

VAIN MUUTOS ON PYSYVÄÄ

Kokemuksia diakoniyhteistyöstä sosiaalityön näkökulmasta

Anne Kellosalo

Opinnäytetyö

Syksy 2015

Diakonia-ammattikorkeakoulu,

Pieksämäki

Hoitotyön koulutusohjelma,

Hoitotyön suuntautumisvaihtoehto

Sairaanhoitaja (AMK) + kirkon

diakoniatyöntekijän virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Kellosalo, Anne. Vain muutos on pysyvää. Kokemuksia diakoniayhteistyöstä sosiaalityön näkökulmasta. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Pieksämäki, syksy 2015, 80s.,1 liite.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Hoitotyön koulutusohjelma, Diakonisen hoitamisen suuntautumisvaihtoehto, Sairaanhoidtaja (AMK) + kirkon diakoniatyön virkakelpoisuus.

Opinnäytetyön tavoitteena oli kartoittaa, millaisia näkemyksiä ja kokemuksia Kokkolan kaupungissa sosiaalityötä tekevillä oli yhteistyöstä diakoniatyön kanssa. Tavoitteena oli myös selvittää, millaisia tulevaisuuden näkymiä yhteistyön osalta on toimintaympäristön muuttuessa.

Opinnäytetyön aineisto koottiin haastattelemalla kuutta sosiaalihuollon toimijaa teema-haastattelu-menetelmällä. Osa aineistosta analysoitiin sisällönanalyysimenetelmällä. Ne teemat, jotka käsittelivät yhteistyötä tukevia tai sitä estäviä tekijöitä, analysoitiin SWOT-analyysin avulla.

Opinnäytetyön tulosten perusteella voitiin sanoa, että sosiaalityön toimijoiden käsitys diakoniatyöstä oli hatara. Sen paikkaa hyvinvointityön kentällä ei osattu selkeästi hahmottaa. Yhteistyön määrä vaihteli ja se oli enimmäkseen satunnaista. Diakoniatyön ja sosiaalityön nähtiin tukevan toinen toisiaan. Diakoniatyöllä nähtiin myös olevan sosiaalityötä täydentävä rooli. Diakoniatyölle leimaa-antavaksi piirteeksi nähtiin hengellisyys, johon kuitenkin liitettiin myös asiakaslähtöisyys. Haastateltavat tunsivat hyvin diakoniatyön ryhmämuotoiset toiminnat. Ryhmätoiminnan mahdollisuuksia myös sosiaalihuollossa pohdittiin. Taloudellisen avustamisen tiedettiin olevan osa diakoniatyötä, mutta sen merkitys ei haastatteluissa korostunut.

Sosiaalityöllä ja diakoniatyöllä nähtiin olevan paljon yhteistä toimintakenttää. Raja sosiaalihuollon toimeentulotuen ja diakonisen avustamisenvälillä haluttiin kuitenkin pitää selkeänä. Sosiaalityön henkilöstöresurssi asiakkaiden tarpeiden lähtökohdasta käsin nähtiin riittämättömänä. Diakoniatyöntekijästä toivottiinkin elämänkriiseissä asiakkaalle kannattelijaa. Diakoniatyöntekijällä nähtiin olevan tähän kompetenssia ja enemmän aikaa.

Toimintaympäristön muutokset vaikuttivat yhteistyön tekemiseen. Keskeisimpinä mainittiin lakimuutokset ja sosiaalityön työvoimaresurssin riittämättömyys. Yhteistyötä diakoniatyön kanssa haluttiin kehittää, mutta voimavaroja siihen ei muutosten keskellä ollut. Yhteistä tapaamista ja keskustelua diakoniatyöntekijöiden kanssa kuitenkin toivottiin. Tapaaminen järjestettiin lokakuussa 2015. Siinä todettiin yhteistyön tarpeellisuus ja sen merkityksen korostuminen tulevaisuudessa.

Asiasanat:

kvalitatiivinen tutkimus, sisällönanalyysi, SWOT-analyysi, sosiaalityö, diakoniatyö, yhteistyö, toimintaympäristö.

ABSTRACT

Kellosalo, Anne. "Only change is constant, how the workers in social services see the co-operation with diaconal workers". 80p., 1 appendix. Language: Finnish. Pieksämäki, Autumn 2015. Diaconia University of Applied Sciences. Degree programme in Nursing, Option in Diaconal Nursing; Degree: Nurse.

The aim of the thesis was to examine what kind of experiences and views workers in social services in Kokkola have about the co-operation with diaconal workers in the Finnish Lutheran Parish in Kokkola and what kind of views they have about the future of the co-operation.

The data was collected by theme interview with six workers in the social services. They were employed by the municipality of Kokkola. The research method was content analysis except for the future co-operation, which was examined by SWOT-analysis.

According to research results, the view of the workers in social services about diaconal work was quite vague and the co-operation was mainly casual. The role of diaconal work in the field of welfare was unclear. Principally the parties co-operated when a single client was in question. Diaconal work was considered either to support or to complement social work. Spirituality was found as the most important dimension of diaconal work. The most well-known sectors of diaconal work were different groups, financial and mental support. Changes in operational environment had an influence on co-operation and expectations for co-operation in the future. The most important factors in operational environment seemed to be new laws and decrease in personnel and financial resources in social services.

In the light of conclusions, social work and diaconal work were considered to have lots of shared work especially when the financial support of a client was in question. A clear line between the supplementary benefit and the financial assistance in diaconal work was seen to be important. Resources in social work was not seen adequate, which in turn caused haste and difficulties to invest in holistic welfare of the clients. A wish that the diaconal workers could give mental support to the clients was mentioned by the interviewees. The traditional type of working in diaconal work are different groups. The workers in social services were interested in this kind of working.

The workers in social services considered the co-operation with diaconal work important but usually it was difficult for them to find time for making plans for continuing and goal-directed co-operation. The amount of changes were considered so challenging that there was readiness only to invest in legal reforms. There, nevertheless, was found a wish to develop the co-operation with diaconal work through a meeting where it would be possible to get information and discuss the guidelines of co-operation.

Key-words:

qualitative study, content analysis, SWOT-analysis, social work, diaconal work, co-operation, operational environment.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTARCT

1. JOHDANTO	6
2. KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ.....	8
3. SOSIAALITYÖN HISTORIASTA SUOMESSA.....	10
3.1 Armeliaisuudesta budjettiperusteisuuteen.....	10
3.2 Kohti ammatillisuutta.....	10
3.3 Kohti sosiaalista	11
4. DIAKONIA TYÖ SUOMESSA	13
4.1 Saksasta Suomeen.....	13
4.3 Kansanterveyslaista suureen lamaan.....	15
4.5 Diakonia työ 2000-luvulla	17
5. AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA	20
6. MUUTTUVA TOIMINTAYMPÄRISTÖ.....	26
6.1 Uusliberalismi	26
6.2 New Public Management	27
6.3 Kuntatalous koetuksella	27
6.4 Monialainen yhteistyö.....	28
6.5 Sosiaalihuoltolaki.....	31
7. OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSONGELMAT	34
7.1 Tarkoitus ja tavoitteet	34
7.2 Tutkimusongelmat	34
8. TUTKIMUSYMPÄRISTÖ.....	35
8.1 Kokkolan kaupunki.....	35
8.2 Kokkolan suomalainen seurakunta	36
8.3 Tutkimuksen kohderyhmä.....	37
9. TUTKIMUSMENETELMÄT	38
9.1 Aineiston keruu.....	38
9.2 Kvalitatiivinen tutkimus.....	39
9.3 Teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä	41
9.4 Sisällönanalyysi	43
9.5 SWOT-analyysi.....	43

10. OPINNÄYTETYÖN ANALYYSI JA TULOKSET	45
10.1 Analyysiprosessi	45
10.2 Haastateltavien taustatiedot.....	46
10.3 Mitä diakoniatyö sosiaalityötä tekevien mielestä on	47
10.4 Yhteistyön säännöllisyys ja muodot	48
10.5 Diakoniatyön rooli hyvinvointityön kentällä ja toimintaympäristön muutokset	50
10.6 Miten yhteistyötä voitaisiin kehittää?	52
10.7 Mitkä asiat edistävät yhteistyötä, mitkä estävät tai hankaloittavat sitä?	53
11. JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	57
11.1 Sosiaalityön toimijoiden ja diakoniatyöntekijöiden tapaaminen	57
11.2 Muuta pohdintaa ja johtopäätöksiä	59
11.3 Oman oppimisen arviointia.....	68
12. EETTISIÄ POHDINTOJA	70
LÄHTEET.....	72
LIITTE 1: Teemahaastattelurunko.....	80

1. JOHDANTO

Olen aikaisemman työhistoriani aikana sekä joidenkin luottamustoimieni yhteydessä saanut seurata yhteiskunnan muuttumista näköalapaikalta. Valtion ja kuntien säästötoimet, kiristynyt henkilöstöpolitiikka ja jatkuvat muutokset ovat koskettaneet myös omaa arkipäivääni sairaanhoitajan työssä.

Yhteiskunta tuntuu jakautuvan kahtia. Monet ihmiset ovat vailla työtä ja riittävää toimeentuloa. Lakisääteiset turvaverkot kannattelevat, mutta eivät aina riittävästi. Toimeentulotuen avulla haetaan jatketta joka päiväiseen leipään. Vaikka ennaltaehkäisevistä toimista puhutaan paljon, vaikuttaa siltä että etenkin sosiaali- ja terveydenhuollossa työ on usein kuin pienten, uhkaavien palopesäkkeiden jatkuvaa sammuttamista. Resursseja kokonaisvaltaisesti paneutua siihen, mistä nämä johtuvat, ei tunnu löytyvän. Poliitikot ja virkamiehet vaativat toiminnan tehostamista ja kulukuria samalla, kun yhteiskunnalliset ongelmat talouden taantumana hampaissa lisääntyvät ja voimavarat vastata ihmisten hätään vähenevät. Yhtälö vaikuttaa vaikealta ratkaista.

Sairaanhoitaja-diakonissaopintojen alkuvaiheessa keskusteltiin opinnäytetöiden aiheista. En ollut vielä tuolloin ajatellut asiaa kovinkaan pitkälle.. Opinnäytekeskustelun aikana joku kysyi ääneen, vaikuttavatko yhteiskunnalliset muutokset ja tulevaisuuden haasteet mahdollisesti sosiaalityön ja diakoniatyön väliseen yhteistyöhön, mikä tulee olemaan diakoniatyön rooli auttamistyön kentällä ja miten yhteistyötä kunnallisen toimijan kanssa voitaisiin kehittää. Tässä ajattelussa oli lähtökohtaisesti minulle tuttuja elementtejä. Aihe tuntui haastavalta, mutta päätin ottaa haasteen vastaan.

Tutkimusongelmia oli kaksi: Kartoittaa, millaisia kokemuksia sosiaalihuollon toimijoilla on yhteistyöstä diakoniatyön kanssa ja millainen käsitys heille diakoniatyöstä on muotoutunut, sekä selvittää, millaisia tulevaisuuden näkymiä sosiaalihuollon toimijoilla on yhteistyöstä diakoniatyön kanssa yhteiskunnallisen toimintaympäristön muuttuessa ja miten yhteistyötä voitaisiin kehittää?

Opinnäytetyöni haastatteluun osallistuneiden määrä oli pieni, joten työn tuloksista ei voi laajempia johtopäätöksiä vetää. Tulokset todensivat kuitenkin sen, että sosiaalityö ja diakoniatyö operoivat samalla hyvinvointityön saralla. ”*Aika paljo sitä yhteistä kenttää*”,

kuten eräs haastateltavista kuvasi. Vaikka toimitaankin samalla kentällä, suurelta osin samojen asiakkaiden kanssa, ei oikein tunneta toinen toisiaan sen paremmin henkilökohtaisesti, kuin toiminnan sisältöjen ja tavoitteidenkaan osalta. Osittain tehdään päällekkäistä työtä varsinaisen yhteistyön ollessa satunnaista ja yleensä yhteisen asiakkaan akuuttiin tilanteeseen liittyvää.

Opinnäytetyöni nimi ”Vain muutos on pysyvää” kertoo tiivistetysti sen, mikä on diakoniatyön ja sosiaalityön välisen yhteistyön keskeisin haaste. Se on jatkuva muutos. Haastattelemani sosiaalityön toimijat pitivät yhteistyötä tärkeänä, mutta resursseja sen kehittämiseen ei ollut.

Yhteistyö on keskeinen inhimillisen selviytymisen strategia. Yhteistyössä on voimaa ja taakkojen jakaminen hyödyttää kaikkia toiminnassa mukana olevia. Yhteistyötä ei ole kovin hedelmällistä silloin, jos sitä tehdään sattumanvaraisesti ja jos toisen osapuolen toimintatavat, periaatteet ja kulttuuri ovat kartoittamatonta aluetta.

On tutkittua, että yhteistyön kehittäminen vaatii paitsi aikaa, myös motivaatiota ja sitoutumista, se vaatii johtamiselta myönteistä asennetta. Opinnäytetyötäni varten haastattelemani sosiaalityön toimijat olivat valmiita yhteistyön kehittämiseen. He halusivat herättää eloon tauolla olleen tapaamiskäytännön diakoniatyön kanssa. Yhteinen tapaaminen sosiaalityön toimijoiden ja diakoniatyöntekijöiden välillä järjestettiin lokakuussa 2015. Vaikka mitään sopimuksia tai sitovia suunnitelmia yhteistyön kehittämisestä ei tehty, koettiin kohtaaminen hyväksi kaikkien paikalla olleiden osalta. Yhteistyön merkitys tunnustettiin ja todettiin, että tulevaisuuden haasteet kaikkine muutoksineen tulevat edelleen kasvattamaan yhteistyön merkitystä ja arvoa.

2. KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ

Opinnäytetyöni keskeisiä käsitteitä ovat: sosiaalipalvelut, sosiaalityö, sosiaalityöntekijä, sosiaaliohjaus, sosiaalihuollon asiakas, diakoniatyö, diakoniatyöntekijä.

Sosiaalipalveluilla tässä työssä tarkoitetaan samaa kuin käsitteellä sosiaalihuolto. Sosiaalipalveluilla tarkoitetaan sosiaalihuoltolaissa

kunnallisia sosiaalipalveluja ja niihin sisältyviä tukipalveluja sekä muita toimia, joilla sosiaalihuollon ammatillinen henkilöstö edistää ja ylläpitää yksilön, perheen ja yhteisön toimintakykyä, sosiaalista hyvinvointia, turvallisuutta ja osallisuutta (Sosiaalihuoltolaki 2014).

Sosiaalityöllä tässä työssä tarkoitetaan sosiaalihuoltolain mukaista määritelmää, jonka mukaan sosiaalityö on asiakas- ja asiantuntijatyötä,

jossa rakennetaan yksilön, perheen tai yhteisön tarpeita vastaavan sosiaalisen tuen ja palvelujen kokonaisuus, sovitaan se yhteen muiden toimijoiden tarjoaman tuen kanssa sekä ohjataan ja seurataan sen toteutumista ja vaikuttavuutta (Sosiaalihuoltolaki 2014).

Lain mukaan sosiaalityö on luonteeltaan yhteistyötä, joka johtaa yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen vaikeuksien lieventymiseen, toimintaedellytysten vahvistumiseen sekä yhteisöjen sosiaaliseen eheytymiseen (Sosiaalihuoltolaki 2014).

Sosiaalityöntekijällä tässä opinnäytetyössä tarkoitetaan henkilöä, joka täyttää lain sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön edellyttämät kelpoisuusvaatimukset. Näitä ovat

ylempi korkeakoulututkinto, johon sisältyy tai jonka lisäksi on suoritettu pääaineopinnot tai pääainetta vastaavat yliopisto-opinnot sosiaalityössä (laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 2005).

Sosiaaliohjauksella tässä opinnäytetyössä tarkoitetaan

yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen neuvontaa, ohjausta ja tukea palvelujen käytössä sekä yhteistyötä eri tukimuotojen yhteensovittamisessa (Sosiaalihuoltolaki 2014).

Laissa sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (2005) vaatimuksena sosiaaliohjaajan tehtäviin on tehtävään soveltuva, sosiaalialalle suuntaava sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto.

Käytän tässä työssä haastateltavista pääsääntöisesti termiä sosiaalityön toimija, tai sosiaalihuollon toimija, koska kaikki haastateltavat eivät olleet sosiaalityöntekijöitä. Heidän joukossaan oli myös sosionomeja ja sosiaaliohjaajia.

Asiakkaalla tässä työssä tarkoitetaan sosiaalihuoltolain määritelmää, jonka mukaan asiakas on sosiaalihuoltoa hakeva tai käyttävä tai tahdostaan riippumatta sosiaalihuollon kohteena oleva henkilö (Sosiaalihuoltolaki 2014).

Asiakas-käsitettä tässä työssä käytetään myös diakoniatyön yhteydessä, vaikka kirkon työssä tai lainsäädännössä ei kyseessä olevaa käsitettä ole määritelty. Vaihtoehtona olisi ollut esimerkiksi käsite ”seurakuntalainen”, joka ei kuitenkaan olisi ollut täysin oikeaan osuva, koska diakoniatyössä autetaan myös niitä, jotka eivät kuulu kirkkoon.

Diakoniatyö: Suomen evankelis-luterilainen kirkko määrittelee diakonian kirkkojärjestyksen mukaan:

Seurakunnan ja sen jäsenten tulee harjoittaa diakoniaa, jonka tarkoituksena on kristilliseen rakkauteen perustuva avun antaminen erityisesti, niille, joiden hätä on suurin ja joita ei muulla tavoin auteta. Toiminnasta määrätään tarkemmin kirkkoneuvoston tai seurakuntaneuvoston hyväksymässä diakoniatyön johtosäännössä (Kirkkojärjestys, 1993).

Diakoniatyöntekijä: Kirkkojärjestyksen 6. luvun ensimmäisen pykälän mukaan seurakunnassa tulee olla diakonian virka. Tässä työssä diakonialla tarkoitetaan ammatillista diakoniatyötä, jossa toimijoina ovat diakonian virassa työskentelevät, piispainkokouksen määrittelemän ja diakonian viran edellyttämän koulutuksen suorittaneet henkilöt (Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a.).

3. SOSIAALITYÖN HISTORIASTA SUOMESSA

3.1 Armeliaisuudesta budjettiperusteisuuteen

Opinnäytetyössäni tarkastelen diakoniatyötä kunnan sosiaalihuollossa työskentelevien toimijoiden silmin. Siksi keskityn tässä sosiaalityön historiaa ja muutosvaiheita käsittelevässä osiossa siihen ajanjaksoon, joka alkoi kuntarakenteen syntymisestä päättyen tähän päivään.

Sosiaalityö ei ole, eikä ole ollut pelkästään julkisen sektorin lakisäätteistä toimintaa. Kansalaisyhteiskunnan erilaiset toimintamuodot ovat keskeinen osa sosiaalityön historiaa. Silloin, kun sosiaalityötä tarkastellaan ammatillisena toimintana, sen synty on sijoitettavissa teollistumisen ja kaupungistumisen aikakauteen ja sen synnyttämään sosiaaliseen turvattomuuteen ja köyhyteen (Raunio 2009, 11).

Pauliina Henttinen (2010, 15) pitää sosiaalista työtä sosiaalityön yläkäsitteenä. Sosiaalinen työ voi sisältää muutakin kuin sosiaalityötä. Käytän työni tässä osiossa käsitettä sosiaalityö tarkoittamaan myös ei-ammattillisia, varhaisemman sosiaalityön muotoja. Keskityn myös kuvaamaan sosiaalityön historiaa pääasiallisesti kaupunkioloissa.

Vuoden 1865 kunnallisasetuksen myötä köyhäinhuolto siirtyi vähitellen kaupungeissa seurakunnilta kuntien toiminnaksi. Köyhäinhuolto kutsuttiin vaivashoidoksi, jonka kohteena olivat työhön kykenemättömät kuntalaiset sekä turvattomat lapset. (Mäkinen 2002, 188–189.) Kirkon kielellä köyhäinhoidosta oli puhuttu armeliaisuutena. Kunnallishallinnon kielellä köyhienhoidosta on tullut osa ”*budjettiperusteista taloushallintoa*” (Mustakallio 2002, 199).

3.2 Kohti ammatillisuutta

Keskustelu sosiaalisista kysymyksistä vilkastui 1900-luvun alkupuolella. Kuntiin alettiin perustaa pakollisia köyhäinhuitolautakuntia. Ajatus ammatillisesta vähäosaisten auttamisesta lausuttiin ääneen jo vuosisadan alkupuolella, kun aatteellinen Köyhäinhuoliitto

vuonna 1910 perustettiin. Julkinen sosiaalinen turvaverkosto oli 1900-luvun alussa maassamme vielä varsin hatara. Kansalaisjärjestöt olivatkin sosiaalityön toteuttajina merkittävässä roolissa. (Urponen 1994, 183–184.)

1930-luvun alkuvuosilla oli sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön kehittymisen kannalta tärkeä merkitys. Uudet lait - muun muassa laki kunnallisesta huoltolautakunnasta – edellyttivät toisenlaista osaamista kuin aikaisemmin. (Satka 1994, 291, 292.) Muuttuneiden olosuhteiden ja uusien osaamisvaatimusten paineen vaikutuksesta valmistui Huoltotyöntekijöiden koulutuskomitean valmisteleva mietintö, jossa todettiin että huoltotyötä ei voi enää harrastus- tai luottamusmiessopojalta tehdä. Mietintö johti sosiaalihuoltajakoulutuksen alkamiseen Yhteiskunnallisessa korkeakoulussa vuonna 1942. (Juhila 2006, 34–36.)

3.3 Kohti sosiaalista

Talvi- ja jatkosota sekä sotien jälkeinen jälleenrakentamisen aika olivat suomalaiselle sosiaaliselle turvaverkostolle äärimmäinen ponnistus. Vapaaehtoistyöntekijöiden merkitys kriisiajasta selviytymisessä oli yhteiskunnan kannalta erittäin merkittävää. Sota-ajan seurauksena sosiaalityön ammatillisuus edistyi. Etenkin naisille avautui väestö- ja perhepolitiikan saralla lukuisia uusia tehtäviä. (Satka 1994, 295, 300.)

1950-luvulla lainsäädännön uudistusta jatkettiin. Uudistushenki ulottui myös alan käsitteistöön. Kielenkäyttöön ilmaantui käsite ”sosiaalinen”. Laki sosiaalihuollon hallinnosta annettiin vuonna 1950. Huoltoapulain (1956) myötä köyhäinhoidosta tuli sosiaalihuoltoa ja huoltoapua. Myös sosiaalisten ongelmien lähestymistapa muuttui. Yksilön ongelmia ei nähty enää pelkästään hänestä itsestään lähtöisin olevina. Nyt huomioitiin myös elinympäristön vaikutus yksilön hyvinvointiin. 1960- ja 1970-luvuilla Suomalainen yhteiskunta koki voimakkaita muutoksia. Väki siirtyi maa- ja metsätaloustöistä kaupunkien tehtaisiin, konttoreihin ja vähitellen myös palvelualoille. Sosiaaliset verkostot murtuivat ja muodostuivat uudelleen. Naisten hakeutuminen palkkatyöhön aiheutti akuutin hoivatyön tarpeen lapsiperheissä. (Juhila 2006, 36–37, 39.)

Yhteiskunnallisen murroksen seurauksena myös sosiaalityön ja sosiaalityöntekijöiden rooli muuttui. Sosiaalisten ongelmien taustalla nähtiin olevan yhteiskunnan rakenteelliset ongelmat ja sosiaalityön tärkeimmäksi tehtäväksi vaadittiin yhteiskunnallisten epäoikeudenmukaisuuksien lievittämistä. (Satka 1994, 326.) Sosiaalihuoltoa alettiin kehittää muun

muassa palvelun, kuntoutuksen ja valinnanvapauden periaatteiden mukaisesti kohti sosiaalipalveluja. Pekka Kuusi (1917–1989) oli hahmotellut mallin hyvinvointivaltioksi, jota Suomessa alettiin voimakkaasti toteuttaa 1970-luvulta lähtien. Tältä aikakaudelta on peräisin myös virallinen käsite sosiaalityö. (Satka 1994, 305.)

1980-luvulle mennessä entisen sosiaalihuollon perustalle oli syntynyt laaja kuntien ja valtion ylläpitämä hyvinvointipalvelujen alue, jonka hoitamiseen tarvittiin paljon työvoimaa (Haatanen 1993, 57). Kontrollivoivasta ja autoritaarisesta sosiaalihuollosta edettiin kohti entistä vahvempaa asiakaslähtöisyyttä ja asiakkaiden oikeuksia korostavaan sosiaalityötä (Juhila 2006, 42–43).

Vuonna 1984 säädettiin sosiaalihuoltolaki, jossa eräs keskeinen muutos aikaisempaan verrattuna oli huoltoavun muuttaminen valtakunnallisiksi normeiksi määritellyksi toimeentulotueksi. Sosiaalihuoltolaissa säädettiin myös muun muassa kunnan velvollisuudesta vastata sosiaalityön tarpeeseen sekä työn henkilöstömitoitukseen. (SOCCA: n ja Heikki Waris – instituutin julkaisusarja nro 16, 2007, 16.)

Sosiaalityön toimintaympäristö koki jälleen uuden myllerryksen, kun Suomi ajautui syvään talouslamaan 1990-luvulla. Oli ennustettu työvoimapulaa, mutta vuonna 1991 Suomessa olikin yhtäkkiä 350 000 työtöntä. Köyhyys lisääntyi merkittävästi. (Haatanen 1993,63.) Valtiovalta joutui tekemään kipeitä päätöksiä. Julkista taloutta tasapainotettiin menojen leikkaamisella ja verojen kiristämällä. Talous alkoi elpyä vuosikymmenen puolen välin jälkeen, mutta esimerkiksi työttömyys on jäänyt pysyvämmäksi ilmiöksi.

Valtionosuusjärjestelmän uudistus vuonna 1993 oli sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottamisen osalta merkittävä muutos. Valtio maksoi kunnille kiinteän määrärahan, jolla kunnat oman harkintansa mukaan saivat järjestää muun muassa yllä mainitut palvelut. Palveluiden järjestämisvastuuta voitiin siirtää nyt myös kolmannen sektorin toimijoille tai yksityisille palveluntuottajille. (Haatanen 1993, 57.)

Sosiaalityö on viimeisen 20 vuoden aikana kehittynyt voimakkaasti. Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (2005) vahvisti edelleen sosiaalityön asemaa. Myös alan tutkimus on merkittävästi lisääntynyt (Juhila 206, 48). Vuonna 2014 kuntien sosiaalipalveluissa työskenteli 4306 sosiaalityöntekijää sekä 12 021 sosiaaliohjaajaa tai neuvojaa. Luvut eivät sisällä hallintoa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014).

4. DIAKONIATYÖ SUOMESSA

Suomen evankelis-luterilainen kirkko määrittelee diakonian yhtenä kirkon perustehtävänä:

Tunnustuksensa mukaisesti kirkko julistaa Jumalan sanaa ja jakaa sakramentteja sekä toimii muutenkin kristillisen sanoman levittämiseksi ja lähimmäisenrakkauden toteuttamiseksi (Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a.).

Tässä opinnäytetyöni osiossa kuvailen diakoniatyön historiaa Suomessa vuoden 1865 kaupunkeja käsittävästä kunnallisasetuksesta tähän päivään, keskittyen etupäässä seurakuntadiakonian kuvaamiseen.

4.1 Saksasta Suomeen

Suomalaisen diakoniatyön juuret ovat peräisin Saksasta, Kaiserswerthistä, jossa vuonna 1836 alettiin kouluttaa nuoria naisia diakonissoiksi eli köyhien ja sairaiden hoitajiksi. Ajatuksen ja toiveen diakoniatyön käynnistämisestä myös Suomessa toteutti leskirouva Aurora Karamzin (1808–1902) vuonna 1867, jolloin hän perusti Helsinkiin ensimmäisen diakonissalaitoksen. Diakonissojen kouluttamisen ja diakoniatyön alkuvaiheet osuivat ajallisesti siihen muutosvaiheeseen, joka siirsi kirkon vastuu köyhäinhoidosta kunnille. Suomalainen diakoniatutkija Erkki Kansanaho on myöhemmin kommentoinut tätä vastuun siirtoa kirkon luopumiseksi ”*perinteellisestä karitatiivisesta toiminnastaan ajankohdantana, jolloin sen harjoittaminen osoittautui entistä tarpeellisemmaksi*”. (Mustakallio 2002, 198, 200–202.)

Itsenäisyyden ajan parin ensimmäisen vuosikymmenen aikana korostui diakonissojen tekemä kotisairaanhoidotyö, joka oli erittäin merkityksellistä toimintaa koko kansanterveyden kannalta. Diakoniatyö ja kunnallinen köyhäinhoito olivat erillisiä toimintoja, mutta useilla paikkakunnilla diakonissa oli osa julkista terveydenhoitoa. Palkanmaksajina toimivat kunta ja seurakunta yhdessä. (Malkavaara 2007, 102–103.)

4.2 Sodista kansanterveyslakiin

Toinen maailmansota merkitsi murrosta koko yhteiskunnalle ja myös kirkolle, jonka piirissä ajatus sosiaalisesta ja kansallisesta vastuuntunnosta alkoi nostaa päätään. Keskustelun keskiössä oli myös seurakuntien velvoite perustaa diakonian virkoja. Asia saatettiin lopulliseen päätökseen vuonna 1943, jolloin kirkolliskokous yksimielisesti hyväksyi kirkkolain (§ 88) tekstin: ”...seurakunnallisen laupeudentoiminnan harjoittamista varten jokaisen seurakunnan tulee ottaa palvelukseensa tarvittavia diakoneja tai diakonissoja”. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2010, 7.) Kirkkolain uudistuksen myötä oli valmisteltava seurakuntien diakoniaohjesääntö ja luoda diakoniatyöntekijöille yhteinen koulutusohjelma (Malkavaara 2002, 225).

Niin sanotut asevelipapit olivat puolestaan jo vuonna 1942 esittäneet näkemyksensä, että kansa ei suinkaan ollut vieraantunut kirkosta, vaan kirkko oli vieraantunut kansasta. Tampereen kirkkopäivillä 1943 vaadittiinkin muun muassa kirkolta suurempaa panostusta työväestön olojen parantamiseen ja tehtiin aloite kirkon sosiaalivaliokunnan perustamiseksi. Oli astuttu uuteen aikakauteen, kansankirkon rakentamiseen, missä nimenomaan diakonialla oli merkittävä rooli. (Helin, Hiilamo & Jokela 2010, 24.)

Sodan jälkeen yhteiskunnassa koettiin monenlaista hätää. Diakonissat toimivat edelleen pääsääntöisesti kiertävinä kotisairaanhoitajina, mutta sota jälkivaikutuksineen toi työhön myös uusia ulottuvuuksia. Diakonissojen osalta yhdeksi ongelmaksi nähtiin puutteellinen koulutus ja koulutuksen epäyhtenäisyys. Lisäksi diakoniatyö jäi seurakunnissa omaksi työalaksi, se ei läpäissyt koko seurakunnan elämää sillä tavoin, kuin olisi toivottu. (Malkavaara 2002, 227–228.)

Eräs uusi, diakoniaorganisaation yhtenäistämisen kannalta merkittävä toimintamuoto, Yhteisvastuukeräys, toimeenpantiin ensimmäisen kerran vuonna 1950. Kyseessä oli seurakuntadiakonian yhteinen haaste, jonka tavoitteena oli diakoniatyön resurssien kasvattaminen ja avustustyön mahdollistaminen. (Malkavaara 2002, 232.) 1950-luvulla kirkko aloitti katulähetystoiminnan yhdistysmuotoisena (Kovaosaisten ystävät ry), jonka toimintaa kirkon diakoniakeskus alkoi tukea. Seurakunta siirsi näin diakonista toimintaansa yhdistysten harteille ja myös kuntien tehtäväksi. Näin tapahtui, koska kirkko ei luterilaisu-

teen ajattelutapaan pohjautuen halunnut luoda julkisen sektorin kanssa kilpailevaa sosiaalisen työn järjestelmää. (Malkavaara 2002, 235–237.) 1950-luvulla seurakuntadiakoniaa pyrittiin vahvistamaan. Kunnallisten palvelujen kehittyessä seurakuntasisarten tehtäväkenttä kotisairaanhoidossa supistui. He keskittyivät entistä enemmän henkisen ja hengellisen avun sekä sielunhoidon antamiseen. (Malkavaara 2007, 108.)

1960-luvulla valettiin suomalaisen hyvinvointivaltion perustuksia. Vuosikymmenen lopussa alettiin lopullisesti ajaa alas seurakuntasisarten toimintaa terveydenhuollossa. Kriittikiä kotisairaanhoidossa toimimiselle esitettiin etenkin siksi, että katsottiin diakonisojen työn kotisairaanhoidossa mahdollistavan kunnan lipeämisen omasta vastuustaan. (Malkavaara 2002, 245.) Piispainkokouksen asettama komitea arvioi diakoniatyön tulevaisuuden yhä vahvemmin painottuvan henkisen ja hengellisen työn saralle ja että keskeinen avuntarvitsija ryhmä tulisi olemaan vanhukset (Malkavaara 2007, 110).

4.3 Kansanterveyslaista suureen lamaan

Hyvinvointivaltion konseptin mukaisesti säädettiin vuonna 1972 kansanterveyslaki. Uusi laki ei millään tavalla ottanut huomioon seurakunnan sairaanhoitaja-diakonisoja. Mikko Malkavaara toteaa, että tämä ”unohtaminen” oli kenties eräänlainen työtapaturma, sillä yhteistyölle ei todellisuudessa olisi ollut esteitä. Aikaisemmin luonteva yhteys seurakunnan ja kunnan välillä kuitenkin katkesi ja diakonian rooli yhteiskunnallisena palveluntuottajana muuttui korkeintaan sen täydentäjäksi. (Malkavaara 2002, 248 – 249; 2007, 111–112.)

Uudessa tilanteessa diakoniatyö seurakunnallistui. Taloudellinen auttaminen väheni, sielunhoito ja ihmisen kokonaisvaltainen kohtaaminen korostuivat. Toiminnassa korostuivat retket, erilaiset piirit ja kerhot. (Malkavaara 2002, 249; Latvus & Elenius 2007, 111- 112.)

Hyvinvointivaltion ollessa parhaissa voimissaan 1980-luvulla, diakoniatyössä alettiin voimakkaasti kehittää vapaaehtoistoimintaa (Malkavaara 2002, 255). Yhteiskunnallisesta toiminnasta syrjässä diakoniatyö etsi uusia toimintakonsepteja. Ne mallit, joilla diakoniatyö tuolloin ryhmien- sekä vapaaehtoistoiminnan osalta kehitti, alkoivat uudelle vuosituonnelle siirryttäessä kiinnostaa sekä kuntia- että järjestöjä. (Helin ym. 2010, 27.)

4.4 Diakoniatyö vastuunkantajana 1990-luvun taantumassa

1980-luvun loppupuolella psykiatrissa laitoshoidoa alettiin määrätietoisesti vähentää. Tämä näkyi diakoniatyössä sielunhoitokeskustelujen lisääntymisenä. (Malkavaara 2002, 255.) Voitaneen sanoa, että kyseessä oli ajan muuttumisesta kertova heikko signaali, sillä Suomen talous syöksyi 1990-luvun alussa syvään lamaan. Etenkin suurtyöttömyys asetti maamme sosiaaliturvajärjestelmälle erittäin kovan haasteen. Tähän haasteeseen vastasi kirkon diakoniatyö, jossa alkoivat korostua työkäisten auttaminen, taloudellinen apu ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen. Iso joukko ihmisiä joutui velkojen takia taloudellisiin vaikeuksiin. Kirkko vastasi tähän pikakouluttamalla diakoniatyöntekijöitä velkaneuvojiksi. (Helin ym. 2010, 28–29.) Malkavaara nostaa Latvuksen & Eleniuksen kirjassa Auttamisen Teologia (2007, 115) esille seurakunnan roolin viimesijaisen avun antajana, sillä monet avunpyytäjät olivat jo ennen diakoniatyön puoleen kääntymistä hakeneet tuloksetta apua muualta.

Seurakunnat joutuivat laman aikana kehittämään aivan uusia toimintamuotoja. Näistä mainittakoon esimerkkeinä työttömien ruokailu ja ruokapankkitoiminta (Malkavaara 2007, 114). Työttömien ruokailun toteuttamista varten kerättiin varoja Yhteisvastuukeräyksen avulla. Ruokailu toteutettiin yhteistyössä työttömien yhdistyksen kanssa (Malkavaara 2002, 295.) Ruokapankkitoiminta oli paitsi ruoka-avun antamista hädänalaisille kansalaisille, myös konkreettinen osoitus poliittisille päättäjille avun tarpeen olemassa olosta. Toiminnasta sai sysäyksen myös kirkon painostustyö valtiovaltaa kohtaan. Kirkko ilmaisi selkeästi, että ihmisten kokemaan hätään on reagoitava. Näin Suomen evankelis-luterilainen kirkko asetti ehdon luottamukselle valtiovaltaa kohtaan: ”*Jos vallankäyttö yhteiskunnassa vääristyy, kirkko ei saa vaieta.*” (Malkavaara 2002, 298, 302, 304.)

Viime vuosituhatosen viimeisen vuosikymmenen alussa kunnan sosiaalitoimen ja kirkon diakoniatyön yhteys ei Malkavaaran mukaan ollut kovinkaan läheinen. Kunnan virkamiehet olivat taipuvaisia näkemään diakoniatyöntekijät pelkästään hengellisen työn asiantuntijoina ja diakoniatyön lähinnä kansalaisjärjestöjen tapaisena toimintana. Laman myötä yhteiskunnan turvaverkot osittain pettivät, mikä johti seurakunnan ja kunnan yhteistyön vahvistumiseen. Kuntien taholta diakoniatyö alettiin nähdä merkittävänä lisäresurssina. (Malkavaara 2002, 296, 297.)

4.5 Diakoniatyö 2000-luvulla

Vuonna 2005 Anne-Birgitta Yeung ym. toteuttivat sähköpostikyselyn diakoniatyöntekijöille. Tavoitteena oli selvittää muun muassa yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Kyselyn tuloksena havaittiin, että yhteistoiminta erityisesti kunnan sosiaalitoimen kanssa oli lisääntynyt (Yeung 2007, 8, 10.) Diakoniabarometri vuodelta 2013 tukee tätä tulosta. Barometrin mukaan eniten diakoniatyöllä on yhteistyötä sosiaalitoimen toimeentulotukisektorin kanssa. Tästä voidaan vetää johtopäätös, että taloudellinen avustaminen on diakoniatyön keskeinen toimintamuoto. Myös tämä tulos on löydettävissä myös barometrissä. Edelleen diakoniabarometrin mukaan eniten yhteistyötä kunnan sosiaalitoimen kanssa on niillä diakoniatyöntekijöillä, jotka työskentelevät 30 001-100 000 asukkaan kunnissa. Yhteistyön määrään vaikutti myös seurakunnassa toimivien diakoniatyöntekijöiden määrä. (Kiiski 2013, 36, 39.)

Toisaalta yhteistyön lisääntyessä myös ongelmat ovat kasvaneet. Sosiaalitoimi ja diakonia eroavat muun muassa virkarakenteen, lainsäädännön ja koulutustaustan osalta. Tämä aiheuttaa Yeungin mukaan yhteistyöhön jännitteitä. Keskeiset ongelma-alueet kyselyn mukaan olivat kiire, vaihteluvollisuus, yhteisen ajan puute, sosiaalitoimen työntekijöiden vaihtuvuus sekä kokemus siitä, että ”kunta ja sosiaalitoimi panevat seurakunnan maksuiseksi”. Diakonian ja sosiaalityön toiminta on osittain päällekkäistä. Yeung näkee tästä syystä yhteistyön jopa yhtenä tulevaisuuden haasteena. Seurakunnissa pohditaan sitä, voisiko kunta toimintojen päällekkäisyydestä johtuen jopa leikata omia palvelujaan ja suunnata niitä johonkin muuhun toimintaan. (Yeung 2007, 12.)

Helinin ym mukaan kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyö on vuonna 2002 laatimassaan linjauksessa ”Vastuun ja osallisuuden yhteisö” asettanut diakoniatyölle kymmenen erilaista kehittämistavoitetta. Tavoitteet koskevat muun muassa diakoniatyön kykyä reagoida nopeasti, jos yhteiskunnallinen tilanne ja sosiaaliturvan muuttaminen sitä vaatii, yhteistyöverkostojen luomista, vaikeuksissa olevien ihmisten avunsaantimahdollisuuksien parantamista ja hyvinvointivaltion kehityksen turvaamista esimerkiksi selkeyttämällä diakonian asemaa sosiaali- ja terveydenhuollon kentällä. (Helin ym. 2010, 38–39).

2000-luvulle tultaessa suuren taloudellisen laman aika Suomessa oli ohi. Diakoniatyössä se näkyi asiakkaiden vähenemisenä, etenkin kotikäynnit vähenivät. Suuntaus jatkui edelleen vuoteen 2011. Vuonna 2012 diakoniatyön asiakasmäärä kääntyi nousuun. (Kiiski 2013, 11–12.)

Vuonna 2014 kasvotusten tapahtuneet asiakaskontaktit vähenivät 4 %:lla. Sen sijaan sähköposti- ja puhelinkontaktit lisääntyivät. Tämä kertonee työikäisten määrän diakoniatyön asiakkaana kasvaneen. Yksinasuvia asiakkaista oli 54,6 %, lapsiperheitä noin 25 % ja työikäisiä 12 %. Eri syistä työelämän ulkopuolella oli 85 % asiakkaista. Yhteydenoton tavallisin syy oli taloudelliset huolet (27 %). Kirkko jakoi vuonna 2014 taloudellista apua yhteensä 7.7 milj. euroa. Kirkko jakoi myös ruokakasseja, EU-ruokaa ja tarjosi lämpimiä aterioita. Diakoniatyön vapaaehtoisena vuonna 2014 toimi 30 800 henkilöä. Vuonna 2014 Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa työskenteli 1393 diakoniatyöntekijää. Vähenystä edelliseen vuoteen oli 55 työntekijää. (Kirkon tilastollinen vuosikirja 2014, 93, 94, 95, 28.)

Diakoniatyö on nykyisin monimuotoista toimintaa. Vahvoja ovat edelleen perinteiset osa-alueet kuten vanhustyö, mielenterveystyö, sielunhoito ja Yhteisvastuukeräys. Keskeisin painopistealue on kuitenkin edelleen ihmisten taloudellinen avustaminen. Myös vapaaehtoistyön ohjaaminen on nykyisin tärkeä diakoniatyön osa-alue. (Kiiski 2013, 20, 23.) Erittain merkittävä toimintamuoto on erilaiset ryhmät. Ryhmässä kantavana voimana on mahdollisuus vertaistukeen. Myös vuorovaikutustaitojen oppiminen mahdollistuu. Ryhmien toiminnan sisältö on kytköksissä niiden tavoitteisiin. Ryhmät voivat olla joko avoimia tai suljettuja. Diakoniatyön ryhmistä mainittakoon muun muassa eläkeläisten ryhmät, diakoniapiirit, ihmissuhde- ja mielenterveysryhmät sekä vammaisryhmät. Myös retki- ja leiritoiminta ovat diakoniatyötä tyypillisimmillään. (Gothóni, Helosvuori, Kuusimäki & Puuska 2012, 112, 114, 121, 124.)

Diakonia on toistaiseksi ollut uskollinen määritelmälleen, jonka mukaan apua annetaan niille, joita kukaan muu ei auta (Suomen evankelisluterilainen kirkko i.a.). Talouden taantumassa edelleen kamppailevassa yhteiskunnassamme hätää kärsivien määrä ei näytä vähenevän. Malkavaara pohtii Latvuksen ja Eleniuksen teoksessa, pitäisikö diakoniatyön roolin olla selkeästi julkisen hallinnon yhteistyökumppani, vai toimiiko diakonia edelleen ikään kuin harmaalla alueella, ottaen vastaan ne asiakkaat, joille yhteiskunnan turva-verkko on muodostunut järjestelmästä ulos sinkoavaksi trampoliiniksi. Malkavaara perää

yhteneväistä toimintamallia esimerkiksi julkisen toimijan kanssa tehtävään yhteistyöhön. Se, että eri seurakunnilla on nykyisin erilaiset diakoniatyön painopistealueet ei hänen mielestään voi olla toimiva ratkaisumalli, jos pyritään virallisesti tunnustettuun yhteistyöhön julkisen sektorin kanssa. On perusteltua väittää, että myös kirkon diakonian on pohdittava paikkaansa yhteiskunnan muutosten keskellä. (Malkavaara 2007, 120–121.)

Antti Elenius puolestaan sanoo varsin suoraan: ”Suomen kaltaisessa hyvinvointiyhteiskunnassa kirkon tehtävänä ei ole peruspalvelujen tuottaminen. Kirkon tulee kantaa yhteiskuntavastuutaan ja toteuttaa omaa tehtäväänsä toisilla areenoilla”. Elenius tunnustaa kirkon keskeisen roolin 1990-luvun laman aikana köyhyyden uusien ilmenemismuotojen tunnistajana ja niihin reagoijana. Hän puolustaa myös valtiota, joka vaikeuksien keskellä tunnusti hyvinvointivaltion perustuslain tasolla. (Elenius 2007, 166–167.)

Eleniuksen mielestä myös valtion sitoutumista hädänlaisten auttamiseen voisi luterilaisuudessa kutsua diakoniaksi, mutta meillä ei ole tällaista perinnettä (Elenius 2007, 166). Elenius puolustaa kirjoituksessaan niin sanottua avaraa diakoniaa. Avarassa diakoniassa lähtökohtana ovat lähimmäisen tarpeet, joihin jokaisen ihmisen on vastattava. Keskeisiä eivät ole auttajan moraaliset tai uskonnolliset motiivit. Avara diakonia käsittää Eleniuksen mukaan kaikki historian kuluessa toteutuneet hyvään tähtäävät teot. Myös kirkon toteuttama auttamistyö kuuluu tähän samaan rintamaan. (Latvus & Elenius 2007, 163.) Eleniuksen näkemyksen mukaan siis esimerkiksi julkisen sektorin toteuttama sosiaalityö olisi osa avaraa diakoniaa.

5. AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA

Ulla Jokela on vuonna 2011 tehnyt väitöstutkimuksen aiheesta ”*Diakoniatyön paikka ihmisen arjessa*”. Tutkimuksen tehtävänä oli tarkastella asiakkaiden kokemuksia diakoniatyön merkityksistä. Tutkimuskysymyksiä oli kaksi: Kuinka diakoniatyön asiakkuus muodostuu ja millaisia hallinnan käytäntöjä siinä ilmenee. Kysely suunnattiin diakoniatyöntekijöille. (Jokela 2011, 4.)

Analyysin avulla tutkija löysi kolmentasoisia hallinnan suhteita asiakkaiden, työntekijöiden ja muiden asianosaisten välillä. Ensimmäinen taso oli vaihtosuhteeseen perustuva asiakkaan ja diakoniatyöntekijän kohtaaminen. Esimerkiksi tutkimusta tehdessä haastateltavat lahjoittivat omat elämäntarinansa tutkijalle, joka puolestaan vaihtoi ne väitöskirjaan ja tavoittelemaansa oppiarvoon. Toinen liittyi diakoniatyön hallinnan suhteisiin. Asioidessaan diakoniatyöntekijän luona ihminen joutuu kohtamaan myös erilaista vallankäyttöä. Yhtenä esimerkkinä Ulla Jokela mainitsee henkisen ja hengellisyyden arvottamisen ruumiillista korkeammalle. Kolmannella tasolla diakoniatyö näytti jopa ylläpitävän yhteiskunnan valtasuhteita. Tämä näkyy muun muassa erilaisina rakenteina (toimistot, ajanvarauskäytännöt), diakoniatyön sosiaalityötä muistuttavana kielenä - esimerkiksi apua hakevan ihmisen nimittämistä nimenomaan asiakkaaksi. Tutkimuksen mukaan diakoniatyöllä ja sosiaalityöllä on yhtäläisyyksiä sekä rakenteiden, että vallankäytön osalta. Asiakkaat kokevat Jokelan tutkimuksen mukaan tulevansa leimatuiksi ja kokevat häpeää, olivat he sitten sosiaalityön tai diakoniatyön asiakkaita. (Jokela 2011, 186 -187, 191.)

Ulla Jokela mukaan hyvinvointivaltion purkautumisprosessi on ollut käynnissä 1990 -luvun lamasta saakka. Hyvinvointivaltion sijaan onkin alettu käyttää termiä hyvinvointiyhteiskunta, kuten Jokela Soininvaaran (2010) mukaan kirjoittaa. Hyvinvointiyhteiskunnassa odotus vastuun kantamisesta kohdistuu useisiin toimijoihin, joista diakoniatyö on yksi. (Jokela 2011, 196.) Jokelan mukaan diakoniatyössä paikataan ja täydennetään yhteiskunnan aukkoja. Näin sallitaan hyvinvointiyhteiskunnan purkamiskehitys. Tämä näkyy Jokelan mukaan muun muassa julkisen sosiaalityön resurssien tavoitteellisena vähentymisenä sekä viranomaisten kiireenä. Tämä kehitys heijastuu diakoniatyöhön, jolloin diakoniatyön rooli kaikista vaikeimmin autettavissa olevien ihmisten puolestapuhujana korostuu. (Jokela 2011, 187, 196.)

Juuri tähän kohderyhmään diakoniatyön tutkijan mielestä tulisi panostaa, vaikka arjen diakoniatyö helposti pyrkiikin laajentumaan myös muiden avuntarvitsijoiden piiriin, etenkin sellaisten, joiden kohtaaminen syystä tai toisesta on helpompaa ja palkitsevampaa. Ulla Jokela kirjoittaa Jokisen & Juhilan (2008) mukaan, että sekä seurakunnan diakoniatyöllä että projekti- ja järjestötyöllä on kuitenkin sosiaalityötä enemmän mahdollisuuksia kohdata asiakkaansa kokonaisvaltaisesti, koska sosiaalityössä usein riittää hakemuksen jättäminen kasvottomalle ”luukulle”. (Jokela 2011, 192 -193.)

Taina Paajanen on tehnyt vuonna 2008 Tampereen yliopiston sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitoksella pro gradu-tutkielman aiheesta ”*Diakonia- ja sosiaalityö kumppaneina sosiaalisen työn kentällä*”. Laadullisen tutkielman aiheena oli seurakunnan diakoniatyöntekijöiden ja kunnan sosiaalityöntekijöiden välinen kumppanuus. Paajanen oli kiinnostunut myös mahdollisista yhteistyöhön liittyvistä toiveista tulevaisuudessa sekä yhteistyön esteistä. Tutkimusaineisto kerättiin teemahaastattelun avulla. Haastateltavina oli viisi diakoniatyöntekijää ja viisi sosiaalityöntekijää. (Paajanen 2008, 2.)

Tutkimustulosten perusteella diakoniatyöntekijä kaipasi sosiaalityöntekijästä itselleen yhteistyökumppania, mutta sosiaalityöntekijä kaipasi kumppania asiakkaalleen. Paajasen mukaan sosiaalityöntekijä oli valmis ottamaan vastaan apua diakoniatyöntekijältä ja samalla helpottamaan omaa työtaakkaansa, mikäli asiakkaan avuntarve koski jotakin sellaista, mitä sosiaalityöntekijä ei voinut resurssien tai mahdollisuuksien puutteen takia asiakkaalle antaa. Sosiaalityöntekijät pitivät kuitenkin tärkeänä, ettei diakoniatyöntekijä puuttunut viranomaistoimintaan, vaan ymmärsi oman työnsä rajat. Mikäli diakoniatyöntekijät eivät toivotussa roolissa pysyneet, näkivät sosiaalityöntekijät diakoniatyöntekijän toiminnan epäammattillisena. (Paajanen 2008, 90.)

Paajanen nosti pro gradu-työssään esille myös sosiaalityön ja diakoniatyön kumppanuussuhteeseen pohjautuvan mahdollisuuden vertaisryhmien syntymiselle ja toiminnalle. Edellytyksenä tälle kuitenkin on, että vertaistuki voitaisiin hyväksyä tasa-arvoisena toimintana ammatillisen toiminnan rinnalle ja vapaaehtoistyö, tai kuten tutkija kirjoittaa, maallikkous nähtäisiin viranomaisnäkökulmasta tasavertaisena tiedon haltijana. (Paajanen 2008, 23.)

Taina Paajanen kirjoittaa, että pienen otoksen vuoksi hänen tutkimuksensa perusteella ei kovin laajoja yleistyksiä voi tehdä, mutta hän näkee kuitenkin, että sosiaalityössä ihmisen

kokonaisvaltainen kohtaaminen ei välttämättä toteudu. Myös sosiaalityöntekijät olivat nähneet asian näin. Diakoniatyön nähtiin niin viranomais- kuin diakoniatyön toimijoidenkin näkökulmasta kykenevän tällaiseen kokonaisvaltaiseen kohtaamiseen. Sosiaalityöntekijät olivatkin tuoneet esille toivomuksen, että diakoniatyö voisi tarjota yhteisille asiakkaille juuri sitä aikaa ja läsnäoloa, mitä heillä itsellään ei enää resursseja ollut. (Paajanen, 2008, 91.)

Katja Suominen on opinnäytetyössään vuonna 2008 käsitellyt aiheita: ”*Mä voin sanoo asiakkaalle, että ota yhteyttä diakoniaan, jos mä en pysty enää auttaan*”. Sosiaalityöntekijöiden käsityksiä diakoniatyön roolista auttamistyössä Turun kaupungin alueella. Opinnäytetyössä selvitettiin, ohjaavatko sosiaalityöntekijät asiakkaita diakoniatyöntekijän vastaanotolle yhteisen diakoniatyön johtokunnan avustustoimikunnalle vuonna 2006 tulneiden hakemusten perusteella. Toinen tutkimuskysymys selvitti, millaisia käsityksiä sosiaalityöntekijöillä on diakoniatyön roolista auttamistyössä Turun kaupungin alueella. Suomisen tutkimuksen aineistona olivat seurakuntayhtymän yhteiselle avustustoimikunnalle tulleet hakemukset vuodelta 2006 sekä kuuden Turun kaupungin palveluksessa työskennelleen sosiaalityöntekijän haastattelut.

Tutkimuksen tuloksista etenkin toisen tutkimuskysymyksen osalta voisi nostaa esille muun muassa sen havainnon, että sosiaalityöntekijöiden käsityksen mukaan diakoniatyöntekijät ovat niitä, ”*joilla on mahdollisuus olla armeliaita, antaa vielä kerran anteeksi*” (Suominen 2008, 60). Sosiaalityöntekijät näyttäisivät mieltävän sosiaalityön josain määrin ei-ammattilliseksi hyväntekeväisyystyöksi. Työtä ei kuitenkaan nähdä suoranaisesti epävirallisena työnä, koska työntekijät ovat palkkasuhteessa. (Suominen 2008, 58.) Tutkimustuloksissa perättiin myös keskustelua sosiaalityöntekijöiden ja diakoniatyöntekijöiden välille sekä näkemyseroista että yhteistoimintamalleista. Yhteistyötä pitäisi niin ikään selkeyttää. (Suominen 2008, 59, 61.)

Riikka Uoti on tehnyt vuonna 2013 Tampereen yliopiston johtamiskorkeakoulussa pro gradu-työn ”*Evankelis-luterilaisen kirkon diakonian ja kunnan sosiaalihuollon yhteistyö*”. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaista yhteistyötä evankelis-luterilaisen kirkon diakonia ja kunnan sosiaalihuolto tekevät ja millaista yhteistyötä ne voisivat tehdä (Uoti 2013, 2).

Uotin näkemyksen mukaan yhteistyö ilmenee ensiksikin lakiin kirjattuna, esimerkiksi avunantona ja tietojen luovutuksena, toiseksi lain mahdollistamana, esimerkiksi ostopalveluna toteutuvana yhteistyönä sekä kolmanneksi paikallisina yhteistyöhankkeina (Uoti 2013, 74).

Riikka Uoti ottaa kantaa keskeiseen, yhteistyötä määrittävään seikkaan, eli kyseessä olevia toimijoita koskeviin sääntelytapoihin. Kunnan sosiaalihuolto on tiukasti säänneltyä. Lakien ja asetusten tarkoituksena on muun muassa yhdenvertaisuuden ja asiakkaiden aseman turvaaminen. Evankelis-luterilainen kirkko puolestaan luottaa diakoniatyön osalta paikallisosaamiseen. Tämä näkyy esimerkiksi diakonian mallijohtosäännön varsin väljinä kirjauksina. (Uoti 2013, 74, 14.)

Hallintolain mukaisesta viranomaisen neuvontavelvollisuudesta pro gradu-työ nostaa esille mielenkiintoisen näkökulman. Sekä kunnan sosiaalihuolto että kirkon diakoniatyö ovat hallintolain mukaisesti velvollisia neuvomaan ja ohjaamaan asiakkaita muun muassa julkisten sosiaalietuuksien hakemisessa. Riikka Uotin mukaan diakoniatyön toteuttaessa tätä neuvomissäädöstä, he lisäävät oman toimialansa kustannustehokkuutta. Kun kyse on sosiaalihuollon työntekijöistä, he puolestaan näin toimimalla tavallaan ”*sahaavat omaa oksaansa*”, sillä sosiaalietuudet kuluttavat etuisuudesta riippuen julkisia varoja. (Uoti 2013, 78.)

Lopuksi Uoti ottaa kantaa diakoniatyön ja kunnan sosiaalihuollon yhteistyön tarpeellisuuteen. Hän näkee sen (kuntien) heikosta taloudellisesta tilanteesta johtuen välttämättömänä. Uoti perää kuitenkin yhteistyön suunnitelmallisuutta ja panostusta ennalta ehkäisevään toimintaan. Yhteistyö ei voi olla vain kriisiytyneen sosiaaliryöpylän paikkaamista. Tutkija näkee yhteistyön mahdollisuutena paitsi kirkon diakoniatyölle että kunnan sosiaalihuollolle, myös koko suomalaiselle yhteiskunnalle. (Uoti 2013, 78.)

Valdemar Kallungilta on vuonna 2010 ilmestynyt väitöskirja ”*Yhteisön ja yhteiskunnan ehdoilla: Seurakuntien ja kuntien yhteistyö vuorovaikutuksen näkökulmasta*”. Vuorovaikutuksen tarkasteleminen väitöskirjassa perustuu sille lähtökohdalle, että sekä seurakunta että kunta ovat ihmisten toimintaa yhtenäistäviä instituutioita. Jo aiemmin tässä työssä esille tuotu vuoden 1865 kunnallisasetus siirsi maalliset tehtävät kuntien hoidettaviksi ja kirkolle jäi vastuu hengellisistä tehtävistä. Maallinen ja hengellinen alkoivat näin ollen

eriytyä toisistaan. Valdemar Kallungin tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella, millainen rajaava merkitys uskonnollisella ja maallisella viitekehyksellä on seurakuntien ja kuntien toimintakenttien eriytymiselle. Tutkimuksen aineistona oli valtakunnallinen kysely kuntien koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan vastaaville ja nuorisotoiminnan vastaaville sekä seurakunnissa nuoriso-, lapsi- ja diakoniatyön vastaaville. (Kallunki 2010, 5.)

Tiivistettynä tutkimustulokset osoittivat tutkimukseen osallistuneiden, kuntasektorin työntekijöiden suhtautuvan sekä uskonnon läsnäoloon yhteistyössä- että kuntien tehtävää tukevaan seurakunnan toimintaan myönteisesti. Sekularisaatioteorian (maallistumisteorian) vastaisesti tulokset korostivat sakralisaation merkitystä. (Kallunki 2010, 5-6.) Tulokset siis tukivat käsitystä seurakuntien uskontoon erikoistumisen vahvistavan seurakunnan ja kunnan välistä yhteistyötä. Yhteistyö ei perustunut siihen, että tutkimuksessa mukana olleet seurakunnalliset toimialat olisivat tietoisesti maallistaneet toimintaansa kuntayhteistyön varmistamiseksi. (Kallunki 2010, 59.) Tutkija näkee, että uskonnon vaikutus julkisella toimintakentällä ei ole loppunut, koska molemmat instituutiot – seurakunta ja kunta – toimivat samassa sosiaalisessa ympäristössä ja näin vaikuttavat toinen toisiinsa (Kallunki 2010, 18).

Diakoniatyön ja kunnan yhteistyön osalta tutkimuksessa saatiin joitakin erittäin mielenkiintoisia tuloksia. Ensiksikin Kallunki toteaa, että kunnan sosiaalityö ja seurakunnan diakoniatyö ovat heikosti eriytyneitä. Tämä tuki tutkija mukaan tuki aikaisempia tutkimushavaintoja (mm. Viimeisellä luukulla - projekti) diakonian toiminnasta yhteiskunnallisten palvelujen jatkeena. Diakoniatyön yhteistyö jakautui väitöskirjan mukaan sosiaaliseen ja perinteiseen diakoniaan. Sosiaalinen diakonia korosti maallistuneempaa yhteistyötä kunnan kanssa. Tämä suuntautuneisuus edustaakin diakonian universaaliuutta, jolloin vain oman jäsenistön sijaan toimintaa suunnataan koko väestöön. Perinteisen diakoniatyön toiminnassa näkyi puolestaan paitsi yhteiskunnallinen rooli, myös hengellinen hyvinvointirooli sekä kuntien henkisen roolin tukeminen. Sosiaalitoimessa tutkimuksen mukaan hyväksyttiin uskonnon mukana olo nimenomaan perinteisen diakonian kanssa tehtävässä yhteistyössä. Silloin, kun sosiaalinen diakonia ja sosiaalitoimi kohtaavat nimenomaan sosiaalityön keskeisimmillä tehtäväkentillä, muuttuu sosiaalitoimen näkemys uskonnon läsnäolosta yhteistyössä kielteiseksi. (Kallunki 2010, 60–62, 66.)

Yllättävää kyllä, tutkija näki sosiaalisen diakonian ja kunnan toimijan välisen yhteistyön olevan päällekkäisten toimintojen (heikon eriytymisen) takia heikkoa. Yhteistyö aktivoitui vasta, jos kunnallisen instituution resurssit eivät riittäneet, kuten kävi 1990-luvun laman aikana. Lähentymistä yhteistyön osalta ei siis välttämättä muutoin tapahdu, vaikka kirkko sosiaalisen diakonian osalta lähtisikin sekulaarin suuntautumisen tielle. Yhteistyö vahvistuu, jos diakoniatyön rooli on kunnan tehtävää täydentävä, ei sitä korvaava eikä sen kanssa kilpaileva. (Kallunki 2010, 60, 63.)

6. MUUTTUVA TOIMINTAYMPÄRISTÖ

6.1 Uusliberalismi

Uusliberalistinen ajattelu alkoi vahvistua teollisuusmaissa 1990-luvulla. Kaikkea valtiollista puuttumista alettiin tuolloin tarkastella kriittisesti. Markkinamekanismit alkoivat vallata jalansijaa muun muassa palveluntuotannossa, ja hyvinvointivaltion periaatteet joutuivat suurennuslasin alle. (Juhila 2006, 69.) Tavoiteltavaksi nähtiin yksilön vapaus, yksityinen omistusoikeus ja vapaat markkinat (Patomäki 2007, 10). Uusliberalistisen ajattelutavan mukaan talous asetetaan etusijalle. Yksilökeskeisyys ja yksilölliset valinnat korostuvat. Markkinoille ja markkinataloudelle on taattava mahdollisimman suuri vapaus. Valtion väliintulojen, tulonsiirtojen ja julkisten palveluiden alihinnoittelun katsotaan uusliberalistisen ajattelutavan mukaan voivan muodostaa sellaisia kannustinloukkuja, jotka estävät ihmisiä ottamaan täyttä vastuuta omasta elämästään. (Juhila 2006, 69.) Hyvinvointivaltiota pidetään eräänlaisena riippuvuuskuulttuurina ja siitä halutaan siirtyä kohti yrittäjyyskuulttuuria. Keskeisiä käsitteitä uusliberalistisessa yhteiskuntapolitiikassa ovat tehokkuus ja tuottavuus. (Heikkilä 1993, 512.)

Edistys ei uusliberalistisen ajattelun mukaan suinkaan merkitse sosiaalisia uudistuksia ja demokratian vahvistamista, vaan markkinoiden täydellistä vapauttamista (Patomäki 2007, 50). Normiksi halutaan asettaa pärjääminen ilman hyvinvointivaltion tukea. Jos ihminen ei tässä syystä tai toisesta onnistu, häntä pidetään jopa ongelmakansalaisena. (Juhila 2006, 70.) Raija Julkunen on Juhilan mukaan nähnyt tällaisen A- ja B-luokan kansalaiskeskustelun Suomessa käynnistyneen 1990-luvun suuren laman myötä. B-luokan kansalaisten sosiaalietuuksiin alettiin tuolloin kohdentaa entistä tiukempaa tarveharkintaa ja ne ovat myös helposti leikkausten kohteina. (Juhila 2006, 71.)

Hyvinvointivaltion alasajosta on keskusteltu 1980-luvulta saakka. Mitä tapahtuu köyhyydelle ja köyhille, jos uusliberalistinen ideologia saa entistä suuremman jalansijan? Matti Heikkilä mukaan vastaus on köyhyyden määrällinen lisääntyminen sekä köyhien elämän kiristyminen entisestäänkin (Heikkilä 1993, 512).

6.2 New Public Management

Kari Latvuksen ja Antti Eleniuksen mukaan markkinaehtoinen kilpailutalous on levittänyt yhteiskunnan kaikille lohkoille. Se on hivuttautunut myös julkisen hallinnon alueelle. Tämän myötä keskusteluun on tullut käsite New Public Management (NPM) eli uusi julkinen hallintotapa. (Malkavaara 2007, 117.) Vuokko Niiranen sanoo Juhilan mukaan NPM:n olevan myös osa sosiaalityötä ohjaten työn käytäntöjä ikään kuin huomaamatta (Juhila 2006, 71). Anu Kantola määrittelee Juhilan mukaan NPM:n keskeiseksi lähtökohdaksi taloudellisen tehokkuuden. Julkisen hallinnon on siis yhä vähenevillä resursseilla kyettävä tuottamaan palvelut entistä tehokkaammin. Tehokkuuden ohella korostuvat myös vaikuttavuus, laadukkuus sekä asiakaslähtöiset toiminta- ja ajattelutavat. (Juhila 2006, 72 - 73.)

Asiakaslähtöisyyden korostaminen Patomäen mukaan tarkoittaa tässä yhteydessä palveluiden nopeaa ja tehokasta tuottamista suhteessa asiakkaiden odotuksiin ja tarpeisiin. Ihanteellisena välineenä tähän tavoitteeseen pääsemisessä ovat kilpailulliset markkinat. Julkisessa organisaatiossa tällainen kilpailuun perustuvien markkinoiden vaatimus tarkkailuun, valvontaan ja arviointiin pelkästään lisää byrokratiaa, kasvattaa kuluja, murentaa ammatillisesti eettistä toimintaa ja ”johtaa pääsääntöisesti täysin järjettömiin lopputuloksiin.” (Patomäki 2007, 72, 29 – 30.)

Julkisten organisaatioiden budjettikuri onkin tänä päivänä tiukka ja pyrkimys toiminnan tehokkuuteen on keskeinen osa poliittista retoriikkaa, kuten Juhilakin (2006, 74) teoksessaan kirjoittaa. Tähän kohtaan sopii hyvin lainaus:

”Halpa ei kuitenkaan aina ole hyvä; epäilevä ajatus karkaa kauas 1800-luvulle, jolloin ’yksityistettiin’ lasten ja vaivaisten hoitoa myymällä näitä huutokaupalla hoidosta vähiten vaativalle” (Haatanen 1993, 57 – 58).

6.3 Kuntatalous koetuksella

Maamme heikko talouskehitys on aiheuttanut suuria ongelmia myös kuntataloudessa. Menoja ovat kasvattaneet muun muassa kuntien lakisääteisten tehtävien lisääntyminen. Kunnilla on jo yli 500 lakisääteistä tehtävää (Suomen Kuntaliitto 2015). Työttömyyden lisääntyminen, erityisesti vaikeasti työllistyvien määrä on kasvussa. Työttömien määrä elokuussa 2015 oli 222 000, mikä on 26 000 enemmän kuin samaan aikaan vuonna 2014.

Valtakunnallinen työttömyysaste oli 8.3. Nousua edelliseen vuoteen oli 0.9 prosenttiyksikköä. (Tilastokeskus 2015.)

Merkittävä vaikutus kuntien talouteen jo nyt on taloudellisen huoltosuhteen heikentyminen. Kun työttömien, eläkeläisten ja muiden työvoima ulkopuolella olevien määrä suhteessa työllisten määrään kasvaa, huoltosuhde heikkenee. Tilastokeskuksen mukaan esimerkiksi työttömien ja eläkeläisten määrä Suomessa on vuosien 2011–2013 aikana lisääntynyt yli 100 000: lla. (Ruotsalainen 2013.)

Kunnat ovat isoja työllistäjiä. Kunta-alan työnantajien mukaan lokakuussa 2014 kunta-sektorilla työskenteli 429 000 palkansaaajaa. Henkilöstömäärä on ollut vähenevä vuodesta 2011 lähtien ja sen ennustetaan edelleen jatkuvan. (Kuntatyönantajat 25.5.2015.) Kuntatyönantaja arvioi henkilöstömäärän vähenemisen jatkuvan edelleen. Myös määräaikaisia työntekijöitä kuntiin palkattiin edellisvuotta vähemmän. Tämä kertoo muun muassa kuntien tiukasta taloustilanteesta. (Kuntatyönantajat 2014.)

Kunnan tärkein voimavara ovat sen työntekijät. Tämä muistetaan erityisesti poliitikkojen juhlapuheissa. Kansallisessa kehittämisohjelma (KASTE) painottaa etenkin sosiaali- ja terveydenhuollon vetovoimaisuuden turvaamista, henkilöstön saatavuutta ja jaksamista (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012, 17.) Kun otetaan huomioon kuntien lakisääteisten tehtävien lisääntyminen, henkilöstön väheneminen, määräaikaisten työntekijöiden palkkaamatta jättäminen, negatiivinen huoltosuhde ja ikääntyvät työntekijät, ovat kunnat etenkin sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottamisen osalta vaikeasti ratkaistavan yhtälön edessä.

6.4 Monialainen yhteistyö

Lähtökohtaisesti inhimillinen kulttuuri perustuu yhteisöön, yhdessä olemiseen ja yhdessä tekemiseen. Ilman yhteistyötä me emme olisi kaikista matkan varrella olleista vaaroista selviytyneet.

Yksilöllistymiskehitys etenkin länsimaisissa on ollut voimakasta. Tämä on nähtävissä myös työelämässä eri ammattiryhmien yhteistyön osalta. Oma koulutus ja omat kokemukset luovat viitekehyksen todellisuuden kokemiselle ja hahmottamiselle. Näkökulma

jää näin ollen kapeaksi, eikä yhteistyölle välttämättä edes nähdä tarvetta. (Isoherranen, Rekola & Nurminen 2008, 26.)

Yhteistyössä keskeistä on yhteisen tavoitteen tunnistaminen ja sen onnistunut saavuttaminen. Yhteistyö ei ole pelkkää konkreettista toimintaa, vaan se sisältää myös vuorovaikutuksen ja sosiaaliset suhteet. Hieman yksinkertaistaen moniammatilliseksi yhteistyöksi kutsutaan sellaista yhteistyötä, jossa on mukana asiantuntijoita joko samasta organisaatiosta tai useammasta eri organisaatiosta. Toimivassa yhteistyössä kunkin organisaation työntekijä tuo yhteiselle areenalle oman ammattitaitonsa ja erityisosaamisensa. Moniammatillisen yhteistyön toteuttaminen edellyttää osapuolilta paitsi ammattitaitoa, myös yhteistyömenetelmien hallintaa sekä tietoa ja motivaatiota kehittää yhteistyötä. (Isoherranen ym. 2008, 27, 29, 16, 47.)

Moniammatillisen yhteistyön tuloksena syntyy parhaimmillaan uutta tietämystä, joka edesauttaa muun muassa tiedon soveltamista käytännön työssä. Riittävät vuorovaikutustaidot ovat keskeisessä asemassa tämän tavoitteen saavuttamisessa. Organisaatiotasolla puolestaan edellytyksenä on sellainen rakenne, joka mahdollistaa eri osapuolien välisen vuoropuhelun. Moniammatillista yhteistyötä toteutettaessa on huomioitava asiakaslähtöisyys, tiedon kokoamisen mahdollisuus, vuorovaikutustaidot, roolien muutokset ja yhteydet verkostoihin. (Isoherranen ym. 2008, 13,34, 35.) Moniammatillinen yhteistyö mahdollistaa oppimisen toinen toiselta. Oppiminen edellyttää kuitenkin, että on uskallusta ylittää asenteellisia rajoja ja näin luopua oman osaamisen ja ammattitaidon rajojen vartiinnista. (Koskela 2013.)

Verkostot ovat muun muassa eri ihmisiä ja organisaatioita yhdistäviä vuorovaikutussuhteita. Yhteistyöverkosto on palveluja tuottavien henkilöiden periaatteessa löyhä yhteenliittymä, joka tuottaa asiakkaalle palveluja samanaikaisesti. Yhteisiä toimintaperiaatteita ei välttämättä ole, vaan yhteistyö lähtee asiakkaan tarpeista. Verkoston jäsenet kuuluvat yleensä eri organisaatioihin ja he ohjaavat asiakkaita toinen toistensa luo. Yhteisiä suunnittelupalavereja saatetaan pitää. Käytännön ongelmaksi saattavat nousta asiakkaan tietosuoja koskevat seikat sekä kysymykset johtamisvastuusta. Myös viestinnän osalta voi ilmaantua ongelmia ja informaation vääristymiä, jos eri osapuolet eivät tapaa kasvotusten riittävän usein. (Isoherranen ym. 2008, 36, 137–138.)

Uuden yhteistyömallin omaksuminen vaatii roolien uudelleen määrittelyä. Kun roolit ovat selkeitä, on mahdollista vähentää päällekkäistä työskentelyä ja mahdollisesti ristiriitaisia tavoitteita. Yhteistyön kehittämiseksi on tärkeää, että verkoston jäsenillä on rooleihin liittyvää ymmärrystä ja tietoa. Roolit voivat perustua asiantuntijuuteen tai epävirallisiin seikkoihin kuten persoonallisuuden piirteisiin, ryhmässä omaksuttuihin tapoihin ja käyttäytymiseen. (Isoherranen ym. 2008, 36, 94–95.)

Luottamus on yhteistyön keskeinen ulottuvuus. Se on myös paradoksi: luottamus saa aikaan ryhmän jäsenten keskinäisen riippuvuuden. Luottamus syntyy usein hitaasti, kokemuksen myötä, syventyen ajan, se on ansaittava. Luottamus sisältää kolme syvenevää muotoa:

- 1) Laskelmoiva luottamus, joka perustuu etujen ja haittojen arviointiin.
- 2) Toisen osapuolen toimintaan perustuva luottamus.
- 3) Samaistuva luottamus, joka edellyttää yhteistä ymmärrystä arvoista ja yhteistyön tavoitteista.

(Isoherranen ym. 2008, 119–120.)

Hyvän luottamuksen tuloksena viestintä tehostuu, tapahtuu oppimista ja rakentavaa ristiriitojen ratkaisemista. Luottamus lisää sitoutumista, se edistää tuloksellisuutta ja tehokkuutta ja mahdollistaa uudenlaisten ratkaisujen löytymisen. (Koskela 2013.)

Yhtenä suurimpana esteenä yhteistyön syntymiselle on nähty yhteisen kielen puuttuminen. Eri alojen asiantuntijat puhuvat omaa kieltään, katselevat asioita omasta näkökulmastaan ja toimivat sen mukaisesti. Yhteisen kielen ja käsitteistön syntymistä saattaa estää se, että ei tunneta toisten toimijoiden työkäytäntöjä ja työtä ohjaavaa lainsäädäntöä. (Koskela 2013.) Moniammatillisen työryhmän kokoontumisissa saatetaan sortua myös oman ammattialan paremmuuden esittelyyn. Tapaamisessa käytetty kieli voi olla muille osallistujille täysin vierasta. Tällainen kieleen perustuva asiantuntijavalta kuvastaa itsekeskeisyyttä ja estää ryhmän tavoitteeseen pääsyä. (Isoherranen ym. 73–74.)

Moniammatillista yhteistyötä käsittelevien tutkimusten mukaan esimerkiksi kunnissa on valmiutta ja halua yhteistyön tekemiseen sekä eri hallinnonalojen että eri asiantuntijoiden välillä. Tutkimuksista voidaan kuitenkin myös todeta, että yhteistyön onnistumisen keskeinen edellytys on henkilöstön motivaatio ja sitoutuminen uusien toimintatapojen ja

asenteiden oppimiseen. Tämä puolestaan edellyttää hyvää johtajuutta, sekä henkistä, taloudellista ja hallinnollista tukea. (Hallituksen esitys eduskunnalle 164/2014vp, 80.)

6.5 Sosiaalihuoltolaki

Keväällä 2015 voimaan astuneen uuden sosiaalihuoltolain tarkoituksena on muun muassa edistää ja ylläpitää hyvinvointia, vähentää kansalaisten eriarvoisuutta, turvata yhdenvertaiset, tarpeenmukaiset, riittävät ja laadukkaat sosiaalipalvelut, edistää asiakaskeskeisyyttä, parantaa yhteistyötä sosiaalihuollon ja kunnan eri toimialojen sekä myös muiden toimijoiden välillä. Sosiaalityön tavoitteena tulee olla lyhytaikainen ja mahdollisimman tehokas tuki. Tavoitteena on myös nopeuttaa asiakkaan ohjautumista juuri hänelle keskeisten palvelujen piiriin. (Sosiaalihuoltolaki 2014)

Merkittävä uudistus on yhteistyön lakisäätöistäminen sosiaalihuollon ja eri hallinnonalojen välillä (hallituksen esitys eduskunnalle 164/2014 vp, 81). Lain 41 § 2. momentissa on säädetty. *”Työntekijän on oltava tarpeen mukaan yhteydessä eri yhteistyötahoihin ja asiantuntijoihin...”* Lain kirjain ei siis sulje pois sosiaalihuollon yhteistyötä muiden kuin viranomaistoimijoiden kanssa. Yhteistyö ei ole vain mahdollista, vaan myös velvoittaa ohjaamaan asiakasta hänen tarvitsemansa avun piiriin. Tarvetta voi olla esimerkiksi suruprosessin työstämiseen vertaistuen turvin, erilaiseen virkistystoimintaan tai vaikkapa sielunhoitoon. Sosiaalityössä tulisi siis huomioida myös seurakuntien tarjoamat palvelut asiakkaan kokonaisvaltaisen auttamisen näkökulmasta.

Sosiaalihuollon järjestämisen ja tarpeen osalta keskeisimmät haasteet liittyvät tuloerojen kasvuun, ikärakenteen muutokseen ja yhteiskunnan moninaistumiseen. Yhteiskunnalliset haasteet lisääntyvät ja resurssit vastata näihin haasteisiin vähenevät. Kansalaisten palvelutarpeen lisääntyessä on pakko tehdä uusia arviointeja myös sosiaalihuollon voimavarojen riittävydestä ja niiden suuntaamisesta. Valitettava realiteetti on, että kustannustehokkuus on keskeinen mittari myös sosiaalipalvelujen osalta. (Hallituksen esitys 164/2014vp, 72.)

Lain henkeä voisi tulkita hyvin muun muassa hallitusohjelmaan kirjatun julkisen palvelulupauksen kautta. Palvelut luvataan järjestää yhteiskunnan taloudellisen kantokyvyn

puitteissa. Kansalaisten omaa vastuuta terveyden ja hyvinvoinnin osalta tuetaan ja sosiaaliturvaa uudistetaan osallistavaksi ja työhön kannustavaksi ja kokemusasiantuntijuutta vahvistetaan. (Hallituksen strateginen ohjelma 2015, 20). Viimeiseen lauseeseen voisi tulkita sisältyvän viittauksen vapaaehtoistyön osuuden kasvattamisesta myös julkisella sektorilla.

6.6 Perustoimeentulotuki Kansaneläkelaitoksen hoidettavaksi

Toimeentulotuki on sosiaalihuoltoon kuuluva viimesijainen taloudellinen tuki, jonka tarkoituksena on turvata henkilön ja perheen toimeentulo ja edistää itsenäistä selviytymistä. Toimeentulotuen avulla turvataan henkilön ja perheen ihmisarvoisen elämän kannalta vähintään välttämätön toimeentulo. (Laki toimeentulotuesta 1997.)

Eduskunta hyväksyi 12.3.2015 lain toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta. Lakimuutos tarkoittaa sitä, että tähän saakka kuntien sosiaalitoimen vastuualueeseen kuulunut perustoimeentulon myöntäminen ja maksaminen siirtyvät Kelan hoidettaviksi. Täydentävä- ja ehkäisevä toimeentulotuki jäävät jatkossakin kuntien hoidettaviksi. Laki astuu voimaan 1.1.2017. (Kansaneläkelaitos 2015.)

Hallituksen esityksessä toimeentulotuen myöntämisen ja maksamisen siirtämistä Kansaneläkelaitoksen vastuualueeksi perustellaan muun muassa sillä, että Kela on jo nyt osallisena toimeentulotuen myöntämisprosessissa tuen hakijan ensisijaisia etuuksia selvittäessä. Muutoksella haetaan myös toiminnan tehostumista. Uudistuksen tavoitteena on niin ikään sosiaalityön aseman vahvistaminen sosiaalityön ammattilaisten siirtyminen uuden sosiaalihuoltolain mukaisiin tehtäviin. (Hallituksen esitys eduskunnalle 358/2014 vp, 4, 15.)

Lakimuutoksen arvioidaan vaikuttavan kuntien henkilöstömenoja supistavasti. Mikäli suurin osa toimeentulotukiasiakkaista ohjautuisi jatkossa Kelan asiakkaaksi, henkilöstökuluissa olisi mahdollisesta säästää noin 60 miljoonaan euroa vuodessa koko maa huomioiden. (Hallituksen esitys 358/2014vp, 26.) Sosiaalialan ammattijärjestö Talentia korostaa hallituksen esitystä koskevassa lausunnossaan yhteistyön kehittämistä eri toimijoi-

den välillä. Talentian näkemyksen mukaan lakiuudistuksen tulee myös vahvistaa aikuis-sosiaalityön sosiaalihojausta ja sosiaalityötä eikä muutos vähennä sosiaalityön ammatti-henkilöstön tarvetta kunnissa. (Talentia ry 10.2.2015.)

Henkilöstöasioihin kuntien etujärjestö katsoi liittyvän runsaasti epävarmuustekijöitä. Kuntien mahdollisuus vaikuttaa henkilöstörakenteeseen vaikeutuisi, eikä – päinvastoin kuin hallituksen esityksessä – lisääisi ammattihenkilöstön mahdollisuutta uuden sosiaali-huoltolain edellyttämään sosiaalityöhön, koska normeihin ja paperihakemuksiin perus-tuva täydentävä ja ohjaava toimeentulotuki edelleen jäisi kuntien hoidettavaksi. Kunta-liitto itse korostaisi nimenomaan asiakkaan ja sosiaalialan ammattilaisen kohtaamiseen perustuvaa sosiaalipalvelua. (Suomen Kuntaliitto 10.2.2015.)

7. OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSONGELMAT

7.1 Tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa sosiaalityön ja diakoniatyön välisen yhteistyön nykytilaa ja tulevaisuuden suuntaviivoja. Tarkoituksena on myös kuvailla sosiaalityötä tekevien käsityksiä diakoniatyöstä, sen sisällöistä ja paikasta auttamistyön kentällä. Kartoittamisella tarkoitetaan mukaan muun muassa vähän tunnettujen ilmiöiden selvittämistä ja uusien näkökulmien etsimistä. Tällä opinnäytetyöllä on myös yhteistyön tämän hetkistä tilannetta kuvaileva tarkoitus. (Hirsjärvi 2009, 138).

Sosiaalityön ja diakoniatyön tulevaisuuteen suuntaavan kartoituksen kautta voidaan yhteistyötä koskevien muutosten ääriäriivoja varovasti hahmottaa ja mahdollisesti jopa ohjata muutosta. Yhteistyön kehittämisajatuksista on hyötyä molemmille osapuolille. Tavoitteena on tuoda esiin myös konkreettisia ehdotuksia yhteistyön kehittämiseksi, mikäli tutkimustulosten perusteella tämä nähdään tarpeelliseksi. Koska tulevaisuus rakentuu aina menneisyyden ja nykyisyyden pohjalle, on asianmukaista myös kartoittaa millaisia käsityksiä sosiaalityön toimijoilla on diakoniatyöstä ja sen roolista ja millaisena nykyinen yhteistyö näyttäytyy.

7.2 Tutkimusongelmat

Tutkimusongelmia on kaksi:

1. Kartoittaa, millaisia kokemuksia sosiaalihuollon toimijoilla on yhteistyöstä diakoniatyön kanssa ja kuvailla, millainen käsitys heille diakoniatyöstä on muodostunut.
2. Selvittää, millaisia tulevaisuuden näkymiä sosiaalihuollon toimijoilla on yhteistyöstä diakoniatyön kanssa, miten yhteistyötä voitaisiin kehittää ja vaikuttavatko toimintaympäristön muutokset yhteistyöhön?

8. TUTKIMUSYMPÄRISTÖ

8.1 Kokkolan kaupunki

Kokkolan kaupunki on Keski-Pohjanmaan maakunnan hallinnollinen keskus. Vuoden 2015 alussa kaupungissa oli 47 278 asukasta. Kaupungin väestökehitys on usean vuoden ajan ollut myönteinen ja Tilastokeskuksen ennusteen mukaan kasvu tulee jatkumaan vielä useiden vuosien ajan. Suomenkielisiä kaupungin väestöstä on 84,2 %, ruotsinkielisiä 13,0 % ja muun kielisiä 2,8 %. (Yleistietoa Kokkolasta 2015; Kokkolan kaupungin tilinpäätös 2014, 1).

Vuoteen 2030 ulottuvan väestöennusteen mukaan suurimman ikäluokan kaupungin asukkaista muodostavat 15–64 vuotiaat (Taskutieto 2014, 9). Vanhusten määrä on lisääntymässä. Vuonna 2015 kaupunginväestöstä 20 % on täyttänyt 65 vuotta. Vanhusväestön suhteellisen osuuden kasvu on kuitenkin hitaampaa kuin Suomessa keskimäärin. (Kokkolan kaupungin talousarvio 2015 ja talousarviosuunnitelma 2016–2017, 3.)

Suurin työnantaja on Kokkolan kaupunki. Vuoden 2014 lopussa henkilöstön määrä oli 3923. Edellisestä vuodesta henkilöstö on vähentynyt 2,1 %. Vakinaisen henkilöstön suurimman ikäryhmän muodostavat 50–59 vuotiaat. (Kokkolan kaupungin henkilöstöraportti 2014, 4, 6.) Työttömyysaste syyskuussa 2015 oli 10,2 %. Pitkäaikaistyöttömiä heistä oli 26,3 %. (Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2015, 4.)

Myös Kokkolan kaupungin talous on viime vuosina heikentynyt. Yhtenä talouden sopeuttamistoimenä kaupunki lomautti vuonna 2014 yli puolet henkilöstöstä. Vaihtoehtona oli niin sanottu lamavapaan käyttö. (Kokkolan kaupungin tilinpäätös 2014, 2.)

Kokkolan kaupungin sosiaali- ja terveystoimen organisaatio koostuu terveystalouksista, vanhustalouksista, sosiaali- ja vammaispalveluista sekä hallinnosta. Kaupunki tuottaa myös Kruunupyyn kunnan sosiaali- ja terveystaloukset niin sanotulla isäntäkuntamallilla. Kokkolan sosiaali- ja terveystoimen talousarvio vuodelle 2015 on n. 190 miljoonaa euroa. Vuoden 2014 lopussa toimialalla työskenteli 1105 vakinaista viranhaltijaa ja työntekijää. Kruunupyyn henkilökunta sisältyy lukuihin. (Kokkolan kaupunki, sosiaali- ja terveystaloukset 2015.)

Tulevaisuuden riskitekijöistä mainittakoon toimintaympäristön ja palvelutuotannon riskit. Sosiaali- ja terveystoimen lakiuudistusten viivästyminen ja rahoitusmallien epävarmuus lisää epävarmuutta etenkin edellä mainituilla sektoreilla. (Kokkolan kaupungin tilinpäätös 2014, 13.)

8.2 Kokkolan suomalainen seurakunta

Kokkolan suomalainen seurakunta on osa Kokkolan seurakuntayhtymää. Vuoden 2009 alusta yhtymä laajeni käsittämään viisi seurakuntaa: Kokkolan suomalainen seurakunta, Karelby svenska församling, Kaustisen ja Ullavan seurakunta, Kälviän seurakunta ja Lohdajan seurakunta. Seurakuntayhtymän eri seurakunnat ovat toiminnallisesti itsenäisiä vastaten hengellisestä työstä. Yhtymän vastuualueena on seurakuntien talous sekä kiinteistö- ja hautaustoimi. Ylintä päätösvaltaa yhtymässä käyttää yhteinen kirkkovaltuusto. Jokaisella seurakunnalla on oma seurakuntaneuvosto. Johtokunnat ovat joko yhteisen kirkkovaltuuston tai seurakuntaneuvostojen alaisuudessa toimivia. Vastuuryhmät kuuluvat seurakuntaneuvostojen alaisuuteen. Evankelisluterilaisiin seurakuntiin kuului vuoden 2014 lopussa 82,0 % seurakuntayhtymän alueen väestöstä. Seurakuntayhtymän talous oli vuoden 2014 tilinpäätöksen mukaan ylijäämäinen (Kokkolan seurakuntayhtymä 2014; Kokkolan seurakuntayhtymän tasekirja 2014, 3).

Kokkolan suomalaisessa seurakunnassa on johtavan diakoniaviranhaltijan lisäksi 4 diakoniatyöntekijää. Lisäksi vahvuuteen kuuluu yksi osa-aikainen diakoniatyöntekijä, jonka työpanos diakoniatyössä on yksi päivä viikossa. (Kokkolan suomalainen seurakunta 2014.)

Diakoniapiirit toimivat eri kaupunginosissa syyskuusta toukokuuhun. Diakoniatyöntekijät ohjaavat myös erityisryhmiä, kuten esimerkiksi sururyhmiä, kehitysvammaisten ryhmiä, näkö- ja kuulovammaisten ryhmiä sekä mielenterveyskuntoutujien ryhmiä. Kesäaikaan järjestetään lukuisia leirejä ja retkiä eri kohderyhmille. (Kokkolan seurakuntayhtymä i.a., Kokkolan suomalainen seurakunta i.a.)

Vuonna 2014 asiakaskontakteja oli 2168 kpl, joista diakoniavastaanotoilla 1377, kodeissa 589 ja muualla 202 (Kokkolan suomalainen seurakunta, diakoniatyön toimintakertomus 2014). Keskeisimmät asiakaskontaktien aiheet olivat talousasiat (1555), terveys ja sairaus

(1062) sekä ihmissuhteet (899). Hengelliset asiat olivat asiakaskontaktin aiheena 343 kertaa. Asiakkaan tilanteen osalta kaksi suurinta luokkaa olivat eläkkeellä olevat (978) sekä työelämän ulkopuolella olevat (917). (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2014, tilastotiedustelu A5.)

8.3 Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimuksen kohderyhmänä oli kuusi Kokkolan kaupungin palveluksessa olevaa, sosiaalipalveluissa työskentelevää työntekijää. Koulutukseltaan he olivat sosiaalityöntekijöitä, sosionomeja (AMK) tai sosiaaliohjaajia. Kaikilla oli useiden vuosien kokemus sosiaalialan työstä. He työskentelivät sosiaalihuollon eri sektoreilla. Kohderyhmän pienuuden takia ei tutkimuseettisistä syistä ole suotavaa paljastaa, mitkä nämä sektorit olivat.

Haastattelukutsua ei tietoisesti lähetetty terveyskeskuksen sosiaalityöntekijöille. Terveyskeskuksen sosiaalityöntekijöiden toimintaympäristö ja työn tavoitteet poikkeavat jossain määrin muusta kunnallisesta sosiaalityöstä. Terveystieteiden sosiaalityön toimintaympäristölle leimaa antavia ovat lääketieteen ja hoitotieteen ajattelumallit. Työn yhtenä tavoitteena on turvata asiakkaan tai potilaan arjen sujuminen tilanteessa, jossa sairaus on osa ihmisen elämää. (Kettunen, 2015.)

9. TUTKIMUSMENETELMÄT

9.1 Aineiston keruu

Aineistonkeruuprosessi alkoi tutkimuslupapyynnöllä. Pyynnöstä keskusteltiin aluksi suullisesti Kokkolan kaupungin sosiaali- ja terveysjohtajan kanssa. Tämän keskustelun pohjalta tein kirjallisen tutkimuslupapyynnön, jonka toimitin sosiaali- ja terveysjohtajalle yhdessä tutkimussuunnitelman kanssa. Tutkimusluvan sain sähköpostitse 13.2.2015.

Haastattelupyynnön lähetin sähköpostitse 26:lle Kokkolan kaupungin sosiaalitoimen työntekijälle. Nimet ja yhteystiedot sain Kokkolan kaupungin internet-sivuilta. Haastattelupyynnön jouduin uusimaan, koska ensimmäiseen pyyntöön vastasi myönteisesti vain neljä henkilöä. Toiseen pyyntöön sain kaksi uutta myönteistä vastausta.

Haastatteluajoista sovittiin maaliskuun 2015 kuluessa ja haastattelut toteutettiin huhti-toukokuussa 2015 tutkimukseen osallistuneiden työpaikoilla. Teknisinä välineinä olivat sanelukone sekä matkapuhelimen nauhuri. Käytin kahta eri teknistä välinettä varmistaakseni haastattelujen onnistumisen. Haastattelujen kesto oli 30 minuutista 80 minuuttiin.

Haastatteluista neljä oli yksilöhaastatteluja ja yksi parihaastattelu. Hirsjärvi, Remes & Sajavaaran (1997, 210) mukaan tavallisin tutkimushaastattelun muoto on ryhmähaastattelu. Parihaastattelu on kirjoittajien mukaan ryhmähaastattelun alamuoto, jossa toimivat samat lainalaisuudet kuin ryhmähaastattelussa. Ryhmä kontrolloi jäseniään. On mahdollista, että kielteisten asioiden esiintulo estyy. Toisaalta ryhmä voi myös toimia jäsentensä muistina tai korjata väärinymmärryksiä. Ryhmän vaikutus haastatteluun voi siis olla sekä myönteinen, että kielteinen. (Hirsjärvi ym. 1997, 211.)

Alasuutarin mukaan yleinen sääntö on, että yksilöhaastattelut tuottavat erilaista aineistoa kuin ryhmähaastattelut, mikä tulisi huomioida aineiston tulkinnassa. Myös Alasuutari nostaa esille ryhmän kontrollin. Hänen mukaansa ihmiset eivät välttämättä kehtaa puhua omista ajatuksistaan toisten läsnä ollessa, koska ryhmän julkisivu halutaan pitää yhtenäisenä ja auktoriteettien mielen mukaisena. (Alasuutari 2011, 153.)

Toivomus kahden toimijan samanaikaisesta haastattelemisesta lähti haastateltavista itseltään. Koska kyseessä olevat haastateltavat ovat pitkään toimineet samalla sosiaalityön

sektorilla ja tuntevat toisensa työntekijöinä hyvin, pidin perusteltuna, että voin haastatella heitä parina. Haastattelukysymykset eivät koskeneet työyhteisön sisäisiä asioita, vaan yhteistyötä ulospäin, siksi en näe myöskään niin sanottua julkisivuongelmaa merkittävänä. Haastateltavat täydensivät usein toistensa vastauksia ja esittivät samaan teemaan erilaisia näkökulmia. On mahdotonta lopullisesti päästä selvyyteen siitä, vaikuttiko työparin läsnäolo jotenkin haastateltavien vastauksiin, mutta itse haastattelutilanne ei yksilöhaastatelusta juurikaan poikennut.

Jo haastattelupyynnössä oli mainittu, että tutkimusmenetelmänä on teemahaastattelu. Haastattelun aluksi valotin tutkimukseen osallistuneille työni teoreettista taustaa muun muassa kuntien taloustilannetta ja henkilöstöresurssin vähenemistä sekä talouden taantumisen vaikutusta yksittäisten kansalaisten ja perheiden arkeen. Otin esille myös uuden sosiaalihuoltolain ja siihen liittyvän monialaisen yhteistyön velvoitteen. Ennen haastattelun aloittamista nostin esille myös työni perimmäisen tavoitteen, eli yhteistyön kehittämisen ja tätä kautta apua tarvitsevien ihmisten tilanteeseen vaikuttamisen. Varsinaisia haastatteluteemoja en haastattelutilanteessa tutkimukseen osallistuneille kirjallisesti antanut.

9.2 Kvalitatiivinen tutkimus

Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on kuvata todellista elämää. Pyrkimyksenä on saada tutkittavasta kohteesta mahdollisimman kokonaisvaltainen kuva. Tyypillisiä laadullisen tutkimuksen piirteitä ovat muun muassa ihmisten suosiminen tiedonkeruun välineenä, sellaisten laadullisten tutkimusmenetelmien käyttö, jotka mahdollistavat tutkittavien oman äänen kuulumisen tutkimuksessa, tutkimuksen kohderyhmän valinnan tarkoituksenmukaisuus, tutkimussuunnitelman muokkautuminen tutkimuksen kuluessa sekä tapusten käsittely ainutlaatuisina. (Hirsjärvi ym. 1997, 161, 164.)

Perinteisesti kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen tutkimuksen erottelu perustuu tutkittavan ilmiön ymmärtämiseen ja selittämiseen. Ymmärtäminen voidaan nähdä esimerkiksi psykologisesta lähestymiskulmasta, jolloin tarkoitetaan tutkimuskohteen ajatuksiin, tunteisiin ja motiiveihin eläytymistä. Ymmärtämiseen liittyy myös epävarmuus: kuinka minä omista subjektiivisista lähtökohdistani käsin voin ymmärtää sellaista, joka minulle edustaa objektiivisista toista? Tutkimuskäytännössä on siis kysymys siitä, miten haastateltava voi ymmärtää haastateltavaa. Kaikki eivät kuitenkaan pidä tätä ymmärtämisen ongelmaa

keskeisenä. Tutkimuksellinen ongelma painottuu paremminkin siihen, miten aineistosta saadaan jotakin irti, miten vakuuttaa lukija siitä, että tutkimus on luotettava ja miten varmistetaan se, että lukija kykenee ymmärtämään tutkijan sanoman. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 28, 68–69.)

Laadullinen tutkimus on prosessi. Tutkimuksen eri vaiheet eivät ole selkeitä ja rajallisia, eivätkä tapahdu oppikirjojen mukaisessa järjestyksessä. Kun on kysymys ihmistieteistä ja etenkin, jos aineistonkeruu menetelmän kautta hakeudutaan lähelle tutkimuskohdetta, on tutkittavan ilmiön lähestyminen kuin arvoituksen ratkaiseminen – vastaus avautuu vähitellen. Tässä samassa tahdissa hioutuvat ja etenevät myös tutkimusmenetelmät. (Kiviniemi 2010, 70.)

Tällainen tutkimuksen prosessinomainen edistyminen on haastavaa tutkijalle. Koska hän ei ole tutkimuksen ulkopuolinen tarkkailija, vaan osa koko prosessia, hänen on myös suostuttava tällaiseen etenevään prosessiin ja kehitykseen. Tutkijan on myös oltava valmis muuttamaan tutkimuksen linjauksia - näkemysten kehittyessä, voi mielenkiinto kohdistua aivan uusiin kohteisiin. Kaikkia eteen tulevia, kiinnostavia asioita ei kuitenkaan voi mitenkään samassa tutkimuksessa käsitellä. Tällöin on kyettävä tekemään rajauksia pitäen mielessä tutkimuksen keskeisimmät ideat. On siis rohjettava tehdä päätöksiä ja siedettävä myös epävarmuutta tutkimuspolkujen vaihtaessa suuntaa. Tutkimuksen raportointivaiheessa on tärkeää tiedostaa ja tuoda esille, millaista kehittymistä ja muutosta tutkijassa, aineistonkeruumenetelmissä ja tutkittavassa ilmiössä on prosessin aikana tapahtunut. Näin lukija voi päätellä, onko tutkijalla ollut tutkimusprosessi muutoksista huolimatta hallussaan. (Kiviniemi 2010, 70–71, 81.)

Rajaaminen koskee myös tulosten tulkintaa. Tutkija itse on ollut vaikuttamassa jo siihen, millaista aineistoa hän on saanut koottua. Voi siis sanoa, että jo aineistonkeruu vaiheessa tutkija omien tulkintojensa kautta rajaa tutkimusaineistoa. Aineistoon ei ole kätkeyty objektiivista totuutta tutkittavasta ilmiöstä, vaan informaatio on kulkenut tutkijan tulkinnan kautta. Tämä ei laadullisessa tutkimuksessa ole vältettävä asia. Tästä lähtökohdasta löytyy nimittäin myös tutkimuksen ydin, se keskeinen sanoma, jonka tutkija erityisesti haluaa nostaa työstään esiin. (Kiviniemi 2010, 73.) Tutkimuksen pitää kuitenkin ensisijaisesti heijastaa tutkittavien eikä tutkijan maailmaa ja tutkijan tulisi pystyä tunnistamaan oma osuutensa tutkimuksen kulkuun. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 18.)

Laadullisen tutkimuksen aineiston sanotaan olevan ilmaisullisesti rikasta, monitasoista ja kompleksikasta – ”*moniulotteista kuin elämä itse*” (Alasuutari 2011, 84). Tämä ei tee laadullisen tutkimuksen analyysiä helpoksi. Kun puhutaan laadullisen tutkimuksen analyysistä, usein sanotaan tutkimuksesta nousevan esille joitakin keskeisiä ilmiöitä. Näin ei kuitenkaan itsestään tapahdu. Tutkimuksesta ei ilman työstämistä nouse yhtään mitään. (Eskola 2010, 180.)

Keskeistä laadullisen tutkimuksen analyysissä on tutkijan suhde teoriaan. Tutkimusta voi luonnehtia esimerkiksi aineistolähtöiseksi, teoriasidonnaiseksi tai teorialähtöiseksi tutkimukseksi. Aineistolähtöisessä tutkimuksessa teoria pyritään hahmottamaan aineistosta käsin. Teoriasidonnaisessa analyysissä puolestaan löytyy kytkentöjä teoriaan, mutta analyysi ei suoranaisesti pohjautu tutkimuksen teoriaosuuteen, silti kytkentöjä siihen on olemassa. Teorialähtöinen malli taas lähtee liikkeelle teoriasta, jonne tutkimuksen empiirisen osan jälkeen uudelleen palataan. (Eskola 2010, 182–183.)

Laadullisen tutkimuksen analyysin tarkoituksena on tiivistää, jäsentää ja järjestää aineisto niin, että sen informaatioarvo kasvaa eikä mitään oleellista jää pois. Keskeisimpiä menetelmiä näihin tavoitteisiin pääsemiseksi ovat teemoittelu ja tyypittely. Teemoittelussa aineisto ryhmitellään teemoittain. Näistä teemoista nostetaan esille ne keskeisimmät ja mielenkiintoisimmat, jotka parhaiten valaisevat tutkimusongelmaa. Tyypittelyssä puolestaan aineiston pohjalta rakennetaan yleisimpiä tyyppejä. Näin voidaan vastauksia kuvata teemoittelua laajemmin. (Eskola 2010, 193.) Laadullisen tutkimuksen analyysimahdollisuuksista Alasuutari (2011, 88 -89) puolestaan sanoo, että aineiston analysointi- ja tulkittamahdollisuudet ovat hyvin laajat – vain tutkijan luovuus ja mielikuvitus ovat rajana.

9.3 Teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä

Haastattelua yleensä tutkimusmenetelmänä Hirsjärvi ym. (2009, 204) luonnehtivat joustavaksi tavaksi kerätä aineistoa. Haastattelutilanteessa voi esimerkiksi säädellä aiheiden järjestystä, ottaa huomioon tilannetekijät, mukaan lukien haastateltavasta johtuvat seikat. Edelleen haastattelun etuja tutkimusmenetelmänä pohtiessaan kirjoittajat nostava esille muun muassa haastateltavan roolin tutkimustilanteen subjektina, luovana ja aktiivisena osapuolena. Saatua tietoa on myös tarpeen mukaan mahdollista syventää.

Oman opinnäytetyöni osalta näen Hirsjärveen viitaten yhtenä perusteluna haastattelulle sen, että kyseessä on aihe, jota ei ole paljon kartoitettu. Vastauksen suuntia ei ennakkoon myöskään voinut juuri arvioida. (Hirsjärvi ym. 2009, 205.)

Haastattelumenetelmällä on myös sudenkuoppansa. Haastattelutilanteet vaativat huolellista valmistautumista. Haastattelijan rooli on vaativa – tehtävään on valmistauduttava hyvin. Haastattelu on altis myös virhelähteille, jotka voivat olla peräisin niin haastateltavasta, haastattelijasta kuin yleensä tilanteesta. (Hirsjärvi ym. 2009, 206.)

Silloin, kun halutaan tietää, mitä ihmiset jostakin asiasta tai ilmiöstä ajattelevat, on teemahaastattelu perusteltu aineistonkeruumenetelmä. Teemahaastattelun vahvuksina ja haasteina voidaan nähdä myös edellä mainitut, haastattelua yleensä koskevat näkökohdat. Teemahaastattelua voidaan luonnehtia keskustelunomaiseksi tilanteeksi, jossa käydään läpi tutkimustyön tekijän ennalta valitsemia teemoja. Siinä pyritään huomioimaan ihmisten erilaiset tulkinnat asioista sekä ne merkitykset, joita he näille asioille antavat. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006).

Laadukkaasti toteutettu teemahaastattelu tuo kuuluville tutkittavien oman äänen. On kuitenkin otettava huomioon myös se, että haastatteluvastaus kuvastaa haastattelijan läsnäoloa ja hänen haastattelutyylinsä. Haastattelun osapuolten välisen vuorovaikutuksen ja siitä nousevien merkitysten voi näin ollen sanoa vaikuttavan koko työn lopputulokseen. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48–49.)

Teemahaastattelua käytettäessä ei laadita yksityiskohtaisia kysymyksiä, vaan teema-alue luokkia eli käytännössä niitä alueita, joihin varsinaiset haastattelukysymykset kohdistuvat. Haastattelutilanteessa niiden rooli on toimia muistilistana ja ohjata keskustelua. Teemojen tulisi olla ennemminkin väljiä kuin tiukkoja, koska siten mahdollistuu laaja-alaisemman ja monipuolisemman kuvan saaminen tutkittavasta ilmiöstä. Teemahaastattelun tulisikin olla keskusteluluonteinen tilanne, jossa haastattelijan kokemuksella ja oivalluskyvyllä on suuri merkitys silloin, jos haastateltava raottaa ovea aivan uusille poluille. Varsinaiset kysymyksetkään eivät ole merkityksettömiä – ne voivat muun muassa lieventää haastateltavan jännitystä. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 66–67, 103.)

Jouni Tuomi (2013, 75) painottaa puolestaan sitä, että teemahaastattelukaan ei saa olla loputtoman avoin. Tavoitteena tulee olla merkityksellisten vastausten saaminen tutkimustehtävän tavoitteen mukaisesti ja teemojen tulee perustua tutkimuksen viitekehykseen.

9.4 Sisällönanalyysi

Tämän opinnäytetyöni analyysimenetelmäksi olen valinnut sekä sisällönanalyysi-menetelmän että SWOT-analyysin.

Sisällönanalyysin avulla olen pyrkinyt saamaan tutkimastani ilmiöstä kuvauksen tiiviissä ja yleisessä muodossa niin, että aineiston sisältämä informaatio säilyy ja analyysin avulla uudelleen muotoutuneena myös lisääntyy (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103, 108).

Opinnäytetyöni haastatellut ovat sosiaalityön ammattilaisia. He puhuivat haastatteluissa siitä maailmasta käsin, mikä heille omassa työssään on tuttu. Tuomi ja Sarajärvi kirjoittavat, että kokemuksen avulla jonkin asian ymmärtäminen on ylivertaisesti laajempi näkökulma mihin tahansa ilmiöön, kuin vain kyseessä olevan ilmiön tarkasteleminen ulkopuolelta. Tällaista ilmiön tarkastelemista sisältäpäin kutsutaan tutkimuksen maailmasuhteeksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 104.) Pidänkin perusteltuna sisällönanalyysin käyttämistä analyysimenetelmänä silloin, kun tutkittavat kertovat ajatuksistaan ja kokemuksistaan heidän omasta kokemusmaailmastaan käsin.

Teorialähtöisessä analyysissä tutkimus lähtee liikkeelle teoriasta, jonne myös palataan tutkimuksen empiirisen osa jälkeen (Eskola 2010, 182). Tutkimuksessa kuvataan lähtökohtana oleva teoria tai malli, jonka mukaan myös keskeiset käsitteet määritellään. Aineiston analyysiä ohjaa siis jo aikaisemmin luotu kehys ja se pohjautuu aikaisemman tiedon testaamiseen uudessa kontekstissa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 97.) Teorialähtöisessä analyysissä voidaan taustalla käyttää yhtä suurta teoriaa, useita teorioita tai vaikkapa aikaisempia tutkimustuloksia. (Eskola 2010, 183).

9.5 SWOT-analyysi

SWOT-analyysin kehitti 1960-luvulla strategisen johtamisen työkaluksi Ken Andrews (Puusa, Reijonen; Juuti & Laukkanen 2012). Lyhenne SWOT tulee englanninkielisistä

sanoista Strengths (vahvuudet), Weaknesses (heikkoudet), Opportunities (mahdollisuudet) ja Threats (uhat). Näistä vahvuudet ja heikkoudet ovat analysoitavan kohteen sisäisiä tekijöitä ja mahdollisuudet ja uhat taas ulkoisia tekijöitä (Opetushallitus i.a.)

SWOT- analyysin ideana on luoda päätöksenteon tueksi tilannearvioita ja suunnitelmia. Prosessin tavoitteena on määritellä toimenpiteet, joilla korostetaan ja edelleen voimistetaan esimerkiksi yrityksen olemassa olevia vahvuuksia ja pyritään omilla toimenpiteillä muokkaamaan toimintaympäristössä vaikuttavat uhat mahdollisuuksiksi. Analyysiä ei tulisi jättää vain vahvuuksien, heikkouksien, mahdollisuuksien ja uhkien kirjaamiseksi, vaan prosessin tulisi edetä toimenpiteisiin saakka. (Jylhä & Viitala 2013)

SWOT-analyysin riskeistä Hänninen ja Komulainen (2015, 37) mainitsevat Karlöfin (2004) mukaan muun muassa sen, että ei uskalleta olla riittävän kriittisiä - omien vahvuuksien arvioiminen saattaa tuntua helpolta, kun taas muiden toimijoiden kohdalla helposti saatetaan päätyä aliarvioimaan heidän toimintaansa. SWOT-analyysi on myös hyvin subjektiivinen, jolloin kaksi eri henkilöä saattaa päätyä aivan erilaiseen analyysin lopputulokseen, vaikka heillä olisi yhteneväiset tiedot organisaatiosta ja sen toimintaympäristöstä (Opetushallitus i.a.).

SWOT-analyysiä käytettäessä on tunnettava sen organisaation toimiala, jota analyysi koskee (Hänninen & Komulainen 2015, 37). Tämän opinnäytetyön tekijällä ei ole henkilökohtaista kokemusta sosiaalityöstä ja diakoniatyöstäkin vain opintoihin liittyneen harjoittelun kautta. Olen pyrkinyt kompensoimaan tätä puutetta tutustumalla teoriatietoon laajasti. Opinnäytetyöni käsittelee keskeisesti yhteistyötä. SWOT-analyysin avulla on mahdollista ymmärtää toisten toimijoiden näkökulmia, mikä parhaassa tapauksessa johtaa yhteistyön vahvistumiseen. (Hänninen & Komulainen 2015, 37.)

10. OPINNÄYTETYÖN ANALYYSI JA TULOKSET

10.1 Analyysiprosessi

Kun haastattelut oli tehty, aineisto litteroitiin sanatarkasti mahdollisimman pian. Litteroinnin jälkeen saatua aineistoa alettiin tarkastella haastatteluteemojen näkökulmasta. Tässä vaiheessa tuli ilmeiseksi, että alkuperäistä teemaluetteloa täytyi muokata sekä järjestyksen, että osittain myös sisällön osalta. Lähtökohtaisesti SWOT-analyysiä silmällä pitäen muodostetut kysymykset eivät alun perin olleet teemoja vaan lisäkysymyksiä. Tällainen lisäkysymysnäkökulma vaikutti kuitenkin turhalta, joten myös näistä kysymyksistä muotoiltiin teemoja. Toimenpide ei kysymysten sisältöä muuttanut.

Suurimman ongelman muodosti toimintaympäristön muutoksia koskeva teema. Tätä ei alkuperäisessä teemaluettelossa ollut mukana itsenäisenä teemana. Ajatus oli, että näitä asioita haastateltavat voisivat tuoda esille alkuperäisessä lisäkysymyksessä, joka koski yhteistyötä vaikeuttavia asioita. Litteroinnin yhteydessä tuli ilmi, että haastateltavat olivat nostaneet toimintaympäristön muutoksia esille lähes kaikkien eri teemakysymysten yhteydessä, kuka laajemmin, kuka suppeammin. Tässä kohtaa oli mietittävä, voisiko aiheesta muodostaa oman teeman, vaikka asiaa ei suoraan ollut haastateltavilta kysytty. Asia ratkaistiin niin, että toimintaympäristön muutos - teema liitettiin teemaan, joka käsittelee diakoniatyön paikkaa hyvinvointityön kentällä. Lopullinen teema-kysymyksen muoto kuului: Mikä mielestäsi on diakoniatyön paikka / rooli auttamistyön kentällä toimintaympäristön muuttuessa? Millaisia toimintaympäristön muutoksia nousi esille? (Teemahaastattelun runko. LIITE 1.)

Kun aineisto oli teemoittain ryhmitelty, siirryttiin sisällönanalyysivaiheeseen. Materiaalista nostettiin teemoittain esille keskeisimpiä tuloksia. Tällöin esille tuli rajaamisen ja tulkinnan vaikeus. Yksi tuloksista – yhteisen tapaamisen järjestäminen – nousi keskeisesti ylitse muiden. Tämän lisäksi haastateltavat eivät erityisesti korostaneet muita seikkoja, eli tutkimusaineisto oli varsin tasaista ja periaatteessa yllätyksetöntä. Tästä syystä oli vaikea rajata, mitä raporttiin ottaa mukaan ja mitä jättää pois. Todennäköisesti juuri tässä valintaprosessissa vahvimmin tulevat esille opinnäytetyön kirjoittajan omat arvostukset, näkemykset ja kiinnostuksen kohteet.

Sisällönanalyysin aikana tutkimusongelmia täytyi muotoilla uudelleen. Lähtökohtaisesti niiden laatimisessa oli ollut myös huolimattomuutta – niissä ei esimerkiksi esiintynyt tutkimuksen tavoitteeseen liittyviä sanoja kuten esimerkiksi ”kartoittaa” tai ”selvittää”. Tutkimusongelmien, teemojen ja analyysissä esiin nousseiden asioiden suhde osoittautui haataraksi. Tutkimusongelmissa oli myös käytetty käsitettä ”sosiaalityöntekijä”, mikä ei vastannut haastateltavien taustatietoja.

SWOT-analyysiä käytettiin kahden teeman analyysiin. Teemoitetusta aineistosta etsittiin yhteistyön sisäisiä vahvuuksia ja heikkouksia, sekä ulkoisia mahdollisuuksia ja uhkia. Nämä aseteltiin nelikenttäanalyysin periaatteen mukaisesti taulukon muotoon.

Sekä teemojen- että tutkimusongelmien muotoilemisessa olisi alun perin pitänyt olla huolellisempi ja pohtia niitä enemmän teoreettisen viitekehyksen valossa. Etenkin toimintaympäristön muutoksista olisi haastateltavien kanssa pitänyt keskustella omana teema-alueenaan, koska asia keskeisesti nostettiin esille myös teoreettisessa viitekehyksessä. Tarve muokata teemoja ja tutkimusongelmia prosessin kuluessa ei sinänsä erityisesti vaikuttanut työn luotettavuuteen, sillä tällaiset muutokset kuuluvat kvalitatiivisen tutkimuksen luonteeseen.

Analyysissä esille nostetuille ilmiöille ja asioille löytyi teoreettisesta viitekehyksestä vastaavuutta. Työn mielenkiinnon takia olisi ollut suotavaa löytää myös enemmän kriittisiä näkökulmia. SWOT-analyysi ei osoittautunut kovin onnistuneeksi analyysiratkaisuksi. Osittain johtuen siitä, että ne teemat, joita ko. analyysimenetelmällä suunniteltiin analysoidavan, eivät riittävästi poikenneet muista teemoista. Näin ollen vastaukset olivat pitkälle jo kertaalleen analysoitu. Oli myös vaikeuksia erottaa toisistaan vahvuuksia ja mahdollisuuksia, sekä heikkouksia ja uhkia. Lisäksi yksi ja sama asia saattoi vastaajasta riippuen olla sekä vahvuus että heikkous. Tämän opinnäytetyön osalta voisi sanoa, että SWOT-analyysi oli turha kokeilu ja teki vain analyysiosioista monimutkaisemman.

10.2 Haastateltavien taustatiedot

Koska haastateltavien lukumäärä on pieni – vain kuusi henkilöä - päädyin tässä opinnäytetyössäni tutkimuseettisistä syistä kertomaan vastaajien taustatiedoista vain heidän koulutuksensa sekä kokemuksensa sosiaalialan työstä. Tavoitteena oli, että haastateltavan henkilöllisyys ei paljastuisi heidän taustansa paljastamisen kautta (Mäkinen 2006, 115).

Haastateltavista kaksi oli koulutukseltaan sosiaalityöntekijöitä, kolme sosionomeja (AMK) ja yksi sosiaaliohjaaja. Kokemusta heillä sosiaalialan töistä oli 6½ vuodesta yli 30 vuoteen. Haastateltavat edustivat neljää eri sosiaalitoimen sektoria.

10.3 Mitä diakoniatyö sosiaalityötä tekevien mielestä on?

Diakoniatyön keskeisimmäksi tuntomerkiksi haastateltavat nimesivät hengellisen ulottuvuuden. Vain yksi haastateltavista ei sitä maininnut. Hengellisten asioiden ei kuitenkaan nähty diakoniatyön asiakaskontakteissa välttämättä nousevan näkyvästi esille. Suurin osa haastateltavista korosti, että hengellisten asioiden esiin ottaminen diakoniatyössä on asiakaslähtöistä. *”...jos on tällä avuntarvitsijalla tarvetta hengelliseen apuun, niin sitä saa myöskin.”* Tiedossa oli, että kirkkoon tai toiseen uskontokuntaa kuulumisen eivät ole diakoniatyössä auttamisen este. Hengellisen avun nähtiin olevan myös kytköksissä asiakkaiden vaikeisiin elämäntilanteisiin. Diakoniatyöllä nähtiinkin olevan yhteys *”isompaan korkeimpaan.”*

Yli puolet haastateltavista mainitsi diakoniatyön ryhmätoiminnot sekä asiakkaiden taloudellisen avustamisen keskeisinä diakoniatyön tunnusmerkkeinä. Diakoniapiirit mainitsi yksi haastateltava, mutta kukaan ei tarkemmin määritellyt, millaisia ryhmiä diakoniatyön puitteissa toimii.

Vaikka taloudellinen auttaminen on diakoniatyön yksi keskeisimmistä työmenetelmistä, useimmat tämän toimintamuodon maininneista haastateltavista puhuivat aiheesta hieman epämääräisesti, kuten: *”...meillä on paljon yhteistä asiakaskuntaa...semmosia saman tyyppisiä työmuotoja.”* Tai: *”...se on tavallaan niin kun seurakunnan sosiaalityötä.”* Se, että nämä ilmaisut sisältävät myös taloudellisen avustamisen, on omaa tulkintaani.

Haastatelluista puolet nostivat esille diakoniatyön monipuolisuuden, keskusteluavun sekä sen, että diakoniatyöllä on omat toimintaa ohjaavat kriteerinsä, toimintatapansa ja sääntönsä. Myös diakoniatyön mahdollisuuden erikoistumiseen tiesivät puolet haastatelluista nostaa esille erityisesti päihdetyön.

Lakisääteisyys ei sido diakoniatyötä samalla tavalla kuin sosiaalityötä. Diakoniatyöllä nähtiin olevan paremmat mahdollisuudet auttaa sekä kohdata ihminen kokonaisvaltaisemmin kuin sosiaalityössä. Lakisääteisyys siis kaventaa auttamismahdollisuuksia sosiaalityössä.

Keskusteluapu ja siihen liittyvä kuunteleminen tunnistettiin yhdeksi diakoniatyön auttamismenetelmäksi. Sosiaalityön toimijat toivoivat diakoniatyöntekijästä kumppania asiakkailleen nimenomaan tämän kannattelemiseen elämän kriiseissä ja vaikeuksissa.

Haastateltavat kokivat, että heillä ei ole kiireen ja muutosten keskellä riittävästi aikaa tällaiseen toimintaan. Asiakkaiden selviytymisestä oli huoli ja sosiaalityön toimijat halusivat tätä huolta ja vastuuta asiakkaastaan jakaa. Diakoniatyöllä nähtiin olevan kompetenssia asiakkaiden tukemiseen - diakoniatyöntekijöiden ammattitaitoa ei asetettu kyseenalaiseksi. Asiakkaan kannatteluun liittyvään toiveeseen liittyi myös oletus, että diakoniatyöntekijöillä olisi enemmän resursseja tähän toimintaan.

Vain kaksi haastateltavaa yhdisti kotikäynnit diakoniatyöhön. Kotikäynnit ovat historiallisesti diakoniatyön ominta aluetta. Esimerkiksi Kokkolan suomalaisessa seurakunnassa diakoniatyöntekijät tekivät 589 kotikäyntiä vuonna 2014 (Kokkolan suomalainen seurakunta, 2014). Haastateltavien näkemys näyttäisi olevan, että diakoniatyön toiminta tapahtuu pääasiallisesti seurakuntakeskuksen seinien sisäpuolella painottuen enemmän ryhmä- kuin yksilötyöhön, sillä diakoniavastaanotonkin mainitsi vain yksi haastateltava.

Yksittäisinä asioina haastateltavat mainitsivat diakoniatyöhön kuuluvina tai sitä määrittävinä asioina työajattomuuden, vaihtelovollisuuden, ruoka-avun, asuntoasiat, yksinäisyyden ja ystäväpalvelun, jolla tulkitseen haastateltavan tarkoittaneen vapaaehtoistoimintaa.

10.4 Yhteistyön säännöllisyys ja muodot

Kaikilla haastateltavilla oli kokemus yhteistyöstä diakoniatyön kanssa. Kaikki vastaajat myös korostivat yhteistyön epäsäännöllisyyttä. Tämä ei kuitenkaan ollut koko totuus asiasta. Yksi haastateltavista nosti esille erityistilanteet, kuten esimerkiksi kiintiöpakolaisten vastaanottamisen, jolloin yhteistyö muuttuu enemmän säännölliseksi. Vastaajien joukossa oli myös niitä toimijoita, joiden työnkuvaan kuuluu osallisuus eri työryhmissä. Osassa näistä on myös diakoniatyön edustus. Säännöllinen yhteistyö on siis sisään kirjoitettu toiminnan rakenteeseen. Työryhmien ulkopuolella diakoniatyö on kuitenkin näidenkin vastaajien osalta epäsäännöllistä.

Haastatteluissa tuli myös esille, että yhteistyö voi olla hyvinkin vähäistä – viimeksi kulu- neen kahdenkymmenen vuoden aikana yhteydenottojen määrää kuvailemaan riittävät

kahden käden sormet. Osa haastateltavista ilmaisi selkeästi, että yhteistyötä voisi olla enemmän. ”...*enempiki mun mielestä vois olla, huomattavastikin enempi.*”

Keskeisin yhteistyömuoto on yhteydenotto yksittäisen asiakkaan asioissa. Yhteydenotto tapahtuu asiakkaan luvalla, joskus myös asiakkaan omasta aloitteesta. Joissakin tapauksissa asiakas saattaa olla tapaamassa sosiaalisektorin työntekijää ja yhteys diakoniatyöhön otetaan tapaamisen kuluessa. Tämä on haastateltavien mukaan myös diakoniatyöntekijöiden toimintatapa.

Yhteydenotto diakoniatyöntekijään voi tapahtua useasta eri syystä. Haastateltavat nostivat esille muun muassa asiakkaan taloudelliset asiat, yksinäisyyden, elämäkriisit, joista erikseen mainittiin työttömyys ja läheisen kuolema. Esimerkiksi viimeksi mainitusta syystä sosiaalialan toimija voi kertoa asiakkaalle diakoniatyön ryhmistä tai asiakkaan luvalla pyytää diakoniatyöntekijää soittamaan tai käymään. Yhteydenotto voi joskus tapahtua myös käänteisesti - diakoniatyöntekijä on ottanut yhteyttä sosiaalityön toimijaan, joka myöhemmin on tehnyt kotikäynnin asiakkaan luo.

Ryhmien osalta haastateltavat painottivat sitä, että he eivät ohjaa asiakkaitaan ryhmiin, vaan informoivat tällaisista mahdollisuuksista ja vaihtoehdoista joko suullisesti, tai antamalla asiakkaalle diakoniatyön esitteen, mikäli sellainen on saatavilla. Lopullisen päätöksen osallistumisesta tekee asiakas itse

Myös koulutusyhteistyöstä sosiaalitoimen ja diakoniatyön välillä raportoitiin. Esimerkiksi diakoniatyöryhmissä ja vapaaehtoisten koulutustilaisuuksissa on käyty kertomassa muun muassa yhteiskunnan tarjoamista palveluista ja etuuksista. Tämä on tukenut sosiaalityön omaa etsivää työtä, esimerkiksi uusia asiakaskontakteja on näin syntynyt.

Haastatteluissa nousi niin ikään esille yhteydenotto diakoniatyöntekijään silloin, kun asiakkaan osalta kaikki lakisääteiset edut ja palvelut ovat jo käytössä ja edelleen asiakkaan hyvinvoinnissa ja arjessa selviytymisessä on vajetta. Työntekijällä on ollut tieto siitä, että diakoniatyö voi tässä kohtaa auttaa. Avustamisen muoto on voinut olla esimerkiksi keskusteluapu, taloudellinen apu tai vaikkapa asunnon kalustamiseen liittyvä tuki.

Kokonaisuutena voi sanoa, että kaikki haastateltavat tunsivat jonkin diakoniatyön osa-alueen, mutta kokonaiskuva työalasta oli melko hatara.

10.5 Diakoniatyön rooli hyvinvointityön kentällä ja toimintaympäristön muutokset

Diakoniatyön roolin osalta vastaukset olivat lyhyitä ja epäsuoria. Kysymyksen asettelu saattoi olla epäselvää. Toisaalta asiaa on vaikea hahmottaa saati sitten tarkkaan määrittellä, koska se on yleensä yhteydessä yhteistyön toimintaympäristöön.

Myös tässä yhteydessä osa vastaajista toi esille sen, että sosiaalityötä sääntelevät lait ja että diakoniatyö on tässä suhteessa vapaampaa. Toisaalta myös diakoniatyöllä ymmärrettiin olevan omat norminsa, joista ei kuitenkaan käytetty käsitettä ”lait”, vaan esimerkiksi:

Varmaankin heillä on omat toimintasäännöt, tavat, systeemit, miten tekee ja varmaan kaikille tällaisille avustuksille heillä on omat säännöt.

Diakoniatyö määriteltiin myös sosiaalityötä tukevaksi toiminnaksi silloin, kun puhuttiin nimenomaan toinen toisiaan tukevasta yhteistyöstä. Diakoniatyön roolia sosiaalityön tukimuotona ei sinänsä ei tuotu esille, vaan diakoniatyötä pidettiin itsenäisenä toimijana. Toimialojen itsenäisyyttä erityisesti taloudellisen auttamisen osalta jopa korostettiin. Toimeentulotuen osalta haluttiin vetää selkeä raja viranomaisen ja ei-viranomaisen välille. Tässä painottui keskeinen taloudellisen auttamistyön ero sosiaalityön ja diakoniatyön välillä: toinen on lakisääteistä ja tarkasti säänneltyä, ja siitä sosiaalityön toimija halusi pitää kiinni. Mikäli diakoniatyössä havaittaisiin, että kyseessä on toimeentulotukeen liittyvä ongelma, toivottiin diakoniatyön informoivan tästä sosiaalityön toimijoita.

...ettei seurakunnan tarvi tehdä toimeentulotukityötä, vaan sitten kun ne avustaan niin ne avustaa niin ku omilla perusteillaan.

Yksi haastateltava näki diakoniatyön myös sosiaalityötä täydentävänä työnä. Tämä tuli esille kyseisen haastateltavan kohdalla kolmessa eri lauseessa. Muut viisi haastateltavaa eivät nähneet diakoniatyöllä olevan tällaista täydentävää roolia.

Keskeisimpänä toimintaympäristön muutoksena haastateltavat toivat esiin lakimuutokset. Sosiaalihuoltolain muuttumisen mainitsivat kaikki haastateltavat. Myös perustoimeentulotuen siirtyminen Kansaneläkelaitoksen toiminnaksi tuotiin esille. Sosiaalihuoltolain muutoksen myötä katsottiin asiakkaan entistä enemmän nousevat toiminnan keskiöön. Asiakslähtöisyys ja palveluvaihtoehtojen tarjoaminen nähtiin korostuvan sosiaalityössä. Yhteistyön merkityksen lisääntyminen muutosten ja resurssien vähenemisen takia nostettiin niin ikään esille. Todettiin myös, että yhteistyötä on ollut mahdollista tehdä aikaisemminkin, mutta mahdollisuutta ei ehkä ole aina osattu käyttää. Tässä yhteydessä haastateltava viittasi uuteen sosiaalihuoltolakiin ja sen säätämiin yhteistyövelvoitteisiin.

Perustoimeentulotuen siirtyminen Kela:n toiminnaksi nähtiin keskeisenä tulevaisuuden haasteena myös yhteistyön osalta. Huoli kohdistui muun muassa siihen, miten tuesta päätävät henkilöt tulevat olemaan tavoitettavissa päätöksenteon siirtyessä kauaksi toimeentulotukea hakeneista ihmisistä. Arveltiin, että toimeentulotukiasiakkaat saattavat enenevässä määrin hakeutua esimerkiksi diakoniatyöntekijöiden luo tiedustelemaan asiansa etenemisestä. Tulevan lakimuutoksen voikin arvioida johtavan yhteistyön tiivistymiseen.

Yhteiskuntaan liittyvistä muutoksista haastatteluissa nousi esille yhteiskunnan kahtiajakautuminen. Tähän kehitykseen nähtiin liittyvän myös huono-osaisuuden ylisukupolvisuminen. Hyvinvoivien- ja huono-osaisten kansalaisten välisen kuilun pelättiin kasvan ja oltiin jopa epäileviä sen suhteen, voidaanko tähän kehitykseen enää edes vaikuttaa.

Ei varmaan, koska yhteiskunnan talous menee siihen suuntaan, että se väkisinkin eriyttää.

Haastateltavat kommentoivat myös sosiaalityön henkilöstöresurssia, jonka he nykyiseen työmäärään suhteutettuna näkivät riittämättömänä. Ongelmallista oli myös henkilöstön vaihtuminen sosiaalityössä. Alimitoitettuna henkilöstöresurssin nähtiin olevan yhteistyön este, sillä voimavarat eivät riitä joka paikkaan. Asiakkaan kokonaisvaltaisen kohtaamisen nähtiin tästä syystä kärsivän, koska työtä ei voitu hoitaa niin hyvin kuin olisi tarvetta ja halua. Tämä heijastuu erityisesti asiakkaiden henkisestä hyvinvoinnista ja selviytymisestä huolehtimiseen.

Kunta- ja palvelurakenne mainittiin sellaisena yhteiskunnallisena muutoksena, joka saattaa vaikuttaa yhteistyöhön diakoniatyön kanssa. Vaikutus nähtiin kuitenkin vain rakenteellisesta näkökulmasta. Kun kuntaliitoksia tapahtuu, seurauksena on myös uusien seurakuntayhtymien muodostuminen. Näin on käynyt myös Kokkolan alueella, missä vuonna 2009 tapahtuneiden kuntaliitosten seurauksena seurakuntayhtymä laajeni. Aiemmin tässä opinnäytetyössä mainittu, sosiaalityön rakenteissa oleva yhteistyö diakoniatyön kanssa koskee vain Kokkolan suomalaista seurakuntaa, ei yhtymän muita seurakuntia. Kuntaliitoksen ja seurakuntayhtymän syntyvaiheessa käytäntöjä olisi hyvä ollut pohtia myös seurakuntayhteistyön osalta.

Lähes kaikki haastateltavat raportoivat työalansa muutoksista yleensä niitä tarkemmin nimeämättä. Muutokset johtavat käytäntöjen muuttumiseen ja vaativat uusia sopeutumista. Arvioitiin esimerkiksi kotikäyntien ja ryhmätoiminnan yleistyvän myös sosiaalityössä.

Muutoksia on paljon, eikä muutosten aika tunnu koskaan olevan ohi. Kaikki tämä vaatii voimavaroja, minkä yksi haastateltava puki sanoiksi:

...tapahtuu niin isoja lakimuutoksia ja tulevaisuudessa vielä muita muutoksia...että lokerikko on täynnä täällä...ei oikein viritellä mitään uutta, kun tässä nykyisessä on jo, että miten sulatat tämän.

10.6 Miten yhteistyötä voitaisiin kehittää?

Yhteistyön kehittämisen osalta ylivoimaisesti eniten toivottiin toimijoiden yhteistä tapaamista. Kokkolassa tällainen käytäntö on aikoinaan ollutkin. Kutsujana ja käytännön järjestelyistä vastaajana olivat toimineet diakoniatyöntekijät. Näitä tapaamisia haastattelu-vastauksissa muisteltiin, ne oli koettu hyviksi, joskin myös todettiin, että osallisuus niihin lisääntyneen työmäärän takia jäi viimeisinä vuosina vähäisemmäksi. Diakoniatyön puolelta seurakuntaharjoitteluni aikana kerrottiin, että tapaamisen järjestäminen vaati sekä ajallisia- että taloudellisia resursseja, joiden hupenemisen takia toiminta vaati priorisointia. Tapaamiset oli koettu hyvinä myös diakoniatyön puolella, mutta vastuuta niiden järjestämisestä olisi haluttu jakaa.

Yhteisen tapaamisen noin kerran vuodessa haastateltavat näkivät mahdollistavan työnjao-ollisen keskustelun. ”*Mikä asiat kenellekin kuuluu*”. Voimavaroja ja osaamista voitaisiin joissakin asioissa yhdistää, tietoa jakaa ja näin helpottaa toinen toistensa työtaakkaa sekä myös edistää yhteisten asiakkaiden asiaa. Tapaaminen mahdollistaisi myös periaatteellisen toteamisen yhteistyön olemassa olosta. Tästä lähtökohdasta voisi alkaa yhteistyön kehittäminen ja keskustelu siitä, mitä yhteistyö käytännössä voisi olla.

Yhteinen pohdinta voisi haastateltujen näkemyksen mukaan tuoda yhteistyöhön suunnitelmallisuutta ja jatkuvuutta, kun se nykyisellään on satunnaista ja enemmän yksittäisiin tilanteisiin sitoutunutta. Toimintatavoista ja periaatteista sekä osapuolten työn sisällöistä ja näkökulmista toivottiin keskustelua. Näin uskottiin ymmärryksen toinen toistensa työtä kohtaan lisääntyvän, kumppanuuden tunteen kasvavan ja luottamuksen vahvistuvan. Etenkin luottamuksen nähtiin olevan yksi niistä kulmakivistä, jonka varaan yhteistyö rakentuu. Yhteiseltä tapaamiselta toivottiin myös konkretiaa: yhteystietojen vaihtamista ja sellaista diakoniatyö esitettä, jota voitaisiin sosiaalihuollon asiakkaille esimerkiksi kotikäynneillä jakaa. Yksi haastateltavista pohti myös oman aktiivisuuden merkitystä yhteistyön tiivistämisen kannalta:

No tietysti seki, että voishan siltä asiakkaalta kysyä, että käykkö, käykkö jonkun luona seurakunnassa, että voitaisko yhesä tavata.

Asiakastilanteiden osalta nousi esiin muun muassa tarve selventää tiettyjä pelisääntöjä, esimerkiksi, miksi asiakas ei sosiaalityön puolelta voi saada jotakin etuutta. Sosiaalietuuksien verkkoa pidettiin monimutkaisena ja asiakkaan tilanteen selvittämistä usein vaikeana. Näitä asioita oltiin tarpeen mukaan valmiita selventämään diakoniatyöntekijöille. Ne haastateltavat, joiden työnkuvaan yhteistyö diakoniatyön kanssa oli työhön sisäänrakennettuna, näkivät nykyisen yhteistyön riittävänä.

10.7 Mitkä asiat edistävät yhteistyötä, mitkä estävät tai hankaloittavat sitä?

Tätä teemaa analysoitiin SWOT-analyysin avulla.

TAULUKKO 1

<p>VAHVUUDET</p> <p>vaitiolo-velvollisuus tiedottaminen pieni kaupunki, helppo ottaa yhteyttä rakenteellinen yhteistyö yhteiset asiakkuudet luottamus kunnioitus</p>	<p>HEIKKOUEDET</p> <p>yhteistyön satunnaisuus kiire epäselvä työnjako ja toimintatavat hengellisyuden rooli ja merkitys tiedon puute ei yhteisesti sovittuja tavoitteita ei kokonaisnäkemystä toisen työstä yhteydenotto unohtuu, passiivisuus ei yhteistä tapaamista salassapito asioiden henkilöityminen sisäiset muutokset henkilökunnan vaihtuvuus millä sanoilla asioista puhutaan vastakkainasettelu</p>
<p>MAHDOLLISUUDET</p> <p>yhteistyökentän hahmottaminen työntekijätapaaminen työpaikkavierailut työn eri lähtökohdat (rikkaus) asiakas itse kertoo diakoniatyön asiakkuudesta hengelliset asiat</p>	<p>UHAT</p> <p>jatkuvat muutokset yleensä muutokset toimintaympäristössä muutosten aiheuttama stressi lainsäädännön joustamattomuus</p>

Haastateltavat näkivät diakoniayhteistyön vahvuuksina, heikkouksina, mahdollisuuksina ja uhkina pitkälle samoja tekijöitä, joita he jo edellisten teemojen osalta olivat nostaneet esille. Salassapitoa (vaitiolovelvollisuutta) pidettiin sekä vahvuutena että heikkoutena. Haastateltava, jonka mielestä vaitiolovelvollisuus oli yhteistyön vahvuus, liitti sen siihen luottamuksen ja kunnioituksen kokemukseen, mikä hänellä on diakoniayhteistyöstä. Salassapidon toteutumista pohdittiin muutamissa vastauksissa myös kriittisemmin. Tähän liitettiin myös yhteydenottoon tarvittavan luvan kysyminen asiakkaalta ”...*ne vois ehkä suoremmin kysyä asiakkaalta luvat, että ollaan yhteydessä...*” Toisaalta yhteisten asiakkuuksien nähtiin myös tukevan yhteistyötä. Yhteistyön mahdollisuuksia lisäsi etenkin se, jos asiakas itse kertoi olevansa myös diakoniatyön asiakkaana. Näin hän tavallaan antoi luvan tehdä yhteistyötä.

Luottamukseen liittyivät myös sisäisinä heikkouksina mainitut asioiden henkilöityminen ja vastakkainasettelu. Ensiksi mainitun osalta haastateltava kertoi kirkon - ei siis seurakunnan - suhtautuvan joihinkin nimeltä mainitsemattomiin asioihin tiukasti ja toisiin - niin ikään nimeltä mainitsemattomiin asioihin - väljästi. Nämä kirkon suhtautumistavat olivat asiakkaan maailmassa henkilöityneet diakoniatyöntekijään ja asiakkaan luottamus tätä kohtaan oli horjunut. Kirkon linjauksilla voi siis olla diakoniatyön kenttään kohdistuvia vaikutuksia.

Vastakkainasettelua kuvailtiin paremminkin ehkä potentiaalisena kuin olemassa olevana yhteistyön heikkoutena. Jos diakoniatyöntekijä ja sosiaalityön toimija tapaavat asiakasta samaan aikaan esimerkiksi kotikäynnillä, ei tule lähteä keskinäisen arvostelun tielle, vaan mielellään korostetaan toinen toistensa mahdollisuuksia asiakastyössä. On kuitenkin syytä uskoa, että osapuolet osaavat tällaisessa tilanteessa toimia ammatillisesti, mutta kannanottoa ei tietenkään pidä vähätellä.

Myös tiedottaminen nähtiin sekä vahvuutena että heikkoutena. Diakoniatyön toiminnasta tiedottaminen ei ollut haastattelujen mukaan toteutunut tasapuolisesti. Muutamalla haastateltavalla oli käytössään esite, josta löytyivät tiedot niin diakoniatyön toiminnasta kuin työntekijöistäkin, toisilla taas ei ollut minkäänlaisia yhteystietoja nopeasti saatavilla. Netistä tai puhelinluettelosta yhteystietojen etsiminen nähtiin aikaa vieväksi, eikä siihen kiireessä välttämättä ryhdytty. Myös tietämyksen puuttuminen diakoniatyöstä yleensä ko-

ettiin yhteistyön heikkoudeksi. Tiedottamisen nähtiin olevan yhteydessä yhteistyön heikkoutena pidettyihin työalan sisäisiin muutoksiin. Heikkoudeksi muutokset muuttuivat etenkin silloin, jos niistä ei yhteistyön toiselle osapuolelle tiedotettu.

Jos yhteistyö oli sosiaalityöhön sisäänrakennettu, se koettiin vahvuudeksi, kuten myös se, että kaupunki on pieni ja eri toimijat saattavat olla useistakin yhteyksistä toisilleen tuttuja.

Diakoniatyön hengellinen ulottuvuus nähtiin osittain yhteistyön sisäisenä heikkoutena. Yhteisyyttä hankaloittavana hengellisyys koettiin silloin, kun sosiaalitoimen työntekijä mielsi diakoniatyön painottuvan paljolti juuri hengelliseen puoleen. Eräs haastateltava arvioi, että yhteydenotto diakoniatyöntekijään saatetaan kokea hankalana, mikäli sosiaalitoimen työntekijällä itsellään ei ole minkäänlaista seurakuntayhteyttä. Toinen haastateltava kertoi, että diakonian yhteistyömahdollisuutta ei asiakastapaamisella tule tiedusteltua, mikäli

...asiakas ei itse tuo esille jollain lailla sitä seurakunta-aktiivisuuttaan, tai sitä omaa niinkö ajatuksia elämästä, kuolemasta tai uskonasioista.

Asiakkaiden osalta sosiaalityöllä ja diakoniatyöllä ei useinkaan ollut yhteisiä tavoitteita, mikä saattoi johtaa päällekkäisiin ja ristiriitaisiin toimintoihin.

Eräs haastatelluista nosti heikkoutena esille käsitteet, joilla asioista puhutaan.

Et jotenkin niin ku pelkästään se, et mitä sanoja me käytetään, et silläkin on kauheen suuri merkitys niin ku siinä, kun ihmisten kans tehdään sitä työtä, et lisätäänkö sen ihmisen niin ku sitä, sitä vajavuutta...

Yhteistyön heikkouksina nähtiin pitkälle samoja asioita, joita tässä analyysiosiossa on jo aiemmin käsitelty, kuten yhteistyön satunnaisuutta, kiirettä, yhteisten tavoitteiden puuttumista ja epäselvää työnjakoa. Samoin ulkoisina uhkina nähtiin jo aiemmin käsiteltyjä toimintaympäristöön liittyviä muutoksia. Lainsäädännön joustamattomuus nostettiin tässä yhteydessä esille. Tämä koskee etenkin sosiaalietuuksien myöntämistä. Sosiaalitoimessa saatetaan nähdä, että asiakas tarvitsisi enemmän taloudellista tukea, mutta koska kaikki lakisääteiset edut jo ovat käytössä, ei työntekijä voi lakia ylittää. Tällöin asiakkaan kokemukseksi saattaa jäädä, että hän ei tule autetuksi. Jos asiakas kertoo kokemuksesta diakoniatyöntekijälle, se saattaa haastateltavan näkemyksen mukaan aiheuttaa jännitteitä asiakastyöhön. Hän halusikin painottaa lakien ja asetusten ehdottomuutta, ei sitä, etteikö asiakkaan tilannetta sosiaalityössä ymmärrettäisi.

Pitkälle samoja yhteistyön jännitteitä lisääviä seikkoja kuin tekemissäni haastatteluissa, oli saatu esille myös Anne-Birgitta Yeungin ym. diakoniatyöntekijöille suunnatussa kyselyssä vuonna 2005. Tuolloin diakoniatyöntekijät olivat pitäneet yhteistyön ongelma-alueina kiirettä, yhteisen ajan puutetta, vaitiolovelvollisuutta ja sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuutta. (Yeung 2007, 12.)

Yhteistyön mahdollisuudet painottuivat varsin keskeisesti yhteiseen tapaamiseen, työntekijöiden tutustumiseen ja yhteystietojen vaihtamiseen. Tapaamisen järjestämisen osalta ne, joilla oli kokemusta yhteistyöpalavereista, toivat esille diakoniatyön aiemman aloitteellisuuden asiassa. Palloa ei kuitenkaan suoranaisesti heitetty uudelleen seurakuntaan päin, toisaalta vastuuta ei haluttu itsekään ottaa, joten mahdollisuus tapaamisen järjestämiseen jäi epämääräiseksi.

Yhteistyön mahdollisuutena esille nousi myös työalojen eri lähtökohtien tuoma rikkaus-hyvinvointityön kentällä... ”*minusta se on niin ku rikkaus ja on niin ku tosi tärkeätä, että meitä on monenlaisia toimijoita.*”

11. JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

11.1 Sosiaalityön toimijoiden ja diakoniatyöntekijöiden tapaaminen

Tätä opinnäytetyötä varten haastatellut sosiaalihuollon toimijat pitivät keskeisimpänä yhteistyön kehittämismenetelmänä yhteistä tapaamista diakoniatyöntekijöiden kanssa. Koska vuosien takaiset kokemukset tapaamisista muistettiin hedelmällisinä ja yhteistyötä syventävänä, lähdin kartoittamaan mahdollisuuksia järjestää tapaamistilaisuus.

Lähetin Kokkolan kaupungin sosiaali- ja terveysjohtajalle opinnäytetyötäni ja suunnittelemani tapaamista koskevan sähköpostin elokuussa 2015. Tiedusteluni sai myönteisen vastaanoton. Kerroin asiasta suullisesti Kokkolan suomalaisen seurakunnan- ja seurakuntayhtymän diakoniatyöntekijöille seurakuntaharjoitteluni aikana elokuussa 2015. Kirjallisen kutsun tilaisuuteen lähetin elokuun lopussa sähköpostilla 52 sosiaalitoimen työntekijälle. Lokakuun alussa lähetin niin ikään sähköpostitse kutsun niille seurakuntayhtymän diakoniatyöntekijöille, joita en aiemmin ollut tavannut. Uudistin kutsun sosiaalihuollon toimijoille lokakuun alussa. Laadin tilaisuuden ohjelman, jonka lähetin kuudelle diakoniatyöntekijälle, 18 tapaamiseen ilmoittautuneelle sosiaalityön toimijalle, Kokkolan kaupungin sosiaali- ja terveysjohtajalle sekä yhdelle palvelupäällikölle. Tapaamisen ajankohta oli 22.10.2015, paikka oli Kokkolan kaupungintalo. Tilaisuuteen osallistui Kokkolan suomalaisesta seurakunnasta viisi diakoniatyöntekijää, seurakuntayhtymästä kaksi diakoniatyöntekijää sekä ulkomaalaistyöstä vastaava. Kokkolan kaupungilta osallistui kaksi virkamiestä sekä 17 sosiaalihuollon toimijaa. Tämän opinnäytetyön tekijä toimi tilaisuuden puheenjohtajana.

Tapaamisen tavoitteena oli paitsi elvyttää vanhaa, hyväksi koettua tapaamiskäytäntöä, myös tarjota toimijoille yhteinen tutustumisfoorumi sekä vaihtaa ajatuksia, näkemyksiä ja informaatiota toiminnasta. Tavoitteena oli niin ikään kartoittaa, olisiko mahdollisuutta tai toivetta alkaa toteuttaa monialaista yhteistyötä, tavoiteltaisiinko vain verkostotyötä esimerkiksi tapaamalla vuosittain, vai todettaisiinko nykyinen satunnainen yhteistyö tässä vaiheessa riittäväksi yhteistyön muodoksi.

Sosiaali- ja terveystoimen keskeisten virkamiesten puheenvuoroissa nousi esille kunnan – ja ylipäättään kuntien – vaikea taloudellinen tilanne. On mahdollista, että kuntien varat

eivät tulevaisuudessa enää tule riittämään kaikkien lakisääteisten sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämiseen. Sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteellisen uudistuksen alueratkaisu oli tapaamisen aikaan vielä tulematta, joten paljon epävarmuustekijöitä oli ilmassa.

Virkamiehet näkivät sosiaalityön muuttuneen voimakkaasti viime vuosina. Lainsäädäntöä on uusittu, mikä on osaltaan kasvattanut kunnan menoja. Ennaltaehkäisevään työhön on panostettu ja panostetaan edelleen voimakkaasti, mikä on merkinnyt suurta resurssikysyntää. Sosiaalityön sektorirajat eivät enää ole niin tiukat kuin aikaisemmin. Tämä rajojen ehkä osittain tavoitteellinenkin hämärtyminen on lisännyt yleistä kiireen tuntua sosiaalityössä.

Yhteistyö on kaupungin sosiaalityön ja seurakunnan diakoniatyön välillä joillakin osaluilla vakiintunut käytäntö. Kuitenkin virkamiesten näkemyksen mukaan tulevaisuuden haasteet huomioiden yhteistyötä eri toimijoiden välillä on edelleen tiivistettävä. Yhtenä tulevaisuuden kuvana nähtiin jopa se, että sosiaali- ja terveyspalveluiden tiukkaa lainsäädäntöä olisi kovasta vastustuksesta huolimatta ennemmin tai myöhemmin purettava. Sosiaalityössä oli esimerkiksi vielä parikymmentä vuotta sitten mahdollisuus myös vapaaehtoistyölle. Nykyään tämä käytäntö on lainsäädännöllisistä syistä kuitenkin poissuljettu. Sosiaalityön tiukka sääntely erottavana tekijänä diakoniatyön ja kunnan sosiaalityön välillä nostettiin siis jälleen esille.

Yleiskeskusteluosiossa todettiin, että suurin osa sosiaalityön eri sektoreista on jossain vaiheessa tehnyt yhteistyötä diakoniatyön kanssa. Todettiin myös, että yhteistyötä voitaisiin tehdä tiiviimminkin. Toisaalta ääneen ei kerrottu, miten se käytännössä voisi tapahtua. Ryhmätoimintojen mahdollisuus tulevaisuuden sosiaalityössä otettiin tässäkin keskustelussa puheeksi.

Yleiskeskustelu oli laimeahkoa ja yhteistyön jatkokysymykset jäivät hieman epämääräisiksi. Tapaamista pidettiin kuitenkin hyvänä ja todettiin, että yhteydenotto puolin ja toisin on helpompaa, kun yhteistyökumppani on jo jossain määrin tuttu. Konkreettisenä työvälineenä kaupungin työntekijöille jaettiin tuore diakoniatyön esite, jossa on muun muassa kaikkien diakoniatyöntekijöiden yhteystiedot ja tiivis kuvaus diakoniatyön toiminnasta.

Tapaaminen oli kohtuullisen onnistunut. Erittäin hyvänä pidin sitä, että mukana oli työntekijöitä useilta sosiaalitoimen sektorilta. Kun tapaaminen mahtui näinkin monen kiireisen toimijan kalenteriin, on syytä olettaa, että sitä pidettiin tärkeänä.

Jos suunnittelisin tilaisuutta uudelleen, varaisin käyttöön pienryhmätyöskentelyyn soveltuvan tilan. Näin voitaisiin saada enemmän keskustelua aikaan. Toive pienryhmätyyppiselle työskentelylle esitettiin myös osallistujien joukosta. Tapaaminen tulevaisuudessa pienemmällä joukolla – sosiaalityöstä esimerkiksi vain jokin tietty sektori - nähtiin hedelmällisemmäksi kuin tapaaminen näinkin isolla joukolla. Olisi myös ollut suotavaa, että olisin valmistanut tilaisuuteen opinnäytetyöni tuloksista esimerkiksi Power Point-esityksen. Se olisi hyvin täydentänyt pitämäni suullista esittelyä ja tuonut siihen selkeyttä. Tilaisuuden ohjelmatarun pidin onnistuneena, eikä asettamaani kahden tunnin maksimikaikaa ylittynyt.

Myöhemmin keskustelimme diakoniapalaverissa vielä tapaamisen esille nostamista ajatuksista. Yhteisten tapaamisten säännöllisyyttä tulevaisuudessa pidettiin diakoniatyöntekijöiden keskuudessa kannatettavana ajatuksena.

11.2 Muuta pohdintaa ja johtopäätöksiä

Tunnustuksensa mukaan Suomen evankelisluterilainen kirkko toteuttaa lähimmäisenrakautta Jumalan sanan, sakramenttien ja kristillisen sanoman levittämiseksi. Diakonia tekee armon sanoman näkyväksi ihmisten arjessa. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a.). Diakoniatyö on siis syvimmältä ytimeltään hengellistä työtä. Sosiaalityötä tekevien keskuudessa diakoniatyön hengellinen ulottuvuus tunnettiin ja tunnustettiin. Hengellisyys nähtiin diakoniatyön viitekehyksenä, mutta asiakaslähtöisyys hengellisten asioiden osalta todettiin kuitenkin olevan keskeinen vuorovaikutusta ohjaava ulottuvuus.

Diakoniatyö on hyvin monipuolista ja laaja-alaista työtä. Myös tätä opinnäytetyötä varten haastatellut toivat tämän esille. Kirjallisuudessa on pohdittu (Elenius 2007, 166), voisiko diakonia-käsite koskea kaikkea sitä työtä, mitä tehdään hädänalaisten lähimmäisten hyväksi ideologisia tai motiiveihin perustuvia lähtökohtia huomioimatta. Antti Elenius näkee tällaisen avaran diakonian kätkevän sisäänsä kaikki hyvään tähtäävät työt (Elenius 207, 163). Vaikka tätä opinnäytetyötä varten haastatellut näkivät sosiaalityöllä ja diakoniatyöllä olevan paljon yhteistä, he toisaalta näkivät hengellisyyden olevan yhden keskeisistä eriyttävistä tekijöistä. Uskonnon läsnäoloa yhteistyössä ei tuotu esiin kielteisenä, mutta sen nähtiin olevan asiakkaan ja diakoniatyöntekijän välinen asia.

Valdemar Kallungin väitöskirjassa (2010, 61) diakoniatyötä tarkastellaan sekä sosiaalisena- että perinteisenä diakoniana. Silloin, kun yhteistyön viitekehyksenä ovat sosiaalityön keskeiset toiminta-alueet, kuten esimerkiksi toimeentulotukiasiat, uskonnon läsnäoloa yhteistyössä ei väitöskirjan mukaan pidetä suotavana. Tähän opinnäytetyöhön tehtyjen haastattelujen perusteella ei suoranaisesti voi todeta asian olevan näin. Kantaa otettiin vain siihen, että taloudellisessa avustamisessa rajanveto viranomaisen ja ei-viranomaisen välillä tulee olla selkeä, ja molemmilla tulee olla omat lähtökohtansa. Myös Taina Paajanen on pro gradu-tutkielmassaan havainnut sosiaalityöntekijöiden pitävän tärkeänä sitä, ettei diakoniatyöntekijä puuttunut viranomaistoimintaan. Jos näin tapahtui, sitä pidettiin epäammattillisena toimintana. (Paajanen 2008, 90.)

Mikko Malkavaara on esittänyt, että vielä 1990-luvun alussa kunnan virkamiesten näkemyksen mukaan diakoniatyöntekijät olivat ennen kaikkea hengellisen työn asiantuntijoita (Malkavaara 2002, 296). On mahdollista, että jotkut sosiaalityön saralla toimivat edelleen omaavat tällaista näkemystä ja ovat taipuvaisia hahmottamaan diakoniatyötä hengellisyyden silmälasien läpi. Yhteydenotto diakoniatyöntekijäänsäkin voi tästä johtuen olla vaikeaa. Jos sosiaalityön toimija ei itse ole missään tekemisissä seurakunnan kanssa, hänen kynnyksensä ottaa yhteyttä diakoniatyöntekijään saattaa nousta.

Taloudellinen avustaminen on tärkein diakoniatyön asiakaskontaktien syistä koko kirkon osalta. Esimerkiksi Kokkolan suomalaisessa seurakunnassa vuonna 2014 talousasiat olivat ylivoimaisesti tärkein yhteydenoton aihe. Taloudellisen avun merkittävyys alkoi korostua kirkossa 1980-luvun lopussa. 1990-luvun lama-aika oli taloudellisen avustamisen osalta aivan oma lukunsa. Tuolloin kirkon piirissä kehitettiin myös uusia toimintoja – kuten esimerkiksi ruokapankkitoiminta – hädänalaisten ihmisten auttamiseksi.

Viimeisimmän diakoniabarometrin mukaan seurakunnan työaloista diakoniatyöllä on eniten yhteistyötä toimeentulotukisektorin kanssa (Kiiski 2013, 36). Haastattelemani sosiaalihuollon ammattilaisten vastausten perusteella taloudellinen avustaminen ei kuitenkaan noussut tärkeimmäksi diakoniatyön tunnusmerkiksi. Yhteydenotto diakoniatyöntekijään tapahtuu usein asiakkaan taloudellisten ongelmien takia, mutta teemana se ei keskeisesti noussut yksinäisyyden, elämänkriisien tai muun asiakkaan henkisen kannattelun yläpuolelle. Taloudellisen avustamisen osalta haasteellisiksi koettiin tilanteet, joissa so-

siaalityön toimijat ja diakoniatyöntekijät näkivät asiakkaan tilanteen eri tavoin. Säännöllisen yhteistyön puuttuessa Isoherrasen (2008, 36) mukaan näin voi käydä – työskentely voi olla päällekkäistä ja tavoitteet ristiriitaisia.

Taloudellisen avustamisen ohella tasaveroisiksi diakoniatyön toiminnan osa-alueiksi nähtiin ryhmätoiminta ja ihmisen kannattelu psyko-sosiaalisissa kriiseissä. Malkavaaran mukaan suurin ero sosiaali- ja diakoniatyön välillä on nimenomaan ryhmäluonteiset toimintamallit (Malkavaara 2007, 119). Diakoniatyön mallit ovat kuitenkin Helinin ym. mukaan alkaneet vähitellen kiinnostaa myös julkista-ja järjestösektoria (Helin ym. 2010, 27).

Ryhmätoiminnan osalta haastatteluissa nousi esille diakoniatyön osaamisen hyödyntäminen. Kun työmäärä sosiaalihuollossa lisääntyy, vaikka henkilöstöresurssi ei samanaikaisesti kasva, on erään haastateltavan näkemyksen mukaan kehitettävä toimintaa uusilla konsepteilla. Ryhmiä voisivat sosiaalihuollon ja diakoniatyön toimijat koota ja / tai vetää yhdessä. Uutta näkökulmaa ryhmätoimintaan toisivat heterogeeniset ryhmät, joissa esimerkiksi erilaisista sosio-ekonomisista taustoista tulevat ihmiset voisivat kohdata ja tukea toisiaan. Taina Paajanen nosti pro gradu-työssään esille mahdollisuuden vertaisryhmien syntymiselle ja toiminnalle. Tämä edellyttäisi vertaistuen tunnustamista tasa-arvoiseksi toiminnaksi ammatillisen toiminnan rinnalla (Paajanen 2008, 23).

Diakoniatyön ryhmät ovat perinteisesti varsin homogeenisiä. On vammaisten ryhmiä, mielenterveyskuntoutujien ryhmiä, varttuneen väen piirejä ja niin edelleen. Diakoniatyöllä on ryhmämuotoisesta toiminnasta vuosikymmenien kokemus, sosiaalityöllä saattaa olla puolestaan innovatiivisia ajatuksia juuri esimerkiksi ryhmien koostumuksesta tai niiden tavoitteista. Ei pitäisikään olla poissuljettu haastattelussa esiin noussut ajatus siitä, että ryhmät olisivatkin rakenteeltaan nykyistä heterogeenisempia. Näin voitaisiin torjua muun muassa ihmisten lokeroitumista. Ryhmämuotoinen toiminta voisi myös palvella sen perinteisen sosiaalityön toteuttamista, joka nykyisin on haastateltujen mukaan jäänyt kiireen, muutosten ja byrokratian jalkoihin

Diakoniatyössä keskusteluapua kutsutaan usein sielunhoidoksi. Sielunhoito on suomen evankelisluterilaisen kirkon mukaan ihmisen auttamista ja tukemista sekä lohduttamista elämän kaikissa vaiheissa. Auttamisen lähtökohta on Jumalan rakkaus, joka sielunhoitokeskustelussa ei välttämättä välity uskonnollisten sanojen kautta, vaan vuorovaikutuksena, läsnäolona, kuunteluna ja kunnioittamisena. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko

i.a.) Ulla Jokelan väitöskirjan mukaan diakoniatyöllä on mahdollisuus kohdata asiakkaansa sosiaalityötä kokonaisvaltaisemmin (Jokela 2011, 193). Jokela viittaa tässä sosiaalityön kasvottomuuteen ja ”luukuille” palautettaviin hakemuksiin. Taina Paajanen on pro gradu-tutkimuksessaan (2008, 91) todennut sosiaalityöntekijät tuoneen esille toivomuksen, että diakoniatyö voisi tarjota asiakkaille aikaa ja läsnäoloa, koska heillä ei siihen enää työssään ollut mahdollisuutta.

Sosiaalityössä on Juhilan (2006, 43) mukaan 1980-luvulta lähtien korostettu asiakkaiden oikeuksia korostavaa sosiaalityötä. Uusi sosiaalihuoltolaki säätää 42§: ssä sosiaalihuollon asiakkaan oikeudesta omahoitajaan (Sosiaalihuoltolaki 2014). Haastattelujeni perusteella sosiaalityön toimijat lähettävät diakoniatyöntekijöille saman toivomuksen kuin Paajasen tutkimuksessa on esitetty. Aikaa kannatella asiakasta tämän elämän kriiseissä ei sosiaalityössä enää välttämättä ole. On kuitenkin todennäköistä, että sosiaalialan koulutuksen saaneet näkevät asiakkaan psyko-sosiaalisen tukemisen työnsä tärkeänä osa-alueena.

Taina Paajanen nosti pro gradu-tutkimuksessaan esille sosiaalityöntekijän valmiuden ottaa apua vastaa diakoniatyöntekijältä nimenomaan niissä tilanteissa, kun asiakkaan avun- tarve koski jotakin sellaista, mitä sosiaalityöntekijä ei voinut resurssinen tai mahdollisuuksien puuttuessa itse antaa. Näin sosiaalityöntekijän nähtiin helpottavan omaa työtaakkaansa. (Paajanen 2008, 10) Tämä näkemys sai omassa opinnäytetyössäni tukea nimenomaan asiakkaan kannattelemisen ollessa kyseessä.

Keskustelua voisi tässä yhteydessä käydä myös siitä, tuleeko diakoniatyön paikata sosiaalityötä ihmisten kannattelussa. Taina Paajanen on pro gradu-työssään (2008, 91) todennut sosiaalityöntekijöiden itsensäkin todenneen, että asiakkaan kokonaisvaltainen kohtaaminen ei välttämättä toteudu. On hieman jopa surullista se, että pitkän koulutuksen jälkeen sosiaalialan toimijalla ei ole mahdollisuutta tehdä aivan perustavalaatuista työtään, vaan hän joutuu esittämään toivomuksen sen suorittamisesta toiselle toimijalle. Asiakkaan kannattelu ja kokonaisvaltainen kohtaaminen on toisaalta myös diakoniatyön keskeistä toimintaa, jonka laatuun myös sosiaalityötä tekevät luottavat.

Diakonian roolista auttamistyön kentällä on keskusteltu lähes siitä saakka kun diakoniatyö on Suomeen rantautunut. Sosiaalityöllä ja kirkon diakonisella- ja myöhemmin diakoniatyöllä on yhteiset juuret. Kunnan ja seurakunnan tiet alkoivat erkaantua vuoden 1865

kunnallisasetuksen myötä. Vuosien saatossa sosiaalityön ja diakoniatyön polut ovat kulkeneet monilta osin sekä päällekkäin, rinnakkain että osittain myös aivan erillään. 1920 – luvulta lähtien kotisairaanhoido oli yksi keskeisimmistä diakoniatyön toiminta-alueista, eikä sen roolista osana kunnallista terveydenhoitoa juuri kiistelty. Kansanterveyslain voimaan tulo vuonna 1972 muutti diakoniatyön suuntaa merkittävästi – laki ei huomionut lainkaan seurakunnan sairaanhoitaja-diakonisoja, jotka periaatteessa yhdessä yössä menettivät mahdollisuuden ja oikeuden toimia terveydenhuollossa. Kymmenisen vuotta aiemmin diakoniatyö tosin oma-aloitteisesti alkoi vetäytyä sosiaalisen työn kentältä, koska kilpailevaa järjestelmää ei julkisen toimijan kanssa haluttu luoda. (Malkavaara 2002, 235–237, 248.)

Toinen keskeinen murros diakoniatyön roolissa auttamistyön kentällä oli 1990-luvun suuri taloudellinen lama, joka merkittävästi aktivoi diakoniatyön ja sosiaalityön yhteistyötä. Diakoniatyössä oli jo edellisellä vuosikymmenillä havaittu heikkoja signaaleja yhteiskunnan kehityskulun muuttumisesta (Ahvenharju, Parthan & Nikula 2008, 1). Tämä näkyi erityisesti sielunhoitoa ja keskusteluapua hakeneiden määrän nousussa, kun psykiatrista laitoshoidoa alettiin ajaa alas. Taloudellisen taantuman iskiessä diakoniatyö oli etulinjassa ottamassa auttamistyön haastetta vastaan. Vaikka tänä päivänä elämme osittain samanlaista yhteiskunnallista aikaa kuin noin 20 vuotta sitten, ei diakoniatyöllä näyttäisi olevan tällä kertaa niin keskeistä roolia ihmisten tukemisessa, kuin edellisen taloudellisen taantuman aikana.

Mikko Malkavaaran mukaan diakoniatyöllä on vakiintunut asema yhtenä sosiaalisen tuen muotona (Malkavaara 2007, 119). Vastuun ja osallisuuden yhteisö-strategiassa diakonia- ja yhteiskuntatyön kehittämisen tavoitteeksi on kirjattu muun muassa diakonian aseman selkiyttäminen yhteiskunnan sosiaali- ja terveydenhuollon kentällä (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2010, 31). Kyseisen asiakirjan päivitettyssä versiossa ”Meidän kirkk välittävä yhteisö” tämä tavoite on kirjattu uusien toimintatapojen rohkeaksi etsimiseksi yhteistyössä kuntien, järjestöjen ja liike-elämän kanssa (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2015, 1).

Tässä opinnäytetyössä haastatellut kuvasivat diakoniatyön roolia joko sosiaalityötä täydentävänä tai toisaalta sitä tukevana, jolloin tukemien kuitenkin oli molemminpuolista. Tutkijoista sekä Ulla Jokela (2011, 87) ja Valdemar Kallunki (2010, 59-60) ovat todenneen diakoniatyön olevan sosiaalityötä täydentävää.

Diakoniatyön aseman selkiyttämistä voi saamieni vastausten nojalla pitää perusteltuna, sillä vastaukset tähän teema-aiheeseen olivat varsin lyhyitä ja heikosti kantaa ottavia. Tulkitsin tämän aihetta kohtaan koetuksi epätietoisuudeksi. Parhaiten roolien selkiyttäminen on toteutettavissa yhteisen keskustelun kautta. Toisaalta diakoniatyön rooliin auttamistyön kentällä ei aikaisempien tutkimusten perusteella ole saatu selvyttä. On mahdollista, että yleispätevää vastausta ei saada, koska diakoniatyön ja sosiaalityön suhde vaikuttaa olevan varsin riippuvainen historiallisesta ajasta ja yhteiskunnassa vallalla olevista ilmiöistä.

Suomalaisessa yhteiskunnassa on tapahtunut merkittäviä rakenteellisia muutoksia. Globalisaation myötä monet maailmalla tapahtuvat ilmiöt rantautuvat ennen pitkää myös Suomeen. Vaikka viimeisin talouden taantuma ei ehkä ole ollut niin dramaattinen ja syvä, kuin 1990-luvun lama, on taantumasta nouseminen maassamme ollut muuhun Eurooppaan nähden tavattoman hidasta, lähes näkymätöntä. Valtion velka on hälyttävästi kasvanut ja kasvaa edelleen. Työttömyys jatkaa nousuaan. Elokuussa 2015 Työ- ja elinkeinokeskuksissa oli 346 700 työtöntä työnhakijaa. Se on 27 300 enemmän kuin vuosi sitten. (Työ- ja elinkeinoministeriö 22.9.2015.)

Vaikka joidenkin tutkijoiden mukaan työttömyyden vaikutus tuloerojen kasvuun ei ole aina aivan suoraviivaista – asiaan on sanottu vaikuttavan muun muassa tulonsiirtojärjestelmät ja omaisuuden merkitys tulonmuodostuksessa, voidaan sanoa, että työllisyyden ja työttömyyden muutokset muuttavat sekä palkansaajien että työelämän ulkopuolella olevien tuloeroja (Törmälehto 2013, 1).

Yhteiskunnan kahtiajakautumista pidettiin haastateltujen sosiaalityön toimijoiden näkökulmasta katsottuna selkeästi havaittavana ilmiönä. Huolestuttavaa on, että arveltiin ilmiön jäävän enemmän tai vähemmän pysyväksi. Tällainen toimintaympäristön muutoksen voi arvioida lisäävän asiakaskontakteja sekä sosiaalityön toimeentulotukisektorilla että diakoniatyössä.

Kahtiajakautumisen ja eriarvoistumisen vaikutukset lapsiin ja lapsiperheisiin ovat erityisen huolestuttavia. Huono-osaisuudella on taipumus ylisukupolvistumiseen – vanhempien hyvinvoinnin ongelmat siirtyvät herkästi lapsille. Kyseessä ei ole kuitenkaan perheen ongelma, vaan laajempi sosiaalinen ongelma. (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 4.12.2014.)

Myös kuntien taloustilanne on huono ja velkaa on paljon Väestön ikärakenteen painopisteen siirtyminen ikääntyneeseen väestönosaan lisää palvelutarvetta. Kunta- ja palvelurakennemuutos on keskeinen sosiaalityöhön vaikuttava lähitulevaisuuden rakennemuutos. Sosiaalityön näkökulmasta tarkasteltuna Suomessa on ollut meneillään lähes jatkuva kunta- ja palvelurakennemuutos aina vuoden 1865 kunnallisasetuksesta lähtien.

Tätä taustaa vasten ei ole hämmästyttävää, että haastatellut sosiaalityön toimijat näkivät muutosten olevan keskeisiä, diakoniayhteistyöhön vaikuttavia tekijöitä. Rakenteiden ja työelämän muutokset vievät energiaa ja aiheuttavat stressiä. Aikaa ja voimavaroja tärkeäksi koettuun yhteistyön kehittämiseen ei jää, mikäli kehittäminen ei ole lailla säädetty. Toisaalta myös ymmärretään yhteistyön merkitys hyvinvointityössä, koska henkilöstöressursseja ei voi kunnan henkilöstömenojen säästöpainetta kasvattaa ja toisaalta sosiaalityön avuntarvitsijoiden määrä saattaa olla kasvussa työttömyyden ja esimerkiksi tulevan ansiosidonnaisen päivärahaikauden leikkaamisen johdosta.

Talouden asettaminen etusijalle myös julkisissa palveluissa kuvastaa Heikki Patomäen mukaan (2007, 10) uusliberalistista ajattelutapaa. Hyvinvointivaltio ei tähän ajattelutapaan mahdu. Ulla Jokelan tutkimuksessa esitetään väite, jonka mukaan myös diakoniatyö on osallistunut hyvinvointiyhteiskunnan purkamiskehitykseen paikkaamalla ja täydentämällä yhteiskunnan lakisääteisen työn aukkoja. Näin on mahdollistettu sosiaalityön resurssien tavoitteellinen vähentäminen ja osaltaan lisätty viranomaisten kiirettä. (Jokela 2011, 187, 196.) Myös kirkon ruoka-avun jakaminen on Mikko Malkavaaran (2002, 301) mukaan nähty joillain tahoilla kirkon tukena uusliberalistiselle arvomaailmalle, koska näin tuetaan julkisen sektorin vastuunpako heikompiensaisten auttajana.

Sosiaalityön ja diakoniatyön välistä yhteistyötä voi tarkastella monesta näkökulmasta. Uusliberalismi on yksi niistä. Kirkon näkemyksen mukaan yhteiskunta on ensisijainen toimija kansalaisten hyvinvoinnin turvaajana. Tämä tulee esille esimerkiksi diakoniavastaanotolla, jossa lähtökohtaisesti selvitetään, onko asiakas hakenut niitä sosiaalietuuksia, joihin hänellä on lakisääteinen oikeus. Vaikka kokeneilla diakoniatyöntekijöillä on usein varsin laajat tiedot näistä etuuksista, on etuuksien verkko varsin monimutkainen, kuten yksi haastateltavista totesi. Sosiaalityön toimijat ovat verkon selvittelyssä kuitenkin valmiita auttamaan diakoniatyöntekijöitä. Tämän selvittelyn tueksi voisi suunnitella esimerkiksi yhteisen koulutustilaisuuden, johon sosiaalityön ammattilainen voisi tuoda tietämystään.

On vaikea uskoa, että diakoniatyössä tietoisesti tuettaisiin uusliberalistista ajattelua tai haluttaisiin ajaa alas hyvinvointivaltiota. Diakoniatyön strategisiin suuntaviivoihin kuuluu muun muassa vaatia valtiota ja kuntia kantamaan vastuunsa Suomessa asuvien perusturvasta (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2015, 2). Tätä vaatimusta diakoniatyö ei kovin suureen ääneen julista, vaikka se saattaisi olla yksi keino osallistua uusliberalististen arvojen vastaiseen taisteluun

Uusi sosiaalihuoltolaki korostaa asiakaslähtöisyyttä. Asiakkaan asemaa tulee vahvistaa, hänen kokonaistilanteensa ja etunsa on huomioitava. Asiakaslähtöisyyttä pidetään keskeisenä työn viitekehyksenä myös diakoniatyössä. Käsitettä ”asiakaslähtöisyys” on lähtökohtaisesti vaikea yhdistää kilpailullisiin markkinoihin. Asiakaslähtöinen (sosiaali)työ lähtee asiakkaan tarpeista, työtä tehdään yhdessä asiakkaan kanssa, se vahvistaa avoimuutta ja luottamusta asiakassuhteessa.

Toimintaa kuvaavia käsitteitä on mahdollista tulkita monella tavalla. Eräs haastatelluista sosiaalihuollon toimijoista toi esille käsitteiden merkityksen. Hän itse esimerkiksi käyttää käsitteen ”ongelma” sijasta mieluummin käsitettä ”haaste”, koska ongelma luo mielikuvaa paikasta, josta on vaikea päästä pois. Käsitteiden käytöllä ja yhteisymmärryksellä niiden sisällöstä on tärkeä merkitys hyvä yhteistyön kannalta.

Käsite ”asiakaslähtöisyys” luo periaatteessa myönteisiä mielikuvia nostaessaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaan toiminnan keskiöön. On mielenkiintoista pohtia myös sitä, onko tämä käsite mahdollisesti osa New Public Managementin, eli uuden julkisen hallintotavan, retoriikkaa, jonka tarkoituksena on tehokkuuden lisääminen julkisissa palveluissa ja lopulta tilan antaminen kilpailullisille markkinoille tavoitellun tehokkuuden saavuttamiseksi. Kun työn tekemistä jatkuvasti tarkkaillaan ja valvotaan talouden lukujen läpi, väittää Patomäki (2007, 29–30) tällä voivan olla vaikutusta jopa ammattieettiseen toimintaan. Sosiaalityöllä on korkeat eettiset periaatteet. Jos kuitenkin oletetaan, kuten esimerkiksi Niiranen Juhilan mukaan väittää (Juhila 2006, 71), että NPM hallinnon kautta tiedostamatta ohjaa tämän päivän sosiaalityötä, voisiko asiakkaan kannatteluvastuun siirtämistä sosiaalityöstä diakoniatyön hoidettavaksi pitää signaalina New Public Managementin olemassa olosta?

Anne-Birgitta Yeung ym. tekivät vuonna 2005 kyselyn, jossa selvitettiin muun muassa yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Kyselyn mukaan seurakunnissa oli mietitty, voisiko kunta sosiaalityön- ja diakoniatyön toimintojen päällekkäisyyden vuoksi jopa leikata

omia palvelujaan. (Yeung 2007, 12.) Viitteistä tällaisesta en haastattelujen perusteella havainnut. Yhteistyötapaamisissa virkamiesten puheenvuorovoroissaan esille ottaman mahdollisen vapaaehtoistyön uudelleen tulemisen myös sosiaalityössä, voisi varovasti tulkita sisältävän myös viestin toimintojen alasajosta. Tämä asia ei kuitenkaan ole virkamiesten päätettävissä, se on lainsäätäjän asia.

Uudessa sosiaalihuoltolaissa monialainen yhteistyö lakisääteistetään. Sosiaalityöllä ja diakoniatyöllä on Kokkolassa ollut yhteistyötä jo pitkään. Yhteistyö on kuitenkin epä säännöllistä ja asiakkaan tilanteesta lähtevää. Monialaisen yhteistyön tavoitteina ovat muun muassa oppiminen toisen toiselta ja luottamuksen synnyttäminen. Jotta todellista yhteistyötä syntyisi, täytyy olla motivaatiota asiaa kohtaan ja myös halu sitoutua yhteistyöhön. Johtamisella on tässä yhteydessä merkittävä rooli. Monialaisen yhteistyön esteenä ovat usein asenteet ja tarve vartioida oman ammattitaidon rajoja. Tässä välineenä on usein se kieli, jota eri ammattikunnan edustajat käyttävät. Yhteisen kielen puuttuessa viestintä on vaikeaa. (Isoherranen ym. 2008, 47, 73-74, 119-120; Koskela 2013.)

Haastatellut sosiaalityön toimijat suhtautuivat myönteisesti yhteistyöhön diakoniatyön kanssa. Osa toivoi yhteistyön tiivistyvän. Diakoniatyöntekijöihin haluttiin tutustua henkilöinä. Haluttiin tietoa heidän työnsä sisällöstä, toimintatavoista ja -periaatteista. Haluttiin yhdistää voimavaroja, koska yhteistä työkenttää nähtiin olevan paljon. Erityisesti työn yhteistyöhön haluttiin jatkuvuutta ja suunnitelmallisuutta.

Suurelta osin nykyistä sosiaalihuollon ja diakoniatyöntekijöiden yhteistyötä Kokkolassa ei voi kutsua edes verkostoyhteistyöksi, niin satunnaista yhteistyö on. Asiakkaita kuitenkin saatetaan ohjata toinen toistensa luo. Kuten SWOT-analyysissä kävi esille, esimerkiksi salassapitovelvollisuus saattaa huolettua. Luottamus on yksi toimivan yhteistyön kulmakivistä, joten sitä kannattaa tavoitella ja siihen panostaa, vaikka tavoitteena jatkosakin olisi satunnaisempi, yksittäisen asiakkaan tarpeista lähtevä yhteistyö. Hyvä luottamus edesauttaa oppimista, auttaa ratkaisemaan ristiriitoja ja parantaa viestintää (vrt. Koskela 2013).

Anu Kolehmainen määrittelee opinnäytetyössään viestintää Kuneliuksen (1998) mukaan. Viestintä ei ole vain viestien lähettämistä ja vastaanottamista, vaan sillä tarkoitetaan myös viestinnän aikana ja sen seurauksena tapahtuvaa viestijöiden identiteetin rakentamista ja muokkaamista. (Kolehmainen 2007, 10.) Viestintä on siis vahva työkalu myös yhteistyötä kehitettäessä. Tiedottamista puolestaan voi luonnehtia asioiden ja tietojen välittämiseksi.

Puutteet tiedottamisessa nähtiin tässä opinnäytetyössä SWOT- analyysin perusteella yhteistyön heikkoudeksi. Näin todellisuudessa varmasti onkin. Tieto ei siirry itsestään. Mikäli sosiaalityön ja diakoniatyön yhteistyössä tavoitellaan verkostoyhteistyötä, on tiedottamista paikallaan parantaa. Jos taas halutaan päästä sellaisen monialaisen yhteistyön tasolle, johon liittyy samaistuva, yhteistyön arvot ja yhteiset tavoitteet käsittävä luottamus, on siirryttävä tiedottamisesta viestintään.

11.3 Oman oppimisen arviointia

Opinnäytetyöstäni tuli liian laaja, rajaamisen suhteen oli ongelmia. Teoriaosuus näin jälkikäteen tarkasteltuna oli liian hajanainen, eikä aivan loppuun saakka harkittu. Analyysi oli hieman hatara. Tämä pohjautui osittain epäselviin teemoihin, sekä haastattelijan kokemattomuuteen. Litterointia ja analyysiä tehdessä havaitsin, että muutamalla sopivalla lisäkysymyksellä olisi keskeistä ja mielenkiintoista lisäinformaatiota ollut saatavilla.

Tulosten osalta esiin ei noussut mitään sellaista erityistä, mitä ei aikaisemmissa, samansuuntaisissa opinnäytetöissä tai tutkimuksissa olisi löydetty. Toimintaympäristön muutos on tosiasia, jonka kanssa sosiaalityössä on eletty periaatteessa jo yli sata vuotta. Nyt edessä oleva sosiaali- ja terveystalouden koskeva rakennemuutos ei haastatteluissa tullut esille muuten kuin mahdollisen kuntarakenteen kautta, mikä puolestaan vaikuttaa myös seurakuntarakenteeseen.

Tulosten suhteen tyytyväinen olen siihen, että ne ainakin osittain olivat kytkettävissä teoriaan. Yhteisen tapaamisen järjestämien ja toteuttamien oli tulosten osalta helmi. Yhteistyön kehittämisen kannalta tilaisuus koettiin tärkeänä. Osallistujamäärä oli varsin hyvä sekä sosiaalitoimen että diakoniatyön osalta. Se, että paikalla olivat myös sosiaalipalveluiden keskeiset virkamiehet, antoi tilaisuudelle lisäarvoa.

Työtä tehdessäni opin paljon sosiaalityön ja diakoniatyön historiasta ja myös tämän hetken tilanteesta ja toiminnasta. Työmuodoilla on yhteiset juuret ja siitäkin syystä paljon yhteistä toimintakenttää. Haastatteluja analysoidessani totesin, että työelämä on tänä päivänä varsin ankaraa. Talouden vaatimukset ovat kovat, työvoimaa ei ole riittävästi, muutokset ovat jatkuvia, ne vievät aikaa ja voimia perustehtävän suorittamiselta. Työn kehittämistä ehdi juuri pohtia muuta kuin siltä osin, mitä lainsäädäntö vaatii. Sosiaalityön tulisi sosiaalihuoltolain mukaan panostaa etenkin ennalta ehkäisevään työhön. Haastattelujen

ja niiden analysoinnin perusteella työ arki näyttäytyy kuitenkin enemmän reaktiiviselta kuin proaktiiviselta toiminnalta.

Opinnäytetyötä tehdessäni opin etsimään tietoa, pohtimaan sen käyttökelpoisuutta ja arvioimaan luotettavuutta. Totesin, että tietoa on todella paljon saatavilla, mutta helpoimpia oikopolkuja ei aina kannata käyttää. Etenkin internetistä saatavan tiedon suhteen on syytä olla kriittinen. Harjaannuin opinnäytetyöprosessin kuluessa tieteellisen tekstin lukemisessa ja osittain myös kirjoittamaan tieteellisellä tyylillä.

Jos nyt olisin aloittamassa opinnäytetyön tekemistä, suunnittelisin teoreettisen viitekehysten paremmin ja mieltäisin lähtökohtaisesti myös työni rajaukset. Hyödyntäisin ohjausta enemmän, sillä etenkin yksin työtä tehdessä työn punainen lanka katosi hetkittäin herättäen epävarmuuden siitä, onko suunta lainkaan oikea. En myöskään jättäisi työtäni lepäämään usean kuukauden ajaksi kesken prosessin. Tosin tällä kertaa näin kävi olosuhteiden pakosta, mutta sellaista pitäisi periaatteessa välttää.

Tutkimustulosten luotettavuutta pidän kohtuullisen hyvänä. Perustelen tätä sillä, että sen tiedon suhteen, minkä haastattelujen avulla sain, pyrin olemaan litteroinnista lähtien huolellinen, perusteellinen ja rehellinen. On selvää, että koko opinnäytetyöprosessi on enemmän tai vähemmän väritynyt omien arvojeni, kokemusteni ja muun taustani vaikutuksesta. Tällainen värittyneisyys kuitenkin kuuluu kvalitatiivisen tutkimuksen luonteeseen. Tutkimuksen kohderyhmä oli pieni, vain kuusi haastateltavaa. Näin ollen tuloksia ei voi laajemmin yleistää.

Opinnäytetyöni loppuvaiheessa alkoi näyttää siltä, että Kokkolan kaupungin sosiaalityön ammattilaisten ja Kokkolan seurakuntayhtymän eri seurakuntien diakoniatyöntekijöille järjestämäni tapaaminen tulisi olemaan työni keskeisin ja tärkein anti, pohdin, olisiko alun perin pitänyt alkaa suunnitella kehittämistyöluonteista opinnäytetyötä. Itselleni jäi sellainen tuntuma, että tämä opinnäytetyöni sisälsi lopulta ikään kuin kaksi eri työtä.

12. EETTISIÄ POHDINTOJA

Opinnäytetyöprosessiin liittyviä eettisiä näkökulmia pohdittiin jo opinnäytetyön suunnitelmaa hahmoteltaessa. Koska jo tuolloin näytti vahvasti siltä, että kohderyhmä tulee olemaan pieni, nousi ensimmäisenä eettisenä kysymyksenä esiin haastateltavien anonymiteetin varmistaminen. Jo tässä vaiheessa olin päättänyt, että tiedonhankintamenetelmä tulee olemaan teemahaastattelu ja että tulen haastattelut nauhoittamaan. Tutkimuksen eettisyyden kannalta olisi aina syytä tarkkaan pohtia, tuoko nauhoittaminen mukanaan tutkimuseettisiä ongelmia (Mäkinen 2006, 92).

Haastattelun alussa kerroin haastateltavalle, miten tulen säilyttämään, käyttämään ja hävittämään nauhoittamani aineiston (Mäkinen 2006, 94). Tallensin haastattelun sekä sanelukoneelle että puhelimelle. Välittömästi litteroinnin jälkeen poistin haastattelun molemmilta laitteilta, kuten olin haastateltavalle luvannut. En myöskään nauhoitus- tai litterointi vaiheessa käyttänyt haastateltavan nimeä vaan koodia A, B, C...jne.

Teemahaastattelun kysymyksen oli laadittu niin, että niihin ei voinut vastata pelkästään myönteisesti tai kielteisesti. En testannut kysymyksiä, mitä voi pitää tutkimuseettisenä puutteena. (Mäkinen 2006, 93.)

Tutkimustuloksia kirjoittaessani käytin muutamaa suoraa lainausta, jotka haastateltavien anonymiteetin säilyttämiseksi olivat tarkoituksellisen lyhyitä, eikä niihin liitetty haastateltavan koodia. (Mäkinen 2006, 115). Ennen haastattelun alkamista olin kertonut haastateltaville, että tulen työssäni käyttämään mahdollisimman vähän suoraa lainauksia työssäni. Pyrin myös muotoilemaan tutkimuksen tulokset - osion tekstin niin, että ulkopuolinen ei voisi päätellä, kuka kulloinkin kyseessä olevan tiedon oli antanut. Näin katsoin parhaaksi toimia, koska haastateltavien ryhmä oli pieni ja tunnistettavuuden mahdollisuus pienessä organisaatiossa ja pienessä kaupungissa oli suuri.

Opinnäytetyöni lähteiden osalta pyrin olemaan riittävän kriittinen. Yli kymmenen vuotta vanhoja lähteitä en käyttänyt, jos uudempi oli mahdollista saada. Aikaisempina tutkimuksina käytin vain opinnäytetyö-, pro gradu- tai väitöskirjatason töitä. Lähdeviit- tausten osalta pyrin olemaan huolellinen. Työssäni on joitakin kohtia, joissa koin vaikeaksi selittää tarkasteltavana olevaa asiaa omin sanoin. Pyrin kuitenkin näissäkin kohtaa tekemään parhaani. En aivan kokonaan onnistunut primaarilähteiden käytössä, vaikka tiedossani oli niiden ensisijaisuus tiedon lähteenä. (Mäkinen 128 – 131.)

Valmiin opinnäytetyöni lupasin toimittaa haastateltaville. Näin he voivat vielä siinä vaiheessa tarkistaa, olenko heidän osaltaan toiminut eettisesti riittävän laadukkaasti.

LÄHTEET

- Ahvenharju, Sanna; Pathan, Alina & Nikula, Jussi 2008. Heikot signaalit – visioita tulevaisuudesta. Taustamateriaalia Visio-työpajaan. Kansallisen Luonnonvara strategian valmistelu. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto. Viitattu 17.10.2015. www.sitra.fi
- Alasuutari, Pertti 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Gothóni, Raili; Helosvuori, Riitta; Kuusimäki, Kalle & Puska, Karoliina 2012. Kanta-kaa toistenne kuormia. Helsinki: Kirjapaja.
- Elenius, Antti 2007. Avaran diakonian puolustus. Teoksessa Latvus, Kari & Elenius, Antti (toim.) Auttamisen teologia. Helsinki: Kirjapaja, 158–176.
- Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2015. Työllisyyskatsaus syyskuu 2015. Viitattu 20.10.2015. www.ely-keskus.fi
- Eskola, Jari 2010. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.). Ik-kunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 179–203.
- Haatanen, Pekka 1993. Teoksessa Riihinen, Olavi (toim.) Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen. Juva: WSOY
- Hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. Ratkaisujen Suomi. Viitattu 7.7.2015. <http://valtioneuvosto.fi>
- Heikkilä, Matti 1993. Teoksessa Riihinen, Olavi(toim.) Sosiaalipolitiikka 2017.Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen. Juva: WSOY.
- Helin, Matti; Hiilamo, Heikki & Jokela, Ulla 2010. Diakoniatyö asiakkaan palveluksessa. Helsinki: Edita.

- Henttinen, Pauliina 2010. Sosiaalityö käsitteenä ja määritelmänä. Kohti selkeämpää sosiaalityötä. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön tutkimuksen laitos. Sosiaalityön pro gradu-tutkielma. Viitattu 30.3.2015. <https://tampub.uta.fi>.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hänninen, Kristiina & Komulainen, Pirjo 2015. Perustoimeentulotuen siirto Kelalle. Fenomenografinen tutkimus sosiaalityöntekijöiden käsityksistä aikuissosiaalityössä. Lapin yliopisto. Sosiaalityön e-osaamisen maisterikoulutus. Sosiaalityön oppiaine. Pro gradu-tutkielma. Viitattu 17.9.2015. Saatavana: <http://lauda.ulapland.fi>.
- Isoherranen, Kaarina; Nurminen, Raija & Rekola, Leena 2008. Enemmän yhdessä – moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY.
- Jokela, Ulla 2011. Diakoniatyön paikka ihmisen arjessa. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Väitöskirja. Viitattu 20.5.2015. Saatavana: <https://helda.helsinki.fi>
- Juhila, Kirsi 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino
- Jylhä, Elina & Viitanen, Riitta 2013. Liiketoimintaosaaminen. Menestyvän yrityksen perusta. Edita Publishing Oy. Sähköinen kirja. Viitattu 18.8.2015. <https://anders.verkkokirjasto.fi>
- Kallunki, Valdemar 2010. Yhteisön ja yhteiskunnan ehdoilla. Seurakuntien ja kuntien yhteistyö vuorovaikutuksen näkökulmasta. Helsingin yliopisto. Käytännöllisen teologian laitos. Viitattu 12.5.2015. <http://helda.helsinki.fi>
- Kansaneläkelaitos 2015. Ajankohtaista. Toimeentulotuki siirtyy Kelan hoidettavaksi vuonna 2017. Viitattu 28.8.2015. www.kela.fi
- Kettunen, Iita 2015. Päätäjille tuntematon asiantuntija. Talentia-lehti 28.8.2015. Blogikirjoitus. Viitattu 7.9.2015. <http://www.talentia-lehti.fi>

- Kiiski, Jouko 2013. Diakoniatyöntekijä – rinnallakulkija ja kaatopaikka. Diakoniabarometri. Kirkon tutkimuksen verkkojulkaisuja 33. Viitattu 17.10.2015.
<http://sakasti.evl.fi>
- Kirkkojärjestys 8.11.1992. Finlex – valtion ajantasainen säädöstietopankki. Viitattu 18.7.2015. <http://www.finlex.fi>
- Kiviniemi, Kari 2010. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli Raine (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 70–85.
- Kokkolan kaupunki 2014. Henkilöstöraportti 2014. Viitattu 29.6.2015.
<http://www.kokkola.fi>
- Kokkolan kaupunki 2014. Kokkola lyhyesti; Taskutietoa Kokkolasta 2014. Viitattu 29.6.2015. <http://www.kokkola.fi>
- Kokkolan kaupunki 2014. Sosiaali- ja terveystalot. Viitattu 29.6.2015.
<http://www.kokkola.fi>
- Kokkolan kaupunki 2014. Talousarvio 2015. Taloussuunnitelma 2016-2017; Tilinpäätös 2014. Viitattu 29.6.2015. <http://www.kokkola.fi>
- Kokkolan kaupunki i.a. Yleistietoa Kokkolan kaupungista. Viitattu 29.6.2015.
<http://www.kokkola.fi>
- Kokkolan seurakuntayhtymä 2014. Tasekirja 2014. Toimintakertomus ja tilinpäätös. Viitattu 1.7.2015. Aineisto tekijän hallussa.
- Kokkolan seurakuntayhtymä 2014. Väestötietoja. Viitattu 30.6.2015. Viitattu 7.9.2015.
<http://www.kokkolanseurakuntayhtymä.fi>
- Kokkolan suomalainen seurakunta i.a. Diakonia on kristillistä palvelua. Viitattu 30.6.2015. <http://www.kokkolansuomalainenseurakunta.fi>
- Kokkolan suomalainen seurakunta 2014. Diakoniatyö. Toimintakertomus. Viitattu 15.10.2015. Aineisto tekijän hallussa.

- Kolehmainen, Anu 2007. Työntekijän merkitys ulkoisessa viestinnässä. Tampereen ammattikorkeakoulu. Viestinnän koulutusohjelman tutkintotyö. Viitattu 12.10.2015. <http://www.theseus.fi>
- Koskela, Seija 2013. Tarkastelussa moniammatillinen yhteistyö ja sen edellytykset. Artikkelit. Viitattu 7.4.2015. <http://verkkolehdet.jamk.fi>
- Kuntatyönantajat 2015. Kuntien henkilöstö. Viitattu 7.7.2015. www.kuntatyönantajat.fi
- Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 2005. 272/2005. Finlex – Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 18.8.2015. <http://www.finlex.fi>
- Laki toimeentulotuesta 1997.1412/30.12.1997. Finlex – Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 15.9.2015. <http://www.finlex.fi>
- Latvus, Kari & Elenius, Antti 2007. Auttamisen teologia. Helsinki: Kirjapaja.
- Malkavaara, Mikko 2002. Näлкä ja köyhyys kirkon asiaksi. Näkökulmia laman ja markkinakilpailun aikaan. Teoksessa Mäkinen, Virpi (toim.) Lasaruksesta leipäjonoihin. Köyhyys kirkon kysymyksenä. Jyväskylä: Atena-kustannus Oy, 283–312.
- Malkavaara, Mikko 2002. Sodasta laman kynnykselle. Köyhyys ja diakonia hyvinvointivaltiota rakennettaessa. Teoksessa Mäkinen, Virpi (toim.) Lasaruksesta leipäjonoihin. Köyhyys kirkon kysymyksenä. Jyväskylä: Atena-kustannus Oy, 221–260.
- Malkavaara, Mikko 2007. Suomalaisen diakoniatyön taustat ja nykytilanne. Teoksessa Latvus, Kari & Elenius, Antti (toim.) Auttamisen teologia. Helsinki: Kirjapaja, 83–121.
- Mustakallio, Hannu 2002. Köyhät, sairaat ja kirkko. Suomalaista diakoniaa 1880-luvulta 1940-luvulle. Teoksessa Mäkinen, Virpi (toim.) Lasaruksesta leipäjonoihin. Köyhyys kirkon kysymyksenä. Jyväskylä: Atena-kustannus Oy, 197–220.

- Mäkinen, Virpi 2002. Vaivaisten turva ainoa. Teoksessa Mäkinen, Virpi (toim.). Lasa-
ruksesta leipäjonoihin. Köyhyys kirkon kysymyksenä. Jyväskylä: Atena-
kustannus Oy, 188–196.
- Mäkinen, Olli 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Tammi.
- Opetushallitus i.a. Menetelmiä ja työvälineitä. SWOT-analyysi. Viitattu 26.7.2015.
www.oph.fi
- Paajanen, Taina 2008. Diakonia- ja sosiaalityö kumppaneina sosiaalisen työn kentällä
diakonia- ja sosiaalityöntekijöiden konstruoimana. Tampereen yliopisto.
Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Pro gradu-tutkielma. Viitattu
26.5.2015. <http://tampub.uta.fi>
- Patomäki, Heikki 2007. Uusliberalismi Suomessa. Lyhyt historia ja tulevaisuuden vaih-
toehdot. Helsinki: WSOY.
- Puusa, Anu; Reijonen, Helen; Juuti, Pauli & Laukkonen, Tommi 2012. Akatemiasta
markkinapaikalle. Viitattu 28.9.2015. Helsinki: Talentum. Sähköinen
kirja. <https://anders.verkkokirjasto.fi>
- Raunio, Kyösti 2009. Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.
- Ruotsalainen, Kaija 21.2.2013. Väestö vanhenee – heikkeneekö huoltosuhde? Verkkö-
tallenne. Tilastokeskus. Viitattu 10.8.2015. www.stat.fi
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. KvaliMOT-Menetelmäopetuk-
sen tietovaranto. Tampere. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu
13.9.2015. <http://www.fsf.uta.fi>
- Satka, Mirja 1994. II Sosiaalista työtä lain, moraalin ja kasvatuksen keinoin. Teoksessa
Jaakkola, Jouko; Pulma, Panu; Satka, Mirja & Urponen, Kyösti. Armeliai-
suus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaalisen turvan historia.
Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, 272–294.
- Satka, Mirja 1994. III Sota-aika vapaaehtoistyön huipentuma. Teoksessa Jaakkola,
Jouko; Pulma, Panu; Satka, Mirja & Urponen, Kyösti. Armeliaisuus, yh-
teisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaaliturvan historia. Helsinki: So-
siaaliturvan keskusliitto, 295–300.

- Satka, Mirja 1994. IV Hyvinvointivaltion rakentajat. Teoksessa Jaakkola, Jouko; Pulma, Panu; Satka, Mirja & Urponen, Kyösti. Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaaliturvan historia. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, 301–330.
- SOCCA:n ja Heikki Waris-instituutio 2007. Kohti syvempää ymmärrystä sosiaalityössä. Tutkiva ja arvioiva ote sosiaalityöntekijöiden jäsentämänä. Julkaisusarja numero 16. Viitattu 20.4.2015. www.socca.fi
- Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry 2015. Lausunto toimeentulotuesta annetun lain ja kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain muuttamisesta. 10.2.2015. Viitattu 5.7.2015. <http://talentia.fi>
- Sosiaalihuoltolaki 2014. 1301/30.12.2014. Finlex – Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 6.7.2015. <http://finlex.fi>
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2012. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma 2012-2015. STM julkaisuja 2012:1. Viitattu 20.3.2015. www.julkari.fi
- Suomen eduskunta 2014. Valtiopäiväasiakirjat. Hallituksen esitys eduskunnalle sosiaalihuoltolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Valtiopäiväasiakirjat 164/2014vp. Viitattu 6.7.2015. www.eduskunta.fi
- Suomen eduskunta 2015. Valtiopäiväasiakirjat. Hallituksen esitys toimeentulotuesta annetun lain ja kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain muuttamisesta 358/2014vp. Viitattu 3.7.2015. www.eduskunta.fi
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2010. Meidän kirkko, välittävä yhteisö. Suomen evankelisluterilaisen kirkon diakonian ja yhteiskuntatyön linjaus 2015. Viitattu 17.9.2015. <http://sakasti.evl.fi>
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2010. Vastuun ja osallisuuden yhteisö. Diakonia- ja yhteiskuntatyön linja 2010. Viitattu 18.10.2015. www.nuortekeskus.fi
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2013. Kirkon tilastollinen vuosikirja. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon julkaisuja 18. Helsinki: Kirkkohallitus. Viitattu 17.9.2015. <http://sakasti.evl.fi>

- Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a. Diakonia on kirkon perustehtävä. Verkkotal-
lenne. Viitattu 18.8.2015. sakasti.evl.fi
- Suomen evankelisluterilainen kirkko i.a. Diakoniatyöntekijä. Verkkotallenne. Viitattu
20.5.2015. sakasti.evl.fi
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a. Sielunhoito. Verkkotallenne. Viitattu
4.10.2015 sakasti.evl.fi
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a. Tilastotiedustelu A5, diakoniatyö. Viitattu
18.10.2015. Aineisto tekijän hallussa.
- Suomen Kuntaliitto 2015. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi toimeentulotuesta an-
netun lain ja kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain muut-
tamisesta. Lausunto 211/03/2015. Viitattu 5.7.2015. <http://kunnat.net>
- Suomen kuntaliitto i.a. Kunnan tehtävien kustannukset. Verkkotallenne. Viitattu
5.7.2015. <http://kunnat.net>
- Suominen, Katja 2008. ”Mä voin aina sanoa asiakkaalle, että ota yhteyttä diakoniaan,
jos mä en pysty enää auttaa”. Sosiaalityöntekijöiden käsityksiä diakonia-
työn roolista auttamistyöstä Turun kaupungin alueella. Diakonia-ammatti-
korkeakoulu, opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Viitattu
25.4.2015. kirjastot.diak.fi
- Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos 4.12.2014. Elinolot ja hyvinvointi. Huono-osaisuuden
ylisukupolvisuus. Verkkotallenne. Viitattu 18.10.2015. www.thl.fi
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Hel-
sinki: Tammi.
- Uoti, Riikka 2013. Evankelis-luterilaisen kirkon diakonian ja kunnan sosiaalihuollon
yhteistyö. Tampereen yliopisto. Johtamiskorkeakoulu. Pro gradu-työ. Vii-
tattu 15.5.2015. <https://tampub.uta.fi>
- Urponen, Kyösti 1994. II Reformit käynnistyvät. Teoksessa Jaakkola, Jouko; Pulma,
Panu; Satka, Mirja & Urponen, Kyösti. Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaali-
turva. Suomalaisen sosiaaliturvan historia. Helsinki: Sosiaaliturvan kes-
kusliitto, 174–203.

- Törmälehto, Veli-Matti 2013. Tuloerojen muutos Euroopassa. Artikkelit Tilastokeskuksen hyvinvointikatsauksessa 1/2013. Viitattu 18.10.2015.
<http://tilastokeskus.fi/artikkelit>
- Yeung, Anne-Birgitta 2007. Diakonia ristipaineiden aallokossa? – Diakonian työnäky ja suhde hyvinvointivaltioon. Diakonian tutkimus 1 /2007. Artikkelit.
Viitattu 19.3.2015, 5-23 <http://dts.fi>

LIITTE 1: Teemahaastattelurunko

Teema 1:

Taustatiedot: koulutus; kokemus sosiaalialan työstä

Teema 2:

Kerro, mitä diakoniatyö mielestäsi on?

Teema 3:

Oletko tehnyt yhteistyötä diakoniatyön kanssa? Kuinka usein teet yhteistyötä esim. viikoittain / kuukausittain / vuosittain. Millaisia yhteistyön muodot ovat olleet?

Teema 4:

Mikä on mielestäsi diakoniatyön paikka / rooli auttamistyön kentällä toimintaympäristön muuttuessa? Millaisia toimintaympäristön muutoksia tuli esille?

Teema 5:

Miten kehittäisit yhteistyötä diakoniatyön kanssa?

Teema 6:

Mitkä tekijät mielestäsi voisivat edesauttaa yhteistyön tekemistä? Mistä elementeistä hyvä yhteistyö rakentuu?

Teema 7:

Onko mielestäsi olemassa sellaisia asioita, jotka voivat vaikeuttaa yhteistyön tekemistä tai herättävät sinussa huolta yhteistyön osalta?